

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1930.

Första kammaren.

Nr 14.

Onsdagen den 5 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Borell* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 162, angående avskrivning av viss del av statslån för anläggning av järnvägar från Oskarshamn till Ruda och från Ruda till Älghult.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 11, i anledning av väckta motioner om införande i grundlag av bestämmelser, varigenom politisk rösträtt och valbarhet göras beroende av i viss utsträckning fullgjord betalning av påförda utskylder med mera.

*Ang.
återinförande
av det
s. k. utskylds-
strecket m. m.*

Konstitutionsutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft dels de likalydande motionerna nr 231 i första kammaren av herr *Johan August Larsson* m. fl. och nr 385 i andra kammaren av herr *Olsson* i Kullenbergstorp m. fl., dels ock motionen nr 175 i andra kammaren av herr *Magnusson* i Tumhult m. fl.

I förstnämnda båda motioner hade hemställts, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utarbetande och framläggande för riksdagen under innevarande andrakammarvalperiod av sådana bestämmelser i grundlag, att valbarhet och rösträtt gjordes beroende av påförda utskylders erläggande under de tre sistförflutna kalenderåren, där ej oförvållad oförmåga att betala vore för handen.

I motionen II: 175 hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville snarast möjligt låta verkställa utredning om och för riksdagen framlägga förslag till sådana ändringar av riksdagsordningens föreskrifter, att skattebetalningsplikt, fullgjord under tre av de sistförflutna fyra kalenderåren, gjordes till villkor för politisk rösträtt och valbarhet.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

1:o) att motionerna I: 231 och II: 385 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda, och

2:o) att motionen II: 175 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *K. J. Ekman, Sundberg, Stenberg, Forssell, Lindmark, Holmström* och *Alströmer*, vilka under åberopande av de skäl, som anförts i den av herr *Magnusson* i Tumhult m. fl. i andra kammaren väckta motionen nr 175, hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:ts anhålla, att Kungl. Maj:t ville snarast möjligt låta verkställa utredning om och för riksdagen framlägga förslag till sådana ändringar av riksdagsordningens föreskrifter,

Ang.
återinförande
av det
s. k. utskylds-
strecket m. m.
(Forts.)

att skattebetalningsplikt, fullgjord under tre av de sistförflutna fyra kalender-åren, gjordes till villkor för politisk rösträtt och valbarhet;

2) av herrar *P. J. Gustafsson* och *Persson* i Trången, vilka på anförda skäl ansett, att utskottets hemställan bort hava följande lydelse:

»1) att motionen II: 175 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda: samt

2) att riksdagen med bifall till motionerna I: 231 och II: 385 ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utarbetande och framläggande för riksdagen under innevarande andrakammarvalperiod av sådana bestämmelser i grundlag, att rösträtt göres beroende av påförda utskylders erläggande under de tre sistförflutna kalenderåren, där ej oförvållad oförmåga att betala är för handen.»

Herr **Ekman**: Herr talman, mina herrar! Frågan om fullgjord skatteplikt såsom villkor för politisk rösträtt och valbarhet har efter det gamla utskyldsstreckets borttagande år 1921 flera gånger varit föremål för riksdagens prövning men hittills med negativt resultat. Frågan kan dock icke släppas, ty dess rättvisa är uppenbar. Den politiska rösträtten och valbarheten är en av de dyrbaraste elementära rättigheter, som kunna tillkomma en människa såsom medborgare i staten. Men själva den medfödda rättskänslan säger, att denna elementära rättighet icke bör tillkomma den, som medvetet försummar att fullgöra den elementära plikten att lika med alla andra betala honom påförd skatt, så snart förmåga därtill finnes.

Utskottet har likväl även denna gång ställt sig avvisande mot motionerna. Till stöd för sin avvisande hållning åberopar utskottet i första hand ett uttalande av 1921 års konstitutionsutskott av innehåll att genom utskyldsstrecket skulle sammankopplas »frågorna om rösträtt och ekonomisk förmåga på ett sätt, som är för en demokratisk uppfattning främmande». Och utskottet fortsätter: »Ett återinförande av strecket skulle innebära ett avsteg från den princip om allmän rösträtt oberoende av ekonomiska kvalifikationer, som nyss genomförts hos oss.»

Uttalandet kan icke tolkas på mer än ett sätt, nämligen så, att demokratin och de riksdagspartier, som uppbara densamma, principiellt kräva en allmän rösträtt, oberoende av *alla* ekonomiska kvalifikationer, alltså oberoende av vare sig förmåga eller oförmåga att fullgöra varje medborgerlig plikt av ekonomisk innebörd. Man gör principiellt gällande, att även den medvetne, illojale *skattesolkaren* skall hava samma obeskurta rätt som den pliktrogne *skattebetalaren* att åtnjuta politisk rösträtt och valbarhet. Rättvisan, rättfärdigheten, den moraliska nödvändigheten uti kravet på att den högsta medborgerliga *rätt* skall motsvaras av fullgjord medborgerlig *plikt* är — enligt denna principförklaring — för demokratisk uppfattning främmande. Den moraliska styrkan i detta krav är dock för oss, å vår sida, så uppenbar, så bjudande, att vi icke kunna släppa detta krav, innan det förr eller senare blir tillfredsställt.

Utskottet invänder vidare, att — om ett skattestreck skall finnas — likväl den oförvållade oförmågan att fullgöra skattskyldigheten ej får utsättas för förlust av rösträtt och valbarhet; och som utskottet anser någon möjlighet icke finnas att skilja på de fall, då bristande vilja, och de fall, då oförvållad oförmåga varit anledning till försummad skattebetalning, så avvisar utskottet varje tanke på ett skattestreck. Så omöjlig torde saken likväl icke vara. Funnes blott litet god vilja, så skulle helt visst en praktiskt sett tillfredsställande lösning kunna vinnas.

I den av herr Magnusson i Tumhult m. fl. i andra kammaren väckta motionen nr 175 föreslås i sådant hänseende, att skatteplikten skall vara fullgjord under tre av de sistförflutna fyra åren. Om nämligen något år verklig oför-

måga att betala skatten föreligger, så torde de följande åren någon skatt icke komma att påföras ifrågavarande person; och han behåller då sin rösträtt.

Det är sant, att man kan konstruera upp fall, då denna metod att skilja skatteskolkaren från den ofrivilligt oförmögne icke håller streck. Men det är så med *alla* rösträttsmetoder. Jag behöver blott erinra om de många, som gå förlustiga rösträtt till följd därav, att de vistats på annan ort, än där de hava att utöva sin rösträtt. För vissa grupper av sådana bortovarande har man kunnat sörja genom medgivande till dem att få under iakttagande av vissa former till valförrättaren *insända* sin valsedel. Men för en mängd andra grupper av bortovarande har man icke ansett det vara praktiskt möjligt eller lämpligt att tillåta valsedelns insändande; och i följd härav gå många alldeles oskyldigt miste om sin rösträtt. Jag är viss om att på detta sätt många flera utestängas från rösträtt än de skulle vara, som vid en tillämpning av den av herr Magnusson i Tumhult föreslagna metoden för utmönstring av skatteskolkare bleve oskyldigt lidande. Man bör icke vid bedömandet av denna metod anlägga en strängare måttstock än man gör vid bedömandet av de rösträttsregler vi redan äga. Men det är just detta, som utskottet gör: det silar *nygg*, men sväljer kameler!

Vill man anlägga en rimlig och praktisk syn på saken, så kan ingen befogad invändning göras mot det förslag till lösning av förevarande spörsmål, som innefattas i herr Magnussons i Tumhult motion; och jag yrkar därför bifall till den av mig m. fl. i enlighet därmed avgivna reservationen.

Herr Larsson, Johan August: Herr talman! Detta är ju en år efter år återkommande fråga beroende på att den gäller en rättsprincip, varom man egentligen inte tvistar i sak. Kravet på fullgjord skatteplikt som villkor för rösträtt ger ju uttryck för en rättsuppfattning, som för stora delar av vårt folk är ofrånkomlig. Skatternas ordentliga betalande utgör ju så att säga en regulator på den medborgerliga ordentligheten.

Anledningen till att denna fråga åter och åter kommer igen är den, att vi inte ha blivit övertygade om omöjligheten av att kunna skipa rättvisa emellan dem, som kunna men inte vilja och dem, som av verklig oförmåga inte kunna betala. Jag har nämligen det förtroendet för våra kommunala myndigheter och valnämnder, att de med opartiskhet och oväld i denna sak skulle på ett tillfredsställande sätt kunna lösa denna angelägenhet, och jag vill hålla före, att frågan inte är olöslig. Även under nu gällande förordningar fullgöra kommunala organ uppgifter, som i fråga om hänsyn och ansvar torde vara lika krävande som att från varandra särskilja dem, som få anses oförfvälat oförmögna att betala sina skatter, och dem, som kunna men ändå inte fullgöra sina skyldigheter emot samhället.

Med vad jag härmed anfört ber jag att få yrka bifall till den av herrar P. J. Gustafsson och Persson i Trängen vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr Hansson, Gustav: Herr talman, mina herrar! Såsom de föregående talarna hava erinrat om, har denna fråga vid flera tillfällen under de senare åren varit föremål för riksdagens prövning. Konstitutionsutskottet har varje gång avstyrkt de föreliggande motionerna, och riksdagen har bifallit detta utskottets avstyrkande. Vi ha således vid flera tillfällen haft att taga ståndpunkt till denna fråga, och riksdagen har avvisat de väckta motionerna. Jag hoppas, att så kommer att ske även i år, ty några nya synpunkter, som kunna motivera någon annan ståndpunkt från riksdagens sida, har icke framkommit.

I en vid utskottets utlåtande fogad reservation av herrar P. J. Gustafsson

Ang.
återinförande
av det
s. k. utskylds-
strecket m. m.
(Forts.)

Ang.
återinförande
av det
s. k. utskylds-
strecket m. m.
(Forts.)

och Persson i Trången föreslås att återinföra utskyldsstrecket, dock med den modifikation, att då verklig oförmåga föreläge, skulle detta icke inverka på vederbörandes rösträtt. Frågan att göra en åtskillnad härvidlag och så att säga skilja de verkliga skatteskolarna från dem, som på grund av oförvårdad oförmåga icke kunna fullgöra sina skyldigheter, har vid flera tillfällen debatterats i utskottet. Men några bestämda riktlinjer för ett sådant särskiljande har icke kunnat givas, och de sakkunniga, som år 1918 avgåvo ett betänkande i denna fråga, ha ju även kommit till den uppfattningen, att något sådant särskiljande svårigen kan göras.

Herr Larsson framhåller i motiveringen till sin motion, att de uppördssakkunnigas förslag, som nu är framlagt, icke kan förväntas komma att medföra någon förbättring i uppördsväsendet, och att förslaget från olika håll fått mycken kritik. Det är ju sant, att en del myndigheter haft ganska stora anmärkningar mot detta förslag; men det är kanske alltför tidigt att redan nu ge något förhandsomdöme om resultatet av detsamma. Det kan hända att ur förslaget ändock kan fås fram någonting, som kan göra uppördsväsendet bättre och effektivare än nu. För övrigt vågar jag tro, att man även med det nuvarande uppördsväsendet har möjligheter att driva in skatterna i ganska stor grad. Det har också visat sig, att inbetalningarna äro bättre nu än förut. Vi få sålunda hoppas, att en förbättring undan för undan kommer till stånd.

I den av herr Ekman m. fl. avgivna reservationen föreslås, såsom reservanten har framhållit, att skatten skall vara betald under tre av de sistförflutna fyra kalenderåren, för att vederbörande skall få äga rösträtt och valbarhet. Jag vill härtill säga, att det visserligen är en uppmjukning av den förutvarande ståndpunkt, som högern intagit, men att jag icke kunnat acceptera den linjen, då även den förbinder rösträtten med betalningsförmågan. Ur principiell synpunkt kan jag inte vara med om någonting dylikt.

Det finns emellertid några andra omständigheter, som jag skall be att få åberopa vid denna frågas avgörande. Det talas så mycket om att de, som inte erlagt sin tribut till staten, inte heller böra ha rätt att vara med och bestämma över statens angelägenheter. Ja, är det någon som kommer undan sin tribut till staten? För min del tror jag inte detta. Visserligen är det kanske några, som kunna undandraga sig att betala de direkta skatterna, men vi hava ju de indirekta, och dessa får varje samhällsmedlem betala i mån av sin förmåga och köpkraft. För en arbetare med ett par tusen kronors inkomst uppgå dessa indirekta skatter till hundratalet kronor och däröver. Sålunda få även de, som icke kunna betala de direkta skatterna, dock ge staten sin tribut i form av indirekta.

Drabbar man då alla de s. k. skatteskolarna, om man nu skulle återinföra utskyldsstrecket? Jag tror inte, att man kommer att göra detta. Vi ha här i landet — sorgligt nog — många s. k. falskdeklaranter, som vid deklarationen av sin inkomst undandraga sig ganska stora utgifter i form av skatter till stat och kommun. Vi se av tidningspressen, hurusom sådana undan för undan bliva upptäckta och befordrade till laga näpst. Men det är kanske rätt många, som aldrig bli upptäckta och som gå och jubla över att de kunna bedraga både stat och kommun på rätt stora summor. Dessa människor drabbas inte av ett återinförande av utskyldsstrecket, utan de komma allt framgent att förbliva oförvitliga medborgare.

Jag såg häromdagen i en stockholmstidning anföras, att vi socialdemokrater hylla skatteskolarna och slå vakt om deras rösträtt på den grund, att de utgöra våra hjälptrupper vid valtillfällena. Häremot vill jag säga, att ett dylikt påstående är obefogat och osant. Jag tror inte, att man kan konstatera, att de s. k. verkliga skatteskolarna utgöra några hjälptrupper till det socialdemokratiska partiet. De verkliga skatteskolarna hava nog i allmänhet inga vidare

politiska intressen. Jag tror inte, att de i någon större utsträckning deltaga vare sig i politiska eller kommunala val. Vi socialdemokrater vilja inte hålla skatteskolarna om ryggen, men vi ha alltjämt den uppfattningen, att rösträtten icke bör förbindas med vårt folks ekonomiska ställning. Det var en tid här i landet, då medborgarrätt hette pengar. Nu ha vi kommit ifrån detta, och jag hoppas, att vi inte skola komma tillbaka dit igen.

Ja, herr talman, jag säger som förut, att inga nya omständigheter framkommit, som motivera ett annat ställningstagande i denna fråga än det riksdagen förut intagit, och ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang.
återinförande
av det
s. k. utskylds-
strecket m. m.
(Forts.)

Herr Thorén: Herr talman! Det har av flera talare framhållits, att frågan om utskyldsstreckets återinförande upprepade gånger sedan den allmänna rösträtten infördes varit uppe under debatt i riksdagen. Samma år — nämligen 1921 — som riksdagen definitivt antog det vilande grundlagsförslaget i frågan, ville motståndarna till rösträttsreformen ha det borttagna politiska utskyldsstrecket ånyo insatt i grundlagen. Sedan dess ha liknande förslag väckts vid icke mindre än fem riksdagar. Vid varje tillfälle har konstitutionsutskottet, som haft förslagen under förberedande behandling, avstyrkt desamma. Båda kamrarna ha också avslagit motionerna.

Riksdagen har icke ansett, att frågorna om politisk rösträtt och ekonomisk förmåga böra sammankopplas. Ett återinförande av utskyldsstrecket skulle innebära ett avsteg från den genomförda demokratiska principen, att allmän rösträtt bör vara oberoende av ekonomiska kvalifikationer. Anledningen till att riksdagen alldeles avskaffade utskyldsstrecket, var den att man på alla håll var ense om att den ofövällade oförmågan att fullgöra skattskyldighet ej borde leda till förlust av rösträtten. Man ville icke för att kunna utesluta de egentliga skatteskolarna även beröva en mängd oförvitliga medborgare deras rösträtt. Man fann det nämligen icke möjligt att skilja fåren ifrån getterna. Frågans kärnpunkt var egentligen, huruvida det fanns möjlighet att skilja på de fall, då bristande vilja, och de fall, då ofövällad oförmåga varit anledningen till försummelse i fråga om skattens betalning. De särskilda sakkunniga för revision av bl. a. utskyldsstrecken uppvisade i sitt betänkande, som avgavs 1918, i en utförlig framställning ogenomförbarheten av en uppdelning i den riktning, som bondeförbundets representanter nu uttalat sig för i sina motioner.

För att kunna skilja de egentliga skatteskolarna från dem, som äro ofövällat oförmögna att betala skatt, har man tänkt sig två olika vägar. Den ena vore, att de myndigheter, som justera röstlängden, skulle pröva varje särskilt fall och avgöra, huruvida bristande fullgörande av skatteplikten borde leda till rösträttens förlust eller ej. Den andra vore att i lag fastställa regler rörande de omständigheter, som skulle godtagas såsom giltig ursäkt. I senare fallet skulle justeringsmyndigheterna ha en rent formell prövning, huruvida dessa omständigheter för varje fall vore för handen. Det synes uppenbart, att det icke vore lämpligt att lägga i justeringsmyndigheternas händer att genom diskretionär prövning avgöra, vilka som skulle ha politisk rösträtt eller icke. Detta skulle lätt kunna leda till godtycke, och i varje fall skulle den prövande myndigheten misstänkas för att ej handla objektivt.

Att gå den andra vägen och i lagen uppräknat alla giltiga grunder för utebliven skattebetalning vore väl lika omöjligt. Alla de skiftande orsaker, som leda till ofövällat ekonomiskt obestånd, kunna icke exakt angivas, och rättvisa kunde ej heller på den vägen åstadkommas. Det skulle säkerligen bli meningsskiljaktigheter om, vilka orsakerna kunde vara till det iråkade obeståndet. Vilka utvägar man således än komme att välja för att lösa dessa spörs-

Ang.
återinförande
av det
s. k. utskylds-
streetet m. m.
(Forts.)

mål, bleve praktiska olägenheter och påtagliga orättvisor för vissa befolkningsgrupper ofrånkomliga.

Det har också av en föregående talare påpekats en annan viktig omständighet, som har inträffat under det gångna året, nämligen att utredningen om en rationellare skatteuppbörd nu ligger klar. De sakkunnigas betänkande, som avgavs den 30 juni 1929, är nu ute på remiss till olika myndigheter och korporationer. Vilket resultat denna utredning kan leda till, vet man ju inte. Men även om de sakkunnigas förslag icke skulle leda till positivt resultat, torde dock även med nu gällande bestämmelser finnas möjligheter att tämligen effektivt indriva skatterna. För varje år har skatteuppbörden medfört allt bättre resultat. I synnerhet är ju detta förhållandet här i huvudstaden, där man under förra året fått in avsevärda belopp av skatterestantier. De, som nu äro i stånd att betala skatt, nödgas i regel även erlægga sina skatter.

I princip stå bondeförbundets motionärer och reservanter på samma ståndpunkt som utskottsmajoriteten. Reservanterna vilja heller inte utesluta från rösträtt vid andrakammarvalen dem, som äro oförvållat oförmögna att betala skatt. De vilja endast utesluta från rösträtt de egentliga skatteskokarna och hoppas, att det skall vara möjligt att särskilja dem, som saknad förmåga, från dem, som sakna den goda viljan att betala sin skatt. Skulle det vara möjligt att åstadkomma ett sådant särskiljande, så skulle jag för min del gärna vara med därom, och jag skulle i så fall inte ha något emot att även falskdeklaranterna räknades bland getterna. Dessa falskdeklaranter ha inte heller gjort sin plikt mot staten, men då frågan om ett särskiljande av dessa båda kategorier varit under utredning, och denna utredning kommit till det resultatet, att problemet är olösligt, torde det nog inte lyckas bättre för nya utredare av frågan.

Då ett sådant ifrågasatt och önskvärt särskiljande icke lär vara möjligt att åstadkomma, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr Reuterskiöld: Den siste ärade talaren har förklarat, att bondeförbundet och utskottsmajoriteten stå på samma principiella ståndpunkt, och att han för sin personliga del gärna skulle vilja vara med på ett särskiljande av dem, som på grund av oförvållad oförmåga och dem, som på grund av bristande vilja restera med sina utskylder. Då förvånar det mig i hög grad, att den ärade talaren stirrat sig blind på 1918 års utredning, ty bondeförbundet är fullkomligt ense med talaren om att de båda där kritiserade vägarna äro oframkomliga, men har också påvisat, att det finns en tredje väg, som den ärade talaren inte alls berörde, nämligen den att särskiljandet inte sker vid röstlängdens upprättande utan vid skatteuppbörden; det blir då i åtskilliga fall först ett och ett halvt år efteråt, som förhållandet kommer att göra sig gällande i vallängden. Det är denna linje, som bondeförbundet gått och går på, och jag är, herr talman, övertygad om att i den motion, som kommer att väckas rörande kommunallagarna, den vägen kommer att visa sig fullt framkomlig, och då litar jag på att den ärade talaren också följer med.

Herr Hellberg: Herr talman! Jag skulle inte ha besvärat med något inlägg i denna debatt, om jag inte av en händelse för några dagar sedan sett i en tidning en utredning av en fackman, om vad konsekvensen av de motioner, som här äro väckta, skulle bli, en konsekvens som jag aldrig för min del någonsin kommit att tänka på.

Enligt sista momentet i bestämmelserna om valrätt till andra kammaren äro från valrätt uteslutna de som ädömts viss straffpåföljd, men han

påvisar, att sådana förseelser som anstiftande av och deltagande i uppror eller upplopp, störande av gudstjänst, hemfridsbrott, oavsiktligt dråp, alla slag av misshandel, sedlighetsbrott, även mot minderåriga, samt ärekränkning inom vissa gränser icke medföra förlust av rösträtt. Då skulle ju konsekvensen bli den, att en som underlåter att betala sin skatt skulle komma i en sämre ställning, anses ha förbrutit sig svårare än dessa, vilkas brott jag nu nämnt. Detta tycker jag är en fruktansvärd konsekvens, som verkligen tål att tänka på. När jag i dag inträdde här i kammararen och fann att herr Ekman, som är jurist, uppträdde till försvar för den i motionerna påyrkade skärpningen av rösträttsvillkoren, tänkte jag, att det skulle särskilt intressera honom att höra, vilka konsekvenserna kunna bli av denna skärpning.

*Ang.
återinförande
av det
s. k. utskylds-
strecket m. m.
(Forts.)*

Herr Ekman: Ja, herr talman, skulle herr Hellberg vilja biträda något förslag om att alla som under de senaste tre åren blivit dömda till ansvar inför domstol skulle berövas rösträtt, har jag ingenting emot det, om nu herr Hellberg kan få vänsterpartierna med på den saken. Men i det fall, varom nu är fråga, tillkommer den omständigheten, att här ger man rösträtt åt sådana, som inte vilja betala sina skatter, men som, ifall de få rösträtt, komma att öva inflytande på bestämmandet av de utgifter, som skola betalas av dem, som verkligen fullgöra sin skatteplikt.

Dessutom vill jag, herr talman, påpeka, att det är icke någon principiell skillnad mellan bondeförbundets reservation och vår, ty på båda hållen äro vi intresserade av att de, som äro oförskyllt oförmögna att betala sin skatt, skola få behålla sin rösträtt. Vi ha från vår sida endast velat peka på en viss metod, som framställts i herr Magnussons i Tumhult motion, såsom ägnad att leda till målet.

Herr Hellberg: Jag skulle vilja säga till den siste ärade talaren, att det förefaller mig vara rätta ordningen i fråga om dessa rösträttsvillkor, om han först försöker rensa ut de rena förbrytarna ifrån de rösträttsägande. Jag skulle för min del känna mig ganska benägen att vara med, om han ville vara vänlig och ta initiativ till den saken. Sedan, då de blivit utrensade, kan man ju möjligen ha anledning att börja tala om de andra.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i afseende på det under behandling varande utlåtandet yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr K. J. Ekman m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o) att kammararen skulle godkänna herr P. J. Gustafssons och herr Perssons i Trången vid utlåtandet avgivna reservation.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner jämlikt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr Ekman begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraproposition därvid antagits godkännande av den av honom m. fl. avgivna reservationen, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 11, röstar

Ja;

Ang.
återinförande
av det
s. k. utskydds-
streetet m. m.
(Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr K. J. Ekman m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 10, angående regleringen för budgetåret 1930/1931 av utgifterna under riksstatens tionde huvudtitel, innefattande anslagen till handelsdepartementet.

Punkterna 1—12.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 13.

Lades till handlingarna.

Punkten 14.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att riksdagen måtte

a) till säkerhetsanstalter för sjöfarten å riksstaten för budgetåret 1930/1931 anvisa ett extra reservationsanslag av 552,000 kronor; samt

b) medgiva, att en av riksdagen år 1921 under reservationsanslaget till säkerhetsanstalter för sjöfarten anvisad anslagspost å 33,000 kronor till anskaffning av en kombinerad Aga lys- och ljudboj med undervattensklocka jämte förankringsgods, avsedd att utläggas utanför Vinga, finge i stället användas för inköp av en lys- och klockboj med bestämd luftmistsignalkaraktär att utläggas å bojstationen sydsydvästvärt från grundet Esten vid södra inloppet till Karlskrona.

Herr Pauli: Herr talman! Jag skall tillåta mig vid detta tillfälle säga några ord, som ur den vanliga riksdagsrutinens synpunkt kanske kunna förefalla överflödiga. Jag tänkte nämligen framföra ett tacksamhetens ord till utskottet, till herr statsrådet och även till lotsstyrelsen, som alla här varit med om att åstadkomma ett resultat. Det är nämligen så, att bland de anslag, som vid denna punkt äro uppräknade, figurerar även ett, till fyrledningen Kyrkesund—Kråksundsgap, som jag särskilt intresserat mig för. För några år sedan var jag motionär i frågan, det gällde då hela sträckan från Kyrkesund till Islandsberg, och jag har nu den glädjen att se, att ärendet fortskridit så långt, att anslag är tillstyrkt för fyrbelysning av även den södra och sista delen av denna sträcka. Jag har här i min hand en skrivelse, som bemyndigar mig att å den kustbefolknings vägnar, vars gagn och livsintressen det här gäller, framföra ett uppriktigt tack. Jag har velat rikta detta dels till herr statsrådet, som vid huvudtitelns behandling i fjol var nog vänlig att lova göra någonting för saken och som i år visat sig hålla ord,

dels till statsutskottet, som utan att knorra följt statsrådets välmotiverade förslag.

Herr talman, jag har alltså intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt.

Punkten 15.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag och med avslag å de likalydande motionerna nr 180 i första kammaren av herrar *N. J. F. Almkvist* och *K. Schlyter* samt nr 222 i andra kammaren av herrar *C. Ekman* och *A. Forssell*, måtte med godkännande av det utav chefen för handelsdepartementet i statsrådsprotokollet över handelsärenden den 3 januari 1930 förordade förslaget till stat för patent- och registreringsverket, att tillämpas från och med den 1 juli 1930, höja det ordinarie förslagsanslaget till ämbetsverket, nu 1,162,700 kronor med 6,000 kronor till 1,168,700 kronor.

I berörda motioner hade hemställts, att fyra förste byråingenjörbefattningar å patent- och registreringsverkets stat måtte från och med den 1 juli 1930 uppflyttas från 24:e till 26:e lönegraden, att å samma stat en byrådirektörsbefattning måtte inrättas å verkets aktiebolagsavdelning, likaledes från nyss angivna tid, samt att riksdagen i följd härav måtte besluta höja det ordinarie förslagsanslaget till patent- och registreringsverket, nu 1,162,700 kronor, med 5,460 kronor till 1,168,160 kronor.

Reservation hade anförts av herrar *Rosén*, *Anderson* i Råstock, *Bengtsson* i Norup och *Järte*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och herrar *Almkvists* och *Schlyters* samt *C. Ekmans* och *A. Fossells* motioner, I: 180 och II: 222, måtte

a) bestämma antalet ordinarie befattningshavare vid patent- och registreringsverket på följande sätt:

Befattning	Lönegrad
1 generaldirektör	A 3
20 byrådirektörer	B 28
4 förste byråingenjörer	B 26
2 skrivbiträden	B 2;

b) godkänna i reservationen införd stat för patent- och registreringsverket, att tillämpas från och med den 1 juli 1930; samt

c) höja det ordinarie förslagsanslaget till patent- och registreringsverket, nu 1,162,700 kronor, med 11,460 kronor till 1,174,160 kronor.

Herr **Rosén**: Herr talman! Här föreligger en lönefråga, som är skäligen enkel, men som av någon anledning på samma gång synes betraktas såsom synnerligen svårlöst. I patent- och registreringsverket har, allt sedan 1910 års aktiebolagslag trädde i kraft, funnits tre föredragande i aktiebolagsärenden. Endast två av dessa ha emellertid varit ordinarie byrådirektörer. Den tredje uppfördes 1910 på extra stat.

Sedan statens besparingskommitté år 1925 uttalat, att den tredje byrådirektörstjänsten var välmotiverad, ha våra handelsministrar funnit, att någonting borde göras, men ingenting har blivit gjort. I följet departementschefen

Anslag till
säkerhets-
anstalter för
sjöfarten.
(Forts.)

Anslag till
patent- och
registrerings-
verket.

Anslag till
patent- och
registrerings-
verket.

Forts.)

förstå, att saken skulle vara uppklarad inom 1929 års utgång. Denna utfästelse blev emellertid inte infriad. De s. k. ekonomisakkunniga hade inte fått tid att verkställa granskning av patent- och registreringsverket.

Jag har emellertid den uppfattningen, att man knappast behöver vänta på denna granskning rörande en tjänst, som många års erfarenhet visar, att man icke kan undvara. Det är väl också ett ganska blygsamt anspråk, att den man, som i fjorton års tid skött en byrådirektörs tjänst med samma arbete och samma ansvar som övriga, också får åtnjuta samma förmåner. Nu ha de s. k. ekonomisakkunniga gått hädan, och man vet ju inte, om det blir några nya, som skola komma i stället och verkställa granskningen, om man kan undvara denna befattning eller vad som bör göras. Skall man nu vänta på en ny sådan utredning, om den överhuvud taget kommer, går ju i varje fall ytterligare något år.

Även beträffande de fyra första byråingenjörerna, vilkas uppflyttning i lönegrad synes befogad, har rättelse ställts i utsikt, utan att någon sådan kommit till stånd. Nu föreligger motion om att dessa fem tjänstemän, tillförordnade byrådirektören i bolagsärenden och fyra förste byråingenjörer, skola erhålla rättvisa, och då har jag inte kunnat underlåta att ge min anslutning till förslaget. Detta skulle medföra en ökad utgift på 5,460 kronor. Det kan möjligen se ut som om ökningen vore större, enär motionärernas förslag och reservationen skilja sig på 11,460 kronor. Den skillnaden beror emellertid uteslutande på ett förbiseende av motionärerna. Dessa ha naturligtvis icke haft något att invända mot den av Kungl. Maj:t föreslagna ökningen på 6,000 kronor av anslaget till pensioner åt avskedade tjänstemän, men motionärerna ha glömt att medräkna detta belopp i sitt yrkande, och det är därför skillnaden skenbart blir 11,460 kronor, medan den i verkligheten inskränker sig till 5,460 kronor.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till reservationen.

Herr statsrådet **Lundvik**: Herr talman, mina herrar! Som den siste ärade talaren framhållit, var det min avsikt, antydd i fjolårets statsverksproposition, att för årets riksdag framlägga förslag till omorganisation av patent- och registreringsverket. I anledning av den nära förestående omorganisationen ansåg jag det icke lämpligt att framlägga förslag om att upphöja i lönegrad de ifrågavarande fyra första byråingenjörerna eller att flytta över den extra byrådirektören på ordinarie stat. Besparingsgranskningsprogrammet av verken har emellertid på grund av omständigheter, som det varit mig omöjligt att råda över, inte kunnat fullföljas. Meningen var, när jag i höstas med finansministern dryftade frågan om omorganisation av patentverket, att man på grund av det förestående chefsskiftet i verket visserligen skulle börja med granskningsarbetet först på nyåret men att proposition i ämnet skulle läggas fram senare under riksdagen. Detta har emellertid icke lyckats på grund av att den person, som varit sysselsatt med besparingsgranskningsarbetet, varit upptagen med sådant arbete avseende andra verk. Nu har han för övrigt begärt sitt entledigande från vidare uppdrag av denna art. Följaktligen har läget i stort sett för mig varit detsamma i år som i fjol. Att jag under sådana förhållanden inte heller i år ansett mig böra föreslå, att dessa tjänster skulle uppflyttas i högre lönegrad, respektive sättas på ordinarie stat, har från min sida också varit ett uttryck för min önskan att inte bryta mot den uppfattning, åt vilken riksdagen vid uppregade tillfällen givit uttryck, att dessa frågor lämpligen borde anstå att avgöras i samband med verkens omorganisation.

Emellertid, då nu motioner i ämnet på nytt väckts, så får jag ju säga, att jag skulle med glädje hälsa, om riksdagen skulle besluta i enlighet med vad

motionärerna föreslå. Jag delar till fullo den förre ärade talarens uppfattning om att byrådirektörsbefattningen på patentavdelningen utan olägenhet kan uppföras på ordinarie stat, och jag är övertygad om att en blivande besparingskommitté också kommer att hysa samma uppfattning. Befattningen sattes på extra stat från början, därför att man trodde, att den starka tillströmningen av ärenden möjligen var en kristidsföreteelse, men erfarenheten har visat, att ärendena alltjämt äro så många och mångskiftande, att tjänsten är väl behövlig.

Vad åter beträffar de fyra förste byråingenjörerna, har jag efter vad jag inhämtat i saken bildat mig den uppfattningen, att en blivande omorganisation av verket i varje fall kommer att läggas så, att minst så många tjänster i lönegraden B 26 eller högre alltjämt komma att behövas, att det icke kan innebära någon risk att nu tillmötesgå det efter vad det synes mig fullt grundade anspråket på att dessa tjänstemän uppflyttas i lönegrad B 26.

Herr Svensson, Martin: Herr talman! Statsrådet har vid framläggandet av propositionen hänvisat till den pågående utredningen för omorganisation av patent- och registreringsverket och tillkännagivit, att han icke i frågans nuvarande läge kunde framlägga förslag om uppflyttning av de fyra byråingenjörerna från B 24 till B 26 och inte heller föreslå byrådirektörens uppflyttande på ordinarie stat. Statsutskottet har i detta fall följt Kungl. Maj:t, och när man nu så snart har att motse, att de ekonomisakkunniga komma fram med ett förslag om omorganisation av patent- och registreringsverket, har man inte velat rubba på de nu bestående förhållandena utan velat avvakta det förslag, som kommer att framläggas. Statsrådet har ju också i propositionen antytt, att det inte skulle dröja längre än till nästa år, innan ett sådant förslag vore att förvänta.

I sitt nyss hållna anförande har ju herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet visserligen förklarat, att han skulle med glädje se, att motionärernas förslag här bleve bifallet, men jag undrar, om man ändå kan våga att så där hastigt göra en omsvängning av den ståndpunkt, som förut har intagits. Föregående riksdagar ha avslagit motioner med samma yrkanden, som här nu motionsvis framställts och som reservanten herr Rosén framkommit med. Majoriteten i statsutskottet har ställt sig på Kungl. Maj:ts ståndpunkt, och jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Almqvist: Herr talman! Såsom motionär i detta ärende skall jag be att få yttra några ord. Efter herr statsrådet Lundviks anförande tar jag för givet, att kammaren inte kan undgå att bifalla reservationen, åtminstone i den del som den avser, att den tredje byrådirektören på bolagsavdelningen inom patent- och registreringsverket skall uppflyttas på ordinarie stat. Däremot ställde sig herr statsrådet, så vitt jag uppfattade honom rätt, fortfarande avvisande till förslaget om att uppflytta de fyra byråingenjörerna på patentavdelningen från 24 till 26 lönegraden, och hans motiv var detsamma, som dikterat statsutskottets majoritets avslagsyrkande, nämligen att patentverket står inför sin omorganisation. Ja, mina herrar, det är ett tal, som vi nu hört under en lång följd av år, och det har också framlagts utredningar om denna s. k. omorganisation. Men om kammarens ärade ledamöter titta litet närmare på de förberedelser, som blivit gjorda för denna omorganisation, så skall det tämligen snart framgå, att detta begrepp »omorganisation» är mycket vagt och obestämt. Det största utredningsarbete, som hittills presterats i fråga om patentverket, är det som framlades av 1925 års besparingskommitté, och denna kommitté framhåller, att den mot principerna för patent- och registreringsverkets nuvarande organisation icke har något att in-

Anslag till
patent- och
registrerings-
verket.
(Forts.)

vända. Den framlägger vidare ett förslag om att inom patentverket skall inrättas en besvärsavdelning, som redan länge varit av behovet påkallad. Här är alltså, kan man säga, den enda punkten, där besparingskommittén i sitt utlåtande egentligen fann skäl för en förändring inom verket i fråga, men denna nybildning av en avdelning, är, därest den kommer till stånd, av den beskaffenheten, att den inte har det ringaste inflytande på spörsmålet om de ifrågavarande tjänstemännens placering i 24 eller 26 lönegraden. Det förhåller sig nämligen på det sättet, att dessa fyra byråingenjörer allt sedan lång tid tillbaka, jag vill minnas omedelbart efter 1915, inom patent- och registreringsverket haft att med byrådirektörs befogenheter och skyldigheter handlägga patentärenden, och på grund av denna deras ställning skulle de alltså, om man tillämpade de grundsatser, som av den civila lönenämnden föreslås vid omplacering av tjänstemän, vara ostridigt berättigade att placeras i 26 lönegraden. Nu har emellertid detta deras billiga krav, som upprepade gånger understötts av ämbetsverket och mot vars realiserande man icke heller kunnat framlägga några bärande principiella betänkligheter, likväl icke blivit tillgodosett, fastän frågan varit uppe snart i tio år och fastän den ena ministern efter den andra uttalat sina sympatier för saken. Därtill har nu kommit, som av den förste ärade talaren påpekades, att de besparings-sakkunniga på grund av skilda av statsrådet omnämnda omständigheter inte längre fungera. Det är således inte heller sannolikt, att de förhoppningar, som av statsutskottet uttalas i det nu föreliggande betänkandet, om att ärendet skall kunna komma före till nästa års riksdag, kunna realiseras. Det är också visat, att om en omplacering eventuellt av de 24 ordinarie tjänstemännens på patentavdelningen ställning i lönehänseende skulle äga rum, kan inte utgångspunkten för en sådan omplacering bli någon annan än den, att de skola sättas i den lönegrad, där de på grund av sitt arbete rätteligen skola placeras, nämligen den 26; och då förefinnes det, så vitt jag förstår, ingen anledning att fortfarande bibehålla nuvarande obilliga och orättvisa placering med hänvisning till att en omorganisation förestår, om vilken man ingenting vet, varken vad den kommer att omfatta eller när den kommer fram.

Under sådana omständigheter ber jag, att kammarens ledamöter måtte behjärta dessa tjänstemäns ställning. Herr talman, jag yrkar bifall till reservationen.

Häri instämde herr *Schlyter*.

Greve Lagerbjelke: Herr talman, mina herrar! Då jag är f. d. byråchef i patent- och registreringsverket, skall jag tillåta mig yttra ett par ord. Såsom den föregående talaren och motionären här anförte, har denna fråga varit uppe i noga sett tio år, och tiden lär väl nu vara mogen att avgöra densamma. Den är även i och för sig rätt obetydlig.

Det har varit mot all förmodan, som frågans slutliga avgörande dröjt så länge. Så tidigt som år 1925 uttalade patent- och registreringsverket i ett utlåtande den förmodan, att frågan om patentverkets omorganisation skulle avgöras påföljande år, alltså redan 1926, men som bekant blev det ingenting av detta. Nu återoppar statsutskottet att departementschefen har uttalat, att frågan om patent- och registreringsverkets omorganisation torde kunna underställas nästkommande års riksdags prövning. I själva verket har departementschefen uttalat sig mera obestämt, då han säger, att man torde sålunda kunna hysa den »förhoppningen», att denna fråga kommer till avgörande nästa år. Det blir en ganska avsevärd skillnad på uttrycken, när detta ord »förhoppning» tillägges.

Vad nu beträffar anställandet på ordinarie stat av byrådirektören får väl

den frågan anses vara avgjord efter departementschefens yttrande nyss, när han förklarade sig skola med glädje hälsa ett beslut av kammaren i den av motionärerna yrkade riktningen. Och även beträffande de fyra byråingenjörerna uttalade sig departementschefen, om jag fattade honom rätt, med så pass milda toner, att han även därvidlag ganska gärna skulle se ett bifall till motionen. I alla händelser förefaller det mig, som om motionärerna skulle ha förebringat fullt övertygande skäl för att — hurudan den nya organisationen av patentverket än må bli — ett uppflyttande av dessa fyra byråingenjörer i den högre löneklassen helt visst kommer till stånd.

Vid dessa förhållanden anser jag det vara en rent av orättfärdig handling, om riksdagen nu icke skulle fatta ett beslut att uppflytta byråingenjörerna i den klass, dit de på grund av sin tjänstgöring och sina åligganden i själva verket i många år ha hört, och som de förvisso komma att tillhöra, när en gång frågan om verkets omorganisation blir föremål för riksdagens avgörande.

Jag tillåter mig därför, herr talman, att yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr *Lindhagen*.

Herr **Rydén**: Herr talman! Jag skall alls icke gå in på den sidan av saken, som greve Lagerbjelke här särskilt framhöll, nämligen att här icke skulle ske rättfärdighet mot dessa verkets tjänstemän. Jag vill dock betona att det lär vara så, och har varit så i alla tider, att när riksdagen och regeringen skola göra en översyn och reglering, som skall spänna över hela statsförvaltningen, är det oundvikligt att några komma först, några senare och några sist. Jag erinrar om att när vi år 1907 inledde den stora lönereglering inom förvaltningen, vidtogs detta år en lönereglering för statskontoret, vidare, om jag inte minns fel, av kammarrätten samt kanske något ämbetsverk till, och sedan följde riksdag efter riksdag, så fort man kunde få förslagen utarbetade, det ena ämbetsverket efter det andra. De ämbetsverk, som fingo vänta till senare tidpunkter, kände naturligtvis detta som om det skedde en orättvisa mot dem.

Det är någonting liknande som sker på detta område. Nu ha statsmakterna enkannerligen Kungl. Maj:t, gått in för en allmän översyn av ämbetsverkens organisation och placeringen av vissa tjänster, särskilt de på gränsen stående gamla andragradstjänsterna.

Det är någonting liknande som sker på detta område. Nu ha statsmakterna, patentverket kommit i något slags orättfärdig undantagsställning i förhållande till andra verk. Jag kan nämna, att vi ha sådana verk som den väldiga pensionsstyrelsen, vi ha riksförsäkringsanstalten och vidare bl. a. medicinalstyrelsen och socialstyrelsen — vi ha sålunda en hel rad ämbetsverk, som ännu icke ha varit underkastade denna översyn, och där följaktligen icke heller frågan om de gamla andragradstjänsternas placering kunnat vinna en mera definitiv lösning, förrän man hunnit gå över dem med denna gemensamma översyn.

Då det nu gäller ett verk, som ändå ligger så pass väl till i förhållande till det jag nyss talade om, att det meddelas från finansministerns sida, att patentverket just nu är föremål för en sådan översyn av den tillkallade ekonomisakkunnige, och att denna fråga följaktligen bör kunna komma före vid nästa års riksdag, förstå herrarna, att statsutskottets majoritet icke har kunnat undgå att taga intryck av detta förhållande.

Det vore dock något ganska underligt, som skulle ske, ifall riksdagen på grund av enskilda motioner, sannolikt året innan frågan om hela ämbetsverkets organisation skall komma upp till riksdagens prövning och utan att verket varit underkastat den allmänna översyn, som jag här talat om, nu gjorde slag i saken beträffande fem av verkets tjänstemän och bestämde deras placering, utan att låta denna detalj komma in under det hela. Jag tror inte att riksdagens majo-

Anslag till
patent- och
registrerings-
verket.
(Forts.)

Anslag till
patent- och
registrerings-
verket.
(Forts.)

ritet, eller ens denna kammarens majoritet, skulle ha reflekterat på detta, om man inte trott sig från regeringsbänken ha fått den förklaringen, att Kungl. Maj:t själv så att säga har ändrat mening och gärna skulle se att det av motionärerna framförda förslaget bleve bifallet. Jag kunde emellertid icke uppfatta statsrådet Lundviks anförande på det sättet, att det skulle innebära, att han för sin del gått ifrån den huvuduppfattning, som gjorts gällande i statsverkspropositionen, närmast från finansministerns sida. Och efter vad statsrådet bemyndigat mig säga torde hans anförande i så måtto ha missuppfattats från deras sida, som här yttrat sig, att han icke med detta har avsett att frånträda den huvuduppfattning, som statsverkspropositionen i detta fall företräder. För att detta skulle bli klart även för den händelse herr statsrådet av andra skäl icke skulle bli i tillfälle att vidare yttra sig i kammaren, har jag sålunda bemyndigats inför kammaren förklara, att det anförande, som här hölls från statsrådets bänken, icke avsåg att innebära ett frånträdande av den meningen, att med denna frågas avgörande kunde anstå till ett kommande år.

Jag tror sålunda, att statsutskottets majoritet haft mycket goda skäl för sin uppfattning. Och den vädjan till rättfärdighetskänslor, som kommit från olika håll, kan göras beträffande åtskilliga ämbetsverk, som fortfarande äro kvar, och som sannolikt icke ens ha utsikt att till nästa år få sina angelägenheter prövade av riksdagen.

Jag förstår mycket väl den argumentering, som här förebragts från den andra sidan, men nog vore det ändå rätt mycket avvikande från de metoder, riksdagen brukar tillämpa, ifall man sålunda året innan man kan se, att frågan sannolikt kommer upp, gör slag i saken på detta sätt, utan att det kommit till stånd en sammanhängande översyn beträffande hela ämbetsverkets organisation.

Jag är icke, herr talman, så inne i patentverkets förhållanden, att jag vågar ha någon egen mening om huruvida detta kan vara skadligt eller icke med hänsyn till det förestående översynsarbetet. Men man står i alla fall alltid på den säkraste sidan, när en sådan fråga är före, om man icke handlar, utan i fortsättningen har fria händer.

Allt detta gör att jag inte tror, att vad som förekommit i diskussionen undanryckt den sakliga grunden för statsutskottsmajoritetens hållning, och jag ber att få vidhålla den ståndpunkt, som jag inom avdelningen och utskottet har företrätt, och sålunda yrka bifall till utskottets hemställan, vilken ju är densamma som Kungl. Maj:ts proposition i ärendet.

Herr **Mellén**: Herr talman! Även jag ber att få yttra några ord till förman för reservationen. Om man icke fullt känner till ett ämbetsverk och dess organisation, eller har kännedom om arten och beskaffenheten av de göromål, som där förekomma, kan man ju inte bilda sig någon klar uppfattning om, huruvida de i verket anställda ämbetsmännen äro rättvist avlönade eller icke. För min del får jag förklara, att jag inte så noga har reda på det nu föreliggande verket, patent- och registreringsverket — kanske är det fler än mig i denna kammar, som denna brist vidlåder.

Men när jag läste papperen och fann, att den föreliggande frågan nu för tredje eller fjärde gången är inför riksdagen, och att statsutskottet förebär samma skäl för avslag nu som tidigare, nämligen att verkets omorganisation är nära förestående, tänkte jag, att jag skulle försöka sätta mig in i frågan och satte mig följaktligen i förbindelse med en person, på vars omdöme och opartiskhet jag fullt litat, och som är fullt inne i patentverkets organisation och uppgifter. Han framhöll och bibringade mig den övertygelsen, att det är ett absolut rättfärdighetskrav, att de personer, som nu äro i fråga, komma upp i en högre lönegrad. Om man läser handlingarna, framgår det, såsom motionä-

terna redan framhållit i sin motion, att alla myndigheter, som haft med saken att skaffa, uttalat sig till förmån för det i motionen framförda förslaget. Statutskottet har också i år liksom tidigare sagt, att det vore »önskvärdt, om frågorna nu kunnat slutgiltigt prövas, men utskottet har dock ansett sig icke kunna avvika från den ståndpunkt, riksdagen, enligt vad ovan nämnts, förut intagit till sagda spörsmål» — d. v. s. avvakta att patent- och registreringsverket snarligen skulle omregleras.

Ja, detta kan man anföra som bärande skäl *en* gång, men man kan väl inte ha det som skäl för fjärde gången, som det ju skulle bli i år. Om det är ett rättvist krav att dessa människor få högre avlöning, är det då riksdagen värdigt att för fjärde gången — om det nu inte är fler — krypa bakom ett sådant skäl som att det »snart» skall vidtagas en omreglering och därigenom förhålla dem rättvisan? Jag anser det icke! Om en man har gått fjorton år i samma befattning, är det då mer än rimlig rättvisa att han äntligen får den ordinarie lönen för denna befattning? Tänk om han dör under detta uppskov; hans änka kommer då i en absolut ofördelaktig ställning gentemot de förmåner som tillkomma efterlevande efter andra befattningshavare. Vi måste också tänka på vad det betyder för en ämbetsman boende i Stockholms stad om han får en med några hundratals kronor höjd avlöning. Det är en orättvisa mot de ifrågakommande ämbetsmännen, om alla äro ense om, att de böra ha högre löner, men detta år efter år förvägras dem.

Jag känner icke personligen till dessa människor; jag vet inte ens namnen på dem. Men då det är en ofrånkomlig sak att riksdagen skipar rättvisa, och det inte gärna kan vara riktigt att krypa bakom ett formellt skäl för fjärde gången, tillåter jag mig, herr talman, yrka bifall till motionerna. De äro framförda av fyra personer från tre olika partier. De äro inga partimotioner, endast ett rättvist krav.

Herr statsrådet **Lundvik**: Herr talman! Det förefaller som om jag uttryckt mig något oklart i mitt förra anförande, vilket jag ber att få beklaga. Beträffande de fyra förste byråingenjörstjänsterna var det min mening att säga, att om riksdagen skulle finna lämpligt att frånträda sin tidigare intagna ståndpunkt och bifalla motionerna om dessa tjänsters upphöjande i lönegrad B 26, tror jag icke att därmed någon skada är skedd, då, såvitt jag kunnat bilda mig en uppfattning i frågan, efter en omorganisation av verket i varje fall så pass många tjänster där torde komma att behövas i grad B 26 eller högre, att något föregripande av den förestående omorganisationen genom en dylik uppflyttning av dessa fyra tjänster icke kommer att ske.

Greve **Lagerbjelke**: Herr talman! Jag nödgas besvara kammaren med ännu några ord med anledning av herr Rydén's anförande. Jag instämmer givetvis med herr Rydén beträffande det lämpliga i att man, när ett ämbetsverk är föremål för utredning om ny organisation, såsom regel icke bör rubba på befattningshavarnas anställning och inordnande i löneklasser. Men, mina herrar, det ges dock undantag från allting här i världen! Ingen regel utan undantag, och jag vill påstå, att med de förhållanden, som här ha blivit föremål för motioner, kan förvisso intet jämförligt uppvisas inom administrationen i övrigt. Därmed synes också faran för några betänkliga konsekvenser vara undanröjd.

Efter departementschefens senare uppträdande förefaller det mig, som om kammaren hade ett ytterligare stöd för att bifalla motionerna även i fråga om de fyra byråingenjörerna.

Jag vill ytterligare påpeka, att det ämbetsverk, som här är i fråga, icke är likartat med ämbetsverk i övrigt. I de vanliga ämbetsverken är det i regel jurister, administrativa tjänstemän, som tjänstgöra. På detta område är kon-

Anslag till
patent- och
registrerings-
verket.
(Forts.)

Anslag till
patent- och
registrerings-
verket.
(Forts.)

kurrensen så stor för närvarande, att om statsmakterna icke ställa sig tillmötesgående, få befattningshavarna helt enkelt finna sig i detta; de få tåga och lida. Men så är icke förhållandet med patent- och registreringsverket, där byråingenjörerna äro tekniska tjänstemän. Jag vill här tillåta mig att uppläsa patent- och registreringsverkets yttrande förra året, 1929, i fråga om rekryteringen. Ämbetsverket säger: »Såsom ytterligare skäl för den nu gjorda framställningen vill ämbetsverket till en början framhålla den särskilt under sista året mycket kännbara konkurrensen med bl. a. de enskilda företagen. Av de extra ordinarie tekniska tjänstemännen hos ämbetsverket hava två övergått i Tändsticksbolagets tjänst, en till Telegrafverket och en till Vattenfallsstyrelsen, till vilken sannolikt under den närmaste tiden ytterligare en kommer att avgå. För övrigt har det varit med stor svårighet ämbetsverket lyckats anställa nio av de tio extra ingenjörer, varom ämbetsverket i underdånig skrivelse den 1 januari 1929 gjort framställning. Det måste därför», slutar ämbetsverket, »icke blott i vederbörande tjänstemäns utan även i den patentsökande allmänhetens intresse vara angeläget, att berättigade åtgärder till förbättring av tjänstemännens i patent- och registreringsverket villkor icke utan tvingande skäl eftersättas.»

Det förefaller mig då, herr talman, som om man skulle, utan någon fara för några konsekvenser av ett beslut i detta fall, kunna bifalla de föreliggande motionerna, vilka jämväl, såsom jag yttrade redan förra gången, intet annat äro än ett tillgodoseende av ett rättfärdighetskrav.

Herr **Almkvist**: Herr talman! Efter de två senaste anförandena kan jag fatta mig mycket kort. I anledning av herr Rydén's anförande vill jag säga, att vad han yttrade naturligtvis har sin tillämpning under sådana förhållanden, att en översyn av ett ämbetsverk kan tänkas komma att medföra sådana förändringar, att det beslut, som riksdagen tillrådes att fatta, skulle komma att på något sätt föregripa resultatet av denna omprövning. I detta fall behöva farhågor för att något sådant skall inträffa icke föreligga. Jag vill erinra om, att 1925 års besparingssakkunniga undersökt, huruvida personalen vid detta ämbetsverk skulle kunna minskas, och kommit till det resultatet, att kommittén föreslog indragning av en notariebefattning samt hemställde, att registratorstjänsten, när den blir ledig, skulle placeras i lägre lönegrad. I övrigt föreslogs ingen indragning. Av vad som sedan förekommit framgår också, att minskning av personalen icke, på grund av ärendenas ökning, kan komma i fråga, åtminstone icke i någon större utsträckning. Detta har också bekräftats av departementschefen i hans nyss hållna anförande, där han förklarade, att under alla förhållanden komma minst fyra förste byråingenjörer att behöva placeras i lägsta 26:e löneklassen. Det kanske bör, för att kammarens ärade ledamöter skola få en bakgrund för detta yttrande om »lägst den 26:e löneklassen», anföras, att 1925 års besparingssakkunniga föreslagit, att verkets ordinarie personal skulle delas i två lönegrupper i stället för som nu tre, och att reservationsvis framställts yrkande om att ännu flera lönegrupper skulle förekomma. Detta besparingskommitténs förslag har emellertid blivit utsatt för så stark kritik, att det sannolikt icke kommer att leda till några åtgärder. Detta är fallet bland annat därför, att ett fullföljande av den föreslagna omgrupperingen av personalen skulle leda därtill, att utgifterna för personalen komme att ökas i stället för minskas — alltså ett tämligen makabert resultat av en besparingskommittés verksamhet.

Herr **Rydén**: Här har från flera talares sida anförts vad som rörande denna fråga yttrats från tidigare besparingssakkunnigas sida. Jag tror, att

riksdagen — vad skall jag nämna för ett ord för att använda ett passande uttryck? — väl egentligen inte så mycket brytt sig om vad de besparingssakkunniga på den tiden hade att omförmäla. Jag tror, att det är få, som ha fått så många bakläxor på sina förslag som just dessa sakkunniga. Nu har man gått in för en annan ordning. Vi ha nu en särskild ekonomisakkunnig, som från ensartade utgångspunkter går över verken, och sedan remitteras ju dessa förslag till civilförvaltningens lönenämnd. Det är de två korporationer, som här i viss mån skola företräda en likformighet i fråga om tillämpningen av principerna, och jag måste säga, att nog är det visserligen angenämt att veta, att den nuvarande handelsministern tydligen med ett visst jämnmod skulle se en sådan utgång, som det här är fråga om, men å andra sidan var han ju dock framme hos mig och sade, att han därmed inte ville frånträda den kungliga propositionen, och det gjorde han inte heller i sitt anförande. Regeringar och ministrar växla. Det har dock blivit en viss grad av större homogenitet över de förut nämnda granskningsinstitutionerna, och nog får man söka ganska långt för att finna en motsvarighet till vad som skulle hända här, ifall man året innan det, verket kan vara översett och följaktligen frågan kan komma inför riksdagen, här på en viss punkt avgör en fråga.

Nu skulle jag vilja säga herr greve Lagerbjelke det, att vad han här anförde, som vederbörande ämbetsverk sagt i fråga om dessa tekniska tjänstemän, har sin tillämpning även beträffande åtskilliga av de verk, som ännu inte ha undergått en sådan översyn. Vi veta, att t. ex. dessa våra stora försäkringsverk ha en annan sorts tekniska tjänstemän, försäkringstekniskt utbildade tjänstemän, som de måste räkna med, och var och en vet, att såsom försäkringsväsendet för närvarande utvecklas, är det där sannerligen rika tillfällen för de enskilda försäkringsföretagen att mycket allvarligt konkurrera med staten, när det gäller att kunna få lämpliga tjänstemän. I detta hänseende stå visst inte ingenjörerna i någon undantagsställning i förhållande till vad som i allmänhet gäller dem, som i viss mån äro att tillgå för rekryteringen av våra ämbetsverk.

Jag skulle förstå denna iver, som lägges ned, om man hade anledning att befara, att denna fråga skulle skjutas ut i det stora okända. Det sker inte dessa tjänstemän någon större orättfärdighet än vad som sker andra, och även om så vore fallet, får jag säga, när det nu både från statsutskottets och även från regeringens sida råder en samstämmig mening om att nästa år bör denna sak kunna komma fram till riksdagen, att jag förstår inte, att man här kämpar med sådan iver. I så fall skulle vi kunna göra oss till riddare för många andra grupper av tjänstemän eller löntagare, som få lida större orättvisa än vad som skulle träffa dessa fyra byråingenjörer.

Jag tror, herr talman, att riksdagen icke begår någon orätt och att riksdagen ställer sig på en säker sida, om man följer Kungl. Maj:t och utskottet i detta fall.

Herr Kvarzelius: Herr talman! För min personliga del känner jag inte till förhållandena i det verk, patent- och registreringsverket, som det nu gäller att göra ändring i. Jag har fäst mig i denna fråga endast vid den ordning, i vilken lönerogleringar i allmänhet företagas. Det finns ju vissa myndigheter, som numera skola yttra sig i alla dylika frågor. Under senare tider har tillkommit den civila lönenämnden, som i regel yttrar sig i alla dylika spörsmål, innan Kungl. Maj:t lägger fram dem för riksdagen. I detta fall har en sådan prövning ännu inte varit möjlig, ty man har inte kunnat inhämta civila lönenämndens yttrande i denna fråga. Här skulle man alltså förbigå dessa organisationer, som ha vuxit upp och äro mycket nödvändiga

Anslag till
patent- och
registrerings-
verket.
(Forts.)

och vars yttranden man i allmänhet har att lita sig till, när det gäller att reglera löner, med dessa små trappsteg mellan de olika graderna ända upp till 30. Det är ju ett sådant knäpgöra, att för den enskilde riksdagsmannen är det inte möjligt att taga en bestämd ståndpunkt, förrän man varit i tillfälle att inhämta vad dessa sakkunniga, dessa verkligt sakkunniga, såsom civila lönenämnden och andra lönenämnder, så småningom ha förvärvat sig kännedom om vad dessa för sin del ha att i varje särskilt fall föreslå.

När det nu är så att det endast är fråga om ett års uppskov, skulle det förvåna mig i synnerligt hög grad, om riksdagen på grund av att motioner väckts i båda kamrarna ansåg sig vara övertygad om att den borde gå på dessa motioner. Låt vara, att det är mycket insiktsfulla personer, som ha väckt dessa motioner, och att de sannolikt för sin del äro övertygade om det rättvisa i vad de föreslagit, men därav följer ingalunda utan vidare, att inte den civila lönenämnden bör beredas möjlighet att pröva, om t. ex. den nya byrådirektören är behöflig och i vilken lönegrad han bör placeras. Det vill därför förefalla mig, som om riksdagen borde ha ett starkare stöd än dessa fyra motionärer för att gå in på en ändring av Kungl. Maj:ts förslag. Den omständigheten, att denna fråga har varit föremål för riksdagens prövning genom motioners framläggande fyra gånger förut, imponerar icke ett dugg. Det beror endast på hur långa tentakler vederbörande ha och vilka möjligheter de ha att kunna få in sina ärenden till riksdagen i annan ordning än vad som i dylika fall brukar vara förhållandet.

Jag yrkar bifall till statsutskottets förslag.

Herr **Schlyter**: Emot det rättfärdighetskrav, som under diskussionen torde ha blivit till fullo styrkt, ha ifrån representanters för utskottsmajoriteten sida gjorts gällande vissa formella principer, som bruka följas vid regleringar av den art som här är ifråga. Herr Rydén tryckte alldeles särskilt på den synpunkten, att vi redan nästa år kunna vänta ifrån Kungl. Maj:ts ett förslag till reglering av patent- och registreringsverket. Det har förut påmint om att alldeles precis detsamma har sagts förut om åren, utan att det nästa år har inträffat vad man väntat på. Under sådana förhållanden och då t. ex. den siste ärade talaren inte gjorde gällande någon speciell sakkunskap å patent- och registreringsverkets område, men vi å andra sidan ibland motionärerna ha en så eminent sakkunnig person på lönerogleringsfrågor som herr Carl Gustaf Ekman i andra kammaren, tror jag, herr talman, att denna kammar med stort lugn skulle kunna ansluta sig till reservationen, särskilt efter de uttalanden som ha kommit från statsrådsbänken, och vilkas innebörd de kammarledamöter, som åhört diskussionen, säkerligen riktigt uppfattat.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Rosén m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herrar *Rosén* och *Schlyter* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 10 punkten 15, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Rosén m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

*Anslag till
patent- och
registrerings-
verket.*
(Forts.)

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Almkvist* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 67;

Nej — 44.

Punkten 16.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 17.

Lades till handlingarna.

Punkterna 18—29.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 30.

Lades till handlingarna.

Punkterna 31—37.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 38 och 39.

Lades till handlingarna.

Punkten 40.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 41 och 42.

Lades till handlingarna.

Punkten 43.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 35, i anledning av vissa utav Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under fjärde huvudtiteln gjorda framställningar m. m.

Anslag till
vapen och
ammunition
m. m.

Punkten 1.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att öka ordinarie reservationsanslaget till vapen och ammunition m. m., nu 4,514,800 kronor, med 96,800 kronor till 4,611,600 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte i riksstaten för budgetåret 1930/1931 upptaga ordinarie reservationsanslaget till vapen och ammunition m. m. med oförändrat belopp, 4,514,800 kronor.

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Widell*, *Nilsson* i Gränebo, *Svensson* i Kompersmåla, *Lundell*, *Hammar skjöld*, *Nilsson* i Bonarp, *Olsson* i Kullenbergstorp, *Olsson* i Blädinge, *Holmgren* och *Järte* ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte öka ordinarie reservationsanslaget till vapen och ammunition m. m., nu 4,514,800 kronor, med 96,800 kronor till 4,611,600 kronor.

Herr **Widell**: Herr talman! I det nu föredragna utskottsutlåtandet har statsutskottets majoritet under ett antal punkter föreslagit nedsättningar i de av Kungl. Maj:t äskade beloppen. Flertalet av dessa punkter gälla s. k. underhållsanslag. Enligt min mening är det den sämsta av all sparsamhet att draga in på de medel, som äro avsedda för ett nödtorftigt underhåll av vad man har, ty ett försummat underhåll straffar sig hårt längre fram, då det blir så mycket mera, som i stället fordrar nyanskaffning. Också har i dessa punkter jag jämte mina meningsfränder i utskottet antecknat reservation.

Den nu närmast föredragna punkten avser vapenanslaget. I motsats till vad förhållandena eljest äro i allmänhet, då det har föreslagits nedsättningar i Kungl. Maj:ts äskanden, har man nu beträffande detta anslag åtminstone inte fullständigt utgått ifrån 1925 års beräkningar. Det heter nämligen i utskottets utlåtande: »Under erinran om att vid uppgörandet av kostnadsberäkningarna till 1925 års försvarsordning ett belopp av 50,000 kronor befunnits erforderligt för vård av till övningar utlämnade kulsprutor, kulsprutegevär och granatkastare, vilket belopp även utgår för innevarande budgetår, vill utskottet framhålla, att kostnaderna under förevarande anslag böra hållas inom ramen av anslagets nuvarande belopp.» Det är kanske litet dunkelt, vad utskottet har menat med detta, då man åberopar 1925 års beräkningar på 50,000 kronor under denna anslagspost. Utskottsmajoriteten säger icke, att denna anslagspost 50,000 kronor blir tillräcklig, utan utskottet säger, att anslaget kan bli tillräckligt. Enligt vad som meddelades i statsutskottet torde meningen vara den, att om denna anslagspost på 50,000 kronor inte är tillräcklig, skulle bristen fyllas från andra anslagsposter. Jag vill inte bestrida, att formellt är detta möjligt, men i sak måste det betraktas såsom synnerligen olämpligt, om riksdagen beviljar ett anslag med särskilda underrubriker och titlar och vet med sig, att denna fördelning i titlar inte kan bli bestående, utan sedermera måste justeras. Då kan man säga, att det är lika bra, att riksdagen inte går in på denna sak, utan beviljar bara själva klumpsumman och således inte tager hänsyn till de särskilda olika titlarna. Om jag ser på själva slutsumman, är här det förhållandet, att statsutskottet har gått under vad 1925 års beräkningar innefattade. Statsutskottet tillstyrker ett lägre belopp än vad som 1925 beräknades. Kungl. Maj:t har äskat ett något högre belopp, endast obetydligt högre, men statsutskottet går avsevärt under vad som 1925 beräknades för hela anslaget.

Jag kan inte finna, att det föreligger några som helst skäl att gå under vad

Kungl. Maj:t föreslagit. Kungl. Maj:ts höjning avsåg att bereda ökade medel till underhåll av den särskilt dyrbara kulsprutematerielen. Nu kommer det att sägas, att det behövs inte några ökade medel för det ändamålet, därför att då det kunnat utlämnas ökat antal kulsprutor, blir underhållet per kulspruta så mycket mindre. Det är klart, säger man, att då ett fåtal kulsprutor äro utlämnade, slitas de så mycket mera, och då flera äro utlämnade, blir underhållet billigare. Jag tror, att det är fullkomligt fel resonerat. Det är visserligen alldeles sant, att underhållet per kulspruta är lägre, men totala underhållskostnaden blir alldeles säkert avsevärt högre.

Då jag är övertygad om att det av Kungl. Maj:t äskade beloppet behövs, anhåller jag att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den av mig m. fl. avgivna reservationen, eller med andra ord bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Rosén: Herr Widell började med att kritisera de nedprutningar i allmänhet, som utskottet hade gjort. Vid en hastig sammanräkning av slutsummorna av de anslag, som här äro i fråga, framgår, att det gäller ett belopp på 18 miljoner kronor i runt tal. Om riksdagen skulle bifalla, vad statsutskottet hemställt i samtliga punkter, så kommer beloppet att understiga vad Kungl. Maj:t föreslagit med i runt tal 400,000 kronor. Nedprutningen gäller alltså något över 2 procent, vilket jag inte kan finna vara så avsevärt, att det kan berättiga till någon skarpare kritik gentemot utskottet.

Vad nu särskilt det förevarande anslaget beträffar, har ju utskottet gjort en ganska ingående undersökning rörande denna sak och har inte kunnat komma till annan uppfattning än den, som finns uttryckt i utskottets hemställan. Det uppgavs av ett par sakkunniga personer, som hördes på vederbörande avdelning, att motiveringen till den begärda anslagsökningen var den omständigheten, att man nu hade ett väsentligt större antal kulsprutor och kulsprutegevär och att detta medförde en väsentligt ökad underhållskostnad; men det framgick också, vilket är ganska naturligt, att det antal skott, som lossas, inte har ökats. Det är ju givetvis så att underhållskostnaden i rätt stor utsträckning måste sammanhänga med den slitning, för vilken dessa pjäser äro utsatta. Skulle emellertid det tillstyrkta beloppet, 50,000 kronor, vara otillräckligt och inte kunna med bästa vilja räcka till, finns det ju samma möjlighet, som har funnits under föregående år och även tillämpats, att anlita medel ifrån övriga titlar under detta anslag, och det är inte mindre än 7. Det finns nog möjlighet att åstadkomma besparingar. Det var väl kanske inte så långt ifrån, att utskottet hade givit sig in på en omjustering i det fallet, om det visat sig erforderligt.

Jag tror emellertid, att det förslag, som utskottet här framlagt, håller, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet Malmberg: Som herr Widell redan har framhållit, gäller denna ökning underhållskostnader. Den är ju relativt stor, nämligen ifrån 50,000 kronor till 146,800 kronor. Utskottsmajoriteten går ned till 50,000 kronor och vidtager således på detta anslag en prutning, som vida överstiger de utav herr Rosén sist omtalade 2 procent, då den ju praktiskt taget utgör $\frac{1}{3}$ av hela det beräknade beloppet.

Beträffande de allmänna principerna för de olika anslagens användning bör givetvis — såsom herr Widell nyss framhöll — den i staten angivna uppdelningen av anslagen vara i allt väsentligt vägledande. Herr Rosén anförde visserligen nu sist, att man skulle kunna pruta på andra anslagstitlar, en fråga, som emellertid torde kräva en ganska noggrann utredning och bevisning, eftersom från de myndigheter, som ha haft hand om frågan, motsatsen har

Anslag till
vapen och
ammunition
m. m.
(Forts.)

försäkrats. Anledningen till den stora ökningen är ju, som nämnts, att det har kommit i bruk ett betydligt ökat antal av automatvapen. Jag vill i detta sammanhang påpeka gentemot herr Rosén, att de stora underhållskostnaderna vid dylika vapen uppkomma inte endast på grund av skarpskjutning. Vid sidan av denna är det en mångfald andra anledningar, såsom t. ex. den dagliga exercisen och framför allt fälttjänstövningar i större eller mindre omfattning, vilka alltid medföra stor slitning på vapnen.

Det är tyvärr så att i fråga om de automatiska vapnen tillgången ännu är så liten, att vi inte kunna avsätta särskilda vapen för fredsövningar och låta förslitningen på dessa gå något längre. Det kunna vi exempelvis göra med de vanliga gevären på grund av den rikligare tillgången, och därigenom kunna underhållskostnaderna för dem väsentligt nedbringas. Tvärtom, när det är fråga om de automatiska vapnen, gäller det att hålla dem i ett sådant skick, att de vid varje tillfälle, så långt det överhuvud taget är möjligt, äro krigsdugliga.

Av vad jag nu sagt torde framgå, att förslitningen kommer att stå i ett mycket bestämt förhållande till antalet utlämnade vapen och därjämte till antalet karror med tillhörande seldon och annan utrustning.

Erfarenheten under ett flertal år har visat, att de nuvarande underhållsanslagen äro fullkomligt otillfredsställande. De i propositionen upptagna äro ävenledes väsentligt lägre än vad medeltalet för ett flertal år har visat, men man hoppas att så småningom kunna driva ned dem genom ytterlig sparsamhet och genom fördelning på flera vapen av underhållskostnaderna samt genom vissa ytterligare föreskrifter beträffande användningen av kulsprutor m. m. vid exercis och övningar. Att det emellertid hittills varit möjligt att kunna reda sig med de otillräckliga anslag, som ha utgått, beror på att antalet vapen har varit relativt litet. Det totala behovet av anslag för underhållet har därigenom inte varit så framträdande, och genom att vapnen varit relativt nya ha underhållskostnaderna inte uppgått till sådana summor, som de måste göra i samma mån som vapnen bli mera förslitna.

Jag påpekar således ännu en gång, att det blir fullkomligt omöjligt att underhålla dessa vapen på den summa, som utskottsmajoriteten nu föreslår, och att en nedsättning utan tvivel äventyrar den dyrbara materielen och därför i längden kommer att visa sig väsentligt dyrare än vid ett bifall till Kungl. Maj:ts utav högerns och bondeförbundets representanter i statsutskottet förordade äskande.

Herr Löfgren: Herr talman! Jag har endast ansett mig böra göra den deklARATIONEN, att jag i denna punkt och även i vissa följande kommer att rösta för reservationerna till förman för regeringens förslag.

Den politiska utredning, som, om inte här i riksdagen så på annat håll, utlovats från försvarsministrarnas sida, motse vi alla med stor förväntan, icke blott för att se, i vilken mån de kostnader, som nedläggas på försvaret, äro fullt motiverade, utan också ur andra synpunkter för att se, vilket försvar som i nuvarande läge bäst passar oss. I försvarsfrågan är ju ständigt frågan om revision aktuell. Läget förändras mycket snabbt både med hänsyn till de yttre och de inre förhållandena och icke minst med hänsyn till den tekniska utvecklingen av försvarsmedlen. Men innan en sådan allmän utredning kommer till stånd, kan jag såsom en som har bidragit till genomförandet av 1925 års försvarsrevision icke vara med om, att man missvårdar eller äventyrar denna organisation. Särskilt i en sådan punkt som denna, där det gäller vård och underhåll av materiel, kan jag inte finna annat, än att det i främsta rummet är regeringens, som har att svara för, att vad som behöver göras också verkställs. Man får därför särskilt i dylika punkter ge vitsord åt den utredning, som re-

geringen kommit med, och jag kan för min del inte finna, att regeringen och här särskilt försvarsministern i sina petita gått utöver vad som kan anses vara rimligt och skäligt.

Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till reservationen i den första punkten.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Widell m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Widell* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 35 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Widell m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmanen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 56;

Nej — 55.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Punkterna 2—7.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 8.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att öka ordinarie reservationsanslaget till underhåll av flottans fartyg och byggnader m. m., nu 5,900,000 kronor, med 176,000 kronor till 6,076,000 kronor.

Anslag till underhåll av flottans fartyg och byggnader m. m.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten, med förmälan, att utskottet icke ansett skäl föreligga att nu tillstyrka högre medelsanvisning än som beslutats för innevarande budgetår, hemställt, att riksdagen måtte i riksstaten för budgetåret 1930/1931 upptaga ordinarie reservationsanslaget till underhåll av flottans fartyg och byggnader m. m. med oförändrat belopp, 5,900,000 kronor.

Anslag till
underhåll av
flottans fartyg
och byggnader
m. m.

(Forts.)

Reservation hade anförts av herrar *Widell*, *Nilsson* i Gränebo, *Svensson* i Kompersmåla, *Lundell*, *Hammarskjöld*, *Nilsson* i Bonarp, *Olsson* i Kullenbergstorp, *Olsson* i Blådinge, *Holmgren* och *Järte*, vilka ansett, att utskottet med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts förslag bort hemställa, att riksdagen måtte öka ordinarie reservationsanslaget till underhåll av flottans fartyg och byggnader m. m., nu 5,900,000 kronor, med 176,000 kronor till 6,076,000 kronor.

Herr **Widell**: Herr talman! Vid förra riksdagen hade Kungl. Maj:t äskat samma belopp under förevarande anslag, som utgått under de föregående åren, eller 6,500,000 kronor, men statsutskottet sänkte beloppet avsevärt, och statsutskottets förslag bifölls av riksdagen, varigenom beviljades endast 5,900,000 kronor. Man utgick härvid från det belopp, som 1925 beräknats under ifrågasvarande anslag, och verkställde endast viss omräkning med anledning dels av vissa tillkomna förhållanden, som då icke voro tagna i betraktande, och dels av att ett prisfall, som man 1925 räknat med, icke hade inträffat.

Nu har också Kungl. Maj:t vid denna riksdag utgått från 1925 års beräkningar, således från det belopp av 5,900,000 kronor, som beviljades av förra årets riksdag. Men såsom departementschefen påvisar är det två omständigheter, som, även om man utgår från 1925 års beräkningar, måste medföra en höjning av det av förra riksdagen beviljade anslaget. Den ena av dessa omständigheter är den, som påvisats av den föregående chefen för försvarsdepartementet, nämligen att 1925 beräknades inga underhållsmedel för de fartyg, som skulle samöva med flygvapnet. Kostnaderna härför uppgå till 80,000 kronor, som alltså böra läggas till förut angivna 5,900,000 kronor. Vidare hade man 1925 beräknat, att man genom förenklingar i varvsorganisationen skulle kunna inbespara ett belopp av 550,000 kronor. Enligt vad som nu visat sig, sedan dessa förenklingar blivit genomförda, uppgå besparingarna i verkligheten endast till 450,000 kronor. Här föreligger alltså en brist på 100,000 kronor, som måste täckas. Sammanlagt borde följaktligen, om man utgår från 1925 års siffror, det av förra riksdagen beviljade anslaget på 5,900,000 kronor höjas med 180,000 kronor. Emellertid kan därifrån dragas ett belopp av 4,000 kronor, som har överflyttats till annat anslag, och Kungl. Maj:ts förslag går också ut på höjning med 176,000 kronor.

Statsutskottets majoritet har avstyrkt denna framställning utan någon som helst motivering. Utskottet har endast sagt: »Utskottet, som icke ansett skäl föreligga att nu tillstyrka högre medelsanvisning än som beslutats för innevarande budgetår, hemställer» etc. För min del får jag säga, att jag tycker Kungl. Maj:t anført så starka skäl för sitt anslagsäskande, att det förefaller egendomligt, att statsutskottets majoritet kunnat gå emot detta. Det här är ju kanske det viktigaste av alla anslagen till sjöförsvaret, ty det är på detta anslag det hänger, om flottan skall kunna vidmakthållas i stridsdugligt skick.

Jag ber, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den av mig m. fl. avgivna reservationen.

Herr **Nilsson, Johan**, i Malmö: Herr talman! Jag ber att med tillfredsställelse få konstatera, att försvarsministern mer och mer börjar i princip godkänna de beräkningsgrunder, som tillämpades för 1925 års försvarsorganisation. Han har här tydligt erkänt principen, men han kommer givetvis till ett annat resultat, som jag för min del inte kan godkänna. I motsats till myndigheterna kommer han här till en väsentligt lägre siffra. Nu är det ju så, att vissa myndigheter alltid briljera med att begära ett tjugotal miljoner utöver vad som beviljas här i riksdagen. Att försvarsministern har svårt att genom denna samling av omåttliga anspråk skära ned till vad han föreslår är givet. Men det

förefaller mig som om han i detta fall gjort ett försök, även om han nu kommit till 180,000 kronor mera än vad jag för min del anser bör utgå på denna punkt.

Myndigheterna ha i detta fall begärt 6,852,000 kronor, och försvarsministern tillstyrker ju det belopp, som reservationen har upptagit, nämligen 6,076,000 kronor. Det är riktigt, som den föregående talaren säger, att 1927 uttogos 80,000 kronor till underhåll av fartyg, som hade samövningar med flyget. Det skedde, såsom det säges, utan att riksdagen gjorde någon erinran däremot. Jag medger, att så var fallet, men riksdagen såväl som enskilda voro mera hågade för att bevilja något utöver 1925 års beräkningar vid själva övergången. Så småningom ha vi dock försökt att få ned anslagen till vad 1925 års beräkningar gingo ut på. Försvarsministern kommer nu bl. a. med den uppgiften, att de besparingar, som skulle göras genom införandet av en organisation, icke ha givit vad man hade beräknat. Jag tycker det är något sent att komma med den uppgiften. Jag förstår, att det är ett försök att få fram motiv för ytterligare medel.

Som kammaren säkerligen minns, ha vi under de föregående åren i medgivanden gått något längre än vad 1925 års beräkningar gingo ut på, och det i flera avseenden. Så upptogo vi t. ex. på denna punkt ett anslag av 25,000 kronor till sjukvårds- och förbandsartiklar. Det är väl dock uppenbart, att ur ett anslag på 5,800,000 kronor man liksom tidigare även avsåg att tillgodose denna punkt, men här funnos vissa ledamöter, som gjorde sina erinringar, och för att man inte precis skulle säga, att vi ville komma åt dem som genom olycksfall blivit skadade, föreslogo vi såsom nämnt, att detta lilla anslag skulle anvisas. Vidare hyste vi också den meningen, att man borde, som jag nyss nämnde, ge något mera under själva övergångsåren. Vi ha ju också därför föreslagit, att det skulle utgå 75,000 kronor extra till utgifter i form av ökade löner o. d. Även det skedde för övergångsåren, men det är inte meningen, att det därför bör fortsätta. Emellertid motsätta vi oss icke f. n., att ett belopp utgår även för nästa budgetår, men vi motsätta oss, att man försöker komma med ytterligare förhöjningar därutöver.

Jag tror, att majoriteten i utskottet står på en säker och godtagbar grund i sitt förslag. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr förste vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, jämlikt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Widell m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Widell* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 35 punkt 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Widell m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Anslag till underhåll av flottans fartyg och byggnader m. m.
(Forts.)

Anslag till
underhåll av
flottans farky/
och byggnader
m. m.
(Forts.)

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr förste vice talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Widell* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 59:

Nej — 58.

Anslag till
befästningar,
kustartilleriets
kaserner m. m.

Punkten 9.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att öka ordinarie reservationsanslaget till befästningar, kustartilleriets kaserner m. m., nu 320,000 kronor, med 30,000 kronor till 350,000 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten yttrat:

»Under erinran om att förevarande anslag i kostnadsberäkningarna för den nya marinorganisationen upptagits med ett belopp av 302,000 kronor, får utskottet, som ej funnit sig böra tillstyrka anvisande av högre anslag än som av riksdagen beviljats för innevarande budgetår, hemställa, att riksdagen må i riksstaten för budgetåret 1930/1931 upptaga ordinarie reservationsanslaget till befästningar, kustartilleriets kaserner m. m. med oförändrat belopp, 320,000 kronor.»

Reservation hade avgivits av herrar *Widell*, *Svensson* i Kompersmåla, *Lundell*, *Hammar skjöld*, *Nilsson* i Bonarp, *Olsson* i Blädinge, *Holmgren* och *Järte*, vilka ansett, att utskottet med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts förslag bort hemställa, att riksdagen måtte öka ordinarie reservationsanslaget till befästningar, kustartilleriets kaserner m. m., nu 320,000 kronor, med 30,000 kronor till 350,000 kronor.

Herr **Widell**: Herr talman! Omedelbart vid tillämpningen av 1925 års försvarsorganisation visade det sig, att anslagen till kustartilleriets byggnader och materiel under den nu föredragna punkten och den närmast följande voro oriktigt beräknade och att de beräknade beloppen icke komme att bli tillräckliga. Det äskades därför av Kungl. Maj:t högre anslag än som beräknats, och dessa anslag beviljades också av riksdagen. Men därvid skrev 1927 års riksdag och hemställde, att med anledning av vad som hade inträffat man måtte göra en omräkning av dessa anslag. En sådan omräkning kom till stånd, och på grundval av denna omräkning, visserligen med betydlig reduktion av vad myndigheterna hade föreslagit, hemställde dåvarande försvarsministern år 1928 om ett anslag på 350,000 kronor, vilket även blev av riksdagen beviljat.

Vid förra riksdagen minskades detta anslag utan annan motivering, än att man 1925 hade räknat med ett ännu lägre belopp, till 320,000 kronor, och samma belopp har nu föreslagits av statsutskottets majoritet, medan Kungl. Maj:t gått på det högre beloppet, 350,000 kronor, som beviljats förut. Då ett belopp av 350,000 kronor säkerligen är det minsta, som kan komma i fråga, om underhållet skall bli något så när tillfredsställande, anser jag alla skäl tala för beviljande av det högre beloppet.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som här av mig m. fl. avgivits.

Herr Nilsson, Johan, i Malmö: Herr talman! Utskottsmajoriteten har här stannat för 320,000 kronor liksom i fjol. 1925 års beräkningar slutade på 302,000 kronor. Om man skulle varit mycket noggrann, tror jag att man skulle kunnat gå ned även till sistnämnda belopp. Slå herrarna emellertid upp sid. 13, återges där marinförvaltningens förslag, enligt vilket de beräknade utgifterna uppgå till 268,000 kronor. Men därpå följer en post, som heter »oförutsedda utgifter», på icke mindre än 82,000 kronor.

*Anslag till
befästningar,
kustartilleriets
kaserner m. m.*
(Forts.)

Jag kan förstå, att marinförvaltningen såsom i förra fallet begär 300,000 kronor för oförutsedda utgifter på ett anslag av sex miljoner kronor, men jag har däremot svårt att förstå, att man för oförutsedda utgifter begär nära hundratusen kronor på ett så litet anslag som detta, som enligt marinförvaltningens beräkningar bör sluta på 268,000 kronor, och med resten som oförutsedda utgifter upp till 350,000 kr. Vi skulle således stå på mycket säker grund, om vi hade föreslagit 302,000 kronor, men vi gå upp till 320,000 kronor, såsom utskottet nu föreslår. Det förefaller mig att ingen behöver väja för en anslutning till utskottets förslag, till vilket jag ber att få yrka bifall.

Herr statsrådet Malmberg: Herr förste vice talman! Till belysande av det senaste anförandet vill jag nämna, att i den stat, som nu är fastställd, har det för Karlskrona och för Hemsö inte ens varit möjligt att komma upp till de 1925 beräknade summorna på grund av den njugethet, som föregående år gjorde sig gällande, när riksdagen nedsatte anslaget till 320,000 kronor.

Beträffande det anslag, som skulle ställas till marinförvaltningens förfogande för oförutsedda utgifter och som nu upptages till 82,000 kronor, vill jag ävenledes påpeka, att redan i 1925 års beräkningar, som väl ingen, inte ens herr Nilsson, som var med om att uppgöra dem, vill påstå voro särskilt frikostiga, upptogos 79,000 kronor för detta ändamål. Skillnaden är således 3,000 kronor. Vad kan då anledningen vara till detta märkliga förhållande? Jo, helt säkert den, att revisionen och senare de, som behandlade frågan i olika instanser, visste, att här var räknat så knappt, att det inte vore möjligt att slå ut anslaget på de olika fästningarna, utan till marinförvaltningens förfogande måste ställas en relativt stor del av anslaget, så att marinförvaltningen, när nöden bleve alltför stor, kunde gripa in, än här och än där. Det är således önskan att till det yttersta åstadkomma besparingar, som här gjort sig gällande, och jag upprepar som sagt, att skillnaden mellan 1925 års beräkning och det nu föreslagna beloppet är summa 3,000 kronor.

Att kostnaderna nu gå utöver de belopp, till vilka de beräknades år 1925, beror på förhållandena inom Älvsborgs och Vaxholms fästningar.

Inom Vaxholms fästning äro förhållandena nu ingalunda desamma, som förutsattes år 1925. Då gick man ut ifrån, att infanteriet i väsentlig grad skulle beskäras och att endast vissa delar av Svea livgarde skulle mer eller mindre tillfälligt där förläggas. Kustartilleriet skulle sålunda kunna övertaga en stor del av infanteriets byggnader, och därigenom skulle det bliva möjligt att slopa förut använda byggnader av mycket dålig beskaffenhet, som till underhållet äro synnerligen dyra.

Det har emellertid visat sig, att förlägningsfrågan på Vaxholm är synnerligen svårlöst, och kustartilleriet ligger därför ännu fördelat såväl å Rindöns östra del som i Vaxholms gamla kastell m. fl. ställen. Samtliga gamla byggnader måste fortfarande användas och draga stora kostnader samt äro mycket besvärliga att underhålla. Vi befinna oss fortfarande i en övergångsperiod. Det går icke att såsom grundval för underhållet av dessa byggnader lägga beräkningar, som gjorts för helt andra förhållanden och med avseende på fullvärdiga byggnader. För Vaxholm har man därför nu nödgats beräkna 130,000 kronor i stället för 115,000 kronor. Skillnaden är icke mer än 15,000 kronor.

Anslag till
befästningar,
kustartilleriets
kaserner m. m.
(Forts.)

Den största skillnaden kommer emellertid på Älvsborgs fästning. Enligt 1925 års beslut skulle den förläggas i reserv, och därför räknade man icke med några som helst underhållskostnader utöver dem, som arrendemedlen kunde gälda. Min företrädare i ämbetet fann redan han, att det icke gick för sig med denna beräkning. Utan att nämna några siffror ansåg han, att försiktigheten bjöd, att man räknade med underhållskostnader även beträffande Älvsborgs fästning. Såsom herr Widell sade, begärde herr Rosén ett anslag till kustartilleriets befästningar m. m. å 350,000 kronor, som också beviljades, och därigenom blev det möjligt att hålla det hela uppe.

För Älvsborgs fästning är nu beräknat ett belopp av 30,000 kronor utöver arrendemedlen, som uppgå till relativt stora belopp, och denna summa anses av marinförvaltningen vara oundgängligen nödvändig, därest det skall lyckas att hålla Älvsborgsetablissemnet i något så när tillfredsställande skick. Då praktiskt taget där icke förekommer någon militär förläggning, så har man icke anledning antaga, att marinförvaltningen där lägger ned mer pengar än som är oundgängligen nödvändigt.

Med ett anslag av 320,000 kronor komma vi icke upp till det som beräknades år 1925 på de ställen, där förhållandena äro desamma, som man då räknade med. För Vaxholm med dess ytterst besvärliga förläggning har man icke kunnat lägga på mer än 15,000 kronor, och allt väsentligt går i stället till Älvsborgs fästning, för vilken anslagssiffran år 1925 sattes till noll. Ett bifall till utskottets förslag äventyrar utan tvivel underhållet av de byggnader, som nu finnas.

Herr Nilsson, Johan, i Malmö: Herr talman! Herr försvarsministern upp-lyste, att för Karlskrona hela beloppet varit avsevärt större än som angivits och att man från början velat spara in även i fråga om Vaxholms fästning. Jag tycker, att det är ett rätt egendomligt och icke ofta förekommande räknesätt, att man räknar ned det verkliga anslaget och lägger det, som sålunda räknas ifrån, i form av oförutsedda utgifter. Annars brukar man göra så, att man bestämmer det verkliga anslaget efter behovet och där även tager med en liten bit i fråga om oförutsedda utgifter.

Det är mycket riktigt, såsom herr försvarsministern påpekat, att Älvsborgs fästning får 16,000 å 18,000 kronor, som inflyta i hyresmedel utöver den summa, 30,000 kronor, som här är angiven. Med den utsikt till revidering av försvarsväsendet, som förefinnes under den närmaste tiden, har det varit utskottsmajoritetens mening, att det anslagsbelopp, som utskottet föreslår, är tillräckligt. Försvarsministern har själv ställt i utsikt en ny utredning, sedan fackmannautredningen blivit slutförd, och jag tager för givet, att en hel del av dessa byggnader komma att överlämnas till andra ändamål. Därigenom komma givetvis lättnader att uppstå.

Herr talman! Jag ber att få vidhålla mitt yrkande om bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet Malmberg: Jag förstod icke vissa delar av herr Johan Nilssons i Malmö anförande. Det måtte bero på en felsägning från min sida eller en missuppfattning från hans sida. Jag påpekade dels, att med ett så ringa anslagsbelopp Karlskrona fästning icke kunde komma upp ens till det år 1925 beräknade beloppet, 106,000 kronor, utan måste nöja sig med 102,000 kronor, dels att redan i 1925 års beräkningar icke mindre än 79,000 kronor avsågos att stå till marinförvaltningens disposition.

Det är icke så, som herr Johan Nilsson framhållit, att detta är en reservation, utan det är snarare det egentliga ryggstödet för, att det överhuvud taget skall finnas någon som helst möjlighet att ordna kasernunderhållet med de summor,

som stå till förfogande. Genom denna anordning blir det möjligt för marinförvaltningen att efter noggrann prövning av inkomna framställningar se till, att de mest trängande behoven i första hand bli avhjälpda.

Beträffande Älvsborgs fästning är det, som herr Johan Nilsson i Malmö sade, icke otänkbart att kasernerna kunna komma att överlämnas till en annan huvudtitel än försvarets. Det kunde då förefalla, som om jag såsom försvarsminister hade relativt små intressen att bevaka, men ur statsekonomisk synpunkt undrar jag, om det kan vara lämpligt att i avvaktan på ett sådant överlämnande låta kasernerna i fråga förfalla.

Herr **Rosén**: Herr talman! Jag fruktar, att herr försvarsministern har i något för mörka färger utmålat förhållandena på detta område. Det är ju så, att i det nu löpande årets riksstat ha för Vaxholms fästning anvisats 125,000 kronor och för Karlskrona fästning 102,000 kronor. Marinförvaltningen har i sitt statförslag för nästkommande år ökat dessa belopp med respektive 5,000 och 4,000 kronor. Det är icke någon avsevärd höjning, som vittnar om, att det skulle råda någon så värst stor brist på medel. Den huvudsakliga ökning, som förekommer, har gjorts i fråga om posten »oförutsedda utgifter» till marinförvaltningens disposition. Där har man ökat beloppet från 69,500 kronor till 82,000 kronor, d. v. s. de oförutsedda utgifterna skulle uppgå till nära 30 % av hela anslagssumman. Jag måste för min del säga, att det är en osedvanligt stor procent till oförutsedda utgifter.

Jag kan få begagna tillfället, fastän det kanske icke berör denna sak så mycket, att här säga...

Då en på kammarens läktare sittande person nu nedkastade ett antal flygblad i kammaren, lät herr **förste vice talmannen** klubban falla och anförde: Jag får anhålla, att ordning iakttages på läktaren, eljest kommer läktaren att utrymmas.

Sedan ordningen på läktaren blivit återställd, lämnades ordet ånyo till herr **Rosén**, som yttrade: Jag vill förutskicka den anmärkningen, att vad jag nu säger icke avser denna punkt, men jag kan ändå få lov att framhålla, att marinförvaltningens åtgärder att försöka få så stora anslag, att det kan bildas små fonder här och där för att tagas i anspråk vid förefallande behov för ändamål, som ursprungligen icke varit avsedda, måste framkalla en viss misstänksamhet mot dess anslagskrav.

Då jag för min del finner, att det av utskottet här förordade anslagsbeloppet, 320,000 kronor, är fullt tillräckligt, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu förevarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Widell m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 10.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att öka ordinarie reservationsanslaget till kustartilleriets materiel m. m., nu 580,000 kronor, med 46,000 kronor till 626,000 kronor.

*Anslag till
kustartilleriets
materiel m. m.*

(Forts.)

Anslag till
kustartilleriets
materiel m. m.
(Forts.)

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte i riksstaten för budgetåret 1930/1931 upptaga ordinarie reservationsanslaget till kustartilleriets materiel m. m. med oförändrat belopp, 580,000 kronor.

Reservationer hade anförts

1) av herrar *Nilsson* i Malmö, *Rydén*, *Petrén*, *Pauli*, *Björck*, *Andersson* i Råstock, *Jansson* i Falun, *Carlsson-Frosterud*, *Ward* och *Högström*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte minska ordinarie reservationsanslaget till kustartilleriets materiel m. m., nu 580,000 kronor, med 170,000 kronor till 410,000 kronor;

2) av herrar *Widell*, *Svensson* i Kompersmålå, *Lundell*, *Hammar skjöld*, *Nilsson* i Bonarp, *Olsson* i Blädinge, *Holmgren* och *Järte*, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr Widell: Herr talman! I fråga om här förevarande anslag har Kungl. Maj:t föreslagit, att det nuvarande anslagsbeloppet, 580,000 kronor, skall ökas med 46,000 kronor till 626,000 kronor.

Emellertid visade det sig inom statsutskottet, att socialdemokraterna föreslog en sänkning av det nuvarande beloppet med den orimliga summan av 170,000 kronor, och med hänsyn till ställningen inom utskottet ansågo då jag och mina partivänner, att vi under sådana omständigheter icke kunde yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag, utan vi nödgades inskränka oss till att yrka, att det nu utgående beloppet, 580,000 kronor, måtte av riksdagen beviljas även för budgetåret 1930/1931, ehuru väl vi ansågo, att mycket goda skäl blivit anförda för den av Kungl. Maj:t äskade anslagsökningen. För att betona, att vi ansågo Kungl. Maj:ts anslagsäskanden väl avvägda ha vi låtit anteckna en blank reservation.

Herr talman! Jag har intet annat yrkande att göra än om bifall till utskottets hemställan.

Herr Nilsson, Johan, i Malmö: Herr talman! På denna punkt har jag jämte några andra ledamöter av statsutskottet avgivit en reservation, i vilken vi tillkännagivit, att vi ansett, att utskottets yttrande och förslag bort hava följande lydelse: »Utskottet har icke funnit anledning föreligga att tillstyrka anvisande av högre anslag än som ansetts bliva erforderligt enligt de till grund för 1925 års marinorganisation liggande beräkningarna, eller 410,000 kronor.»

Det har skett en omräkning av detta anslag, varigenom man har kommit upp till ett väsentligt högre belopp än det, som ursprungligen beräknats, men denna beräkning ha vi aldrig godkänt, och det förefaller mig, att vi icke heller nu ha anledning att godkänna densamma.

Jag nämnde i mitt förra anförande, att utsikt att få till stånd en ny försvarsrevision förefunnes. Ännu mindre anledning förefinnes inför denna att gå ifrån den siffra, som bestämdes år 1925. Den nya försvarsutredningen bör få pröva saken. Vi ha förstått, att de omräkningar, som blivit gjorda, ha utgjort ett led i den allmänna tendensen att söka få upp anslagen. Skulle man taga hänsyn till dem, så komme storleken av försvarsbudgetens anslagsbelopp säkerligen att bli helt annorlunda än vad som nu är fallet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av mig m. fl. avgivna, vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner, först på bifall till vad

utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Nilsson i Malmö m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

*Anslag till
kustartilleriets
materiel m. m.*
(Forts.)

Punkterna 11—17.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 18.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att för anskaffning av markradiostationer för budgetåret 1930/1931 anvisa ett extra reservationsanslag av 71,000 kronor.

*Anslag till
anskaffning
av markradio-
stationer.*

Utskottet hade i den nu förevarande punkten hemställt, att riksdagen måtte till anskaffning av markradiostationer för budgetåret 1930/1931 anvisa ett extra reservationsanslag av 41,000 kronor.

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Widell, Svensson* i Kompersmåla, *Lundell, Hammarskjöld, Nilsson* i Bonarp, *Olsson* i Blådinge, *Holmgren* och *Järte* ansett, att utskottets yttrande och förslag bort hava följande lydelse:

»Utskottet, som tagit del av de till ärendet hörande handlingarna, får i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag hemställa, att riksdagen må till anskaffning av markradiostationer för budgetåret 1930/1931 anvisa ett extra reservationsanslag av 71.000 kronor.»

Herr **Widell**: Herr talman! Kungl. Maj:t har för ifrågavarande ändamål äskat 71,000 kronor, och utskottets majoritet har sålunda prutat 30,000 kronor. På grund av ärendets natur kan jag icke gå in på någon närmare debatt om denna sak, och jag vill därför inskränka mig till att konstatera, att detta anslag har betydelse bland annat för flygsäkerheten. Med hänsyn härtill anser jag, att man icke bör motsätta sig det av Kungl. Maj:t äskade anslaget.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av mig m. fl. avgivna, vid denna punkt fogade reservationen.

Herr **Rosén**: Flygstyrelsen har för detta ändamål begärt 131,000 kronor. Härom säger departementschefen, att han allenast i så måtto vill tillstyrka detta, att han begär 71,000 kronor. Under nu löpande budgetår utgår ett belopp av 38,000 kronor för ändamålet, och utskottets majoritet har ansett, att man bör stanna vid en ökning till 41,000 kronor.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter jämlikt därunder förekomna yrkanden gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Widell m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av viss överenskommelse mellan kronan och Malmö stad;

nr 37, i anledning av väckt motion om anslag till utarbetande av en amiralitetskollegiets och den marina förvaltningsöverstyrelsens historia;

nr 38, i anledning av väckt motion om uppförande av en mässbyggnad för manskap vid Vaxholms kustartilleriregemente;

nr 39, i anledning av väckt motion angående beredande av ersättning till Badelunda kommun för skatteförlust till följd av avsöndring till flygfält av viss del utav en kronodomän;

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel till gäldande av ersättning för belopp, som försöksrats av förre landsfiskalen i Lycksele södra distrikt C. R. A. Carlsén;

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående garanti för ett lån åt föreningen för bistånd åt vanföra i Norrland;

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av rätt till bearbetande av icke inmutningsbara mineralfyndigheter å kronojord; samt

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för kontorsbiträdet Leila K:son Lindberg att för placering i löneklass tillgodoräkna viss tjänstetid.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölles.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 11, i anledning av väckt motion om upphävande av andra stycket i 18 kap. 13 § strafflagen.

Om
upphävande
av den
s. k. preventiv-
lagen.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 348, vilken behandlats av första lagutskottet, hade herr *Spångberg* m. fl. hemställt, att riksdagen måtte besluta, att andra stycket i 18 kap. 13 § strafflagen skulle utgå.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anmälts av herr *Åkerman*, som med instämmande av herrar *Teodor Julin* och *Lindley* på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, med avslag å motionen i övrigt, för sin del antaga följande

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 18 kap. 13 § strafflagen.

Härigenom förordnas, att 18 kap. 13 § strafflagen, sådant detta lagrum lyder enligt lagen den 22 juni 1911 (nr 53 s. 4), skall i nedan angivna del erhålla följande ändrade lydelse:

Sprider — — — — kommer.

Där någon offentligen utställer eller förevisar föremål, som är avsett för otuktigt bruk eller till att förebygga följder av konsumgånge; eller i skrift, som han utsprider, eller eljest genom tillkännagivande för allmänheten till salu utbjuder eller själv eller genom annan till försäljning kringför dylika föremål; varde, ändå att gärningen ej är sådan, som i 1 mom. sägs, dömd efter ty där stadgas.

Herr **Åkerman**: Herr talman! I år är det jubileumsår för preventivlagen; den fyller 20 år. Det är måhända därför, som antalet av dem, som kasta sten på den, är något mindre i år än vanligt. I varje fall kan jag inte sälla mig till

dem, som gratulera. Jag var motståndare till denna lag, då den kom till, och jag har varit det allt framgent. Jag tycker ändå, att de, som varit med om att stödja denna lag, skola känna sig litet obehagliga till mods, då de se på lagens verkningar. Det man med lagen velat förhindra, pågår alltjämt lika friskt; annonseringen av och kommersen med dessa medel pågår alltjämt. Däremot har man lyckats stäcka vad man inte avsåg att stäcka med lagen, nämligen en ansvarsmedveten upplysning. Herrarna finna ju av handlingarna, att landets läkare dragit sig för att blanda sig i diskussionen om dessa ting, de frukta för att falla under de bestämmelser, som finnas i sista punkten. Det har ju också alltifrån det lagen kom till gjorts försök från vänsterns sida att rätta till den. Man har ständigt framhållit, att den osmakliga och ovederhäftiga agitationen kan fullt effektivt åtkommas med den gamla bestämmelsen, som finns i första momentet. Det har, som jag sade, gjorts flera försök att rätta till förhållandet, men de ha alltid misslyckats. Ett år hade vi hunnit så långt, att riksdagen beslöt en skrivelse och begärde utredning. Denna utredning verkställdes inom justitiedepartementet, en mängd myndigheter hördes, och i det utlåtande, som nu ligger framför herrarna, finna ni de viktigaste yttrandena från den utredningen återgivna. Bland dem, som då hördes, var naturligtvis också lagrådet, men det årets lagråd intog en helt annan ställning än lagrådet av år 1910. Då hade lagrådet avstyrkt lagen, nu däremot resonerade lagrådet ungefär som så: Ja, nu finns lagen här, tar man bort den, så kan det se ut, som om man på något sätt ville räcka ett finger åt dessa saker, som ju inte anses vara lämpliga, och det är inte värt att göra. Vidare anförde lagrådet, att läkarna inte behöfde vara oroliga: den upplysningsverksamhet, som 1918 års lagstiftning velat främja, kunde enligt lagrådets mening pågå, och den kunde läkarna ta hand om utan någon fara för dem att hemfalla under lagen.

Detta lagrådets uttalande har ju sedermera återopats under diskussionerna här. Den regering, som verkställde denna utredning, kom emellertid inte att framlägga propositionen, regeringen gick men frågan kom upp genom en motion följande år. Då kommo alla dessa utredningshandlingar på bordet, och man rick även se lagrådets uttalande. Det framhölls då under diskussionen, att detta lagrådsuttalande borde läkarkåren kunna trygga sig till, ty det var en utmärkt borgensförbindelse. Å andra sidan anmärkte man, att denna borgensförbindelse var långt ifrån tydlig utan var skriven med mycken reservation. Jag skall be att få läsa upp den, därför att jag tycker det är ganska anmärkningsvärt, att man kan återropa den som en garanti för läkarna. Lagrådet skriver: »En upplysningsverksamhet — omfattande jämväl de mekaniskt verkande preventivmedlens betydelse i profylaktiskt avseende — vilken i allvarlig och värdig form och med beaktande av de i Renströms yttrande samt i sistberörda betänkande och utlåtande angivna synpunkterna från auktoritativt håll kommer till stånd uteslutande i syfte att förebygga utbredande av könssjukdomar, läser icke kunna anses medföra någon 'allmän fara för andras förförelse' och således icke heller komma i strid med preventivlagen.» Detta är den s. k. borgensförbindelse av lagrådet, som läkarkåren skulle trygga sig till, men vilket läkarkåren inte har lust att göra. Vidare återopar utskottet, att riksdagens ställningstagande, då den avtog ändringsförslaget, också borde kunna vara någon garanti för läkarna, och slutligen återopas, att Kungl. Maj:t avskrivit ärendet från vidare behandling. Ja, men sådana skäl kan man väl ändå inte acceptera? Det förefaller, som om det bara vore för att ha något att säga, som utskottet återopar dessa skäl, ty intet av dem är väl i verkligheten något skäl. Lagrådet är väl ingen lagtolkande myndighet, och att riksdagen har avslagit framställningen och Kungl. Maj:t avskrivit den, är ju absolut inte något skäl.

Ja, det kan ju vara mycket mer att säga om detta, men jag tror inte, att det är skäl att fördjupa sig vidare i ämnet, utan under hänvisning till vad jag vid

Om
upphävande
av den
s. k. preventiv-
lagen.
(Forts.)

upprepade tillfällen förut i denna sak yttrat, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Öhman**: Herr talman! Det kunde tyckas, som om någon vidare diskussion i detta ämne knappt skulle vara erforderlig, eftersom riksdagen så nyligen som förra året efter en ingående debatt funnit sig icke kunna vara med om någon ändring av preventivlagen och sedan dess intet nytt tillkommit. Jag skall därför be att få säga bara några få ord.

Närmast gäller frågan nu liksom förra året, huruvida man skall ur lagen ta bort sista punkten, som stadgar straff för den, som under sådana förhållanden, att allmän fara för andras förförelse därav kommer, söker förleda till användandet av preventivmedel eller meddelar anvisning om sättet för deras användande. Nu har det uppstått tvekan på vissa läkarhåll, huruvida detta lagrum skulle lägga hinder i vägen för en medicinsk upplysningsverksamhet till ådagaläggande av preventivmedlens betydelse vid bekämpande av smittsamma könssjukdomar, och det var ytterst denna tvekan, som föranledde 1923 års riksdag att hemställa om utredning, huruvida och under vilka förutsättningar preventivlagen skulle kunna ändras eller upphävas. I justitiedepartementet utarbetades sedermera — det var 1925 — ett förslag till ändring av preventivlagen, och ändringen bestod däri, att den sista punkten ströks. Lagrådet avstyrkte emellertid detta förslag, bland annat av det skälet, att lagrådet fann det klart, att lagrummet inte hindrade det slag av upplysningsverksamhet, som nyss berörts, och sedermera avskrev Kungl. Maj:t ärendet. För min del tycker jag det är klart, att lagrummet inte lägger hinder i vägen för en upplysningsverksamhet, som avser att framhålla de preventiva medlens betydelse såsom skydd mot smitta av könssjukdom. Nu har ju lagrådet yttrat sin mening i denna sak. Kungl. Maj:t har med anledning därav avskrivit ärendet, lagutskottet har vid förra riksdagen ställt sig på samma ståndpunkt som lagrådet och riksdagen har godtagit lagutskottets uppfattning. Man måste väl då, i motsats till lagutskottets ärade ordförande medge, att vad som sålunda förekommit är av största betydelse, då det gäller tolkningen av det förevarande lagrummet, så att numera inte någon som helst tvekan bör råda om hur lagrummet skall uppfattas. Men de ärade reservanterna äro inte belåtna ändå, utan de vilja partout ha den sista punkten i lagrummet struken. För min del kan jag inte finna annat än att en sådan lagändring skulle vara fullkomligt överflödig, men den är inte bara överflödig, utan den kan också bli ganska farlig, ty, såsom lagrådet påpekar, skulle, om bestämmelsen strökes ur lagen, fältet lämnas öppet för en kanske tveklaktig upplysningsverksamhet, vilket skulle medföra risker för befrämjandet av sedeslöshet, särskilt bland ungdomen.

Herr talman! Jag ber alltså att få yrka bifall till lagutskottets förslag.

Herr **Samuelson**: Herr talman! Herr Öhman har här anført de traditionella skälen för avslag på motioner av denna kategori, och hänvisat till, att man motionerat i ämnet vid föregående års riksdag och att riksdagen då avvisat dessa motioner. Jag tycker att den omständigheten, att man inte lyckats genomföra en reform, som man anser böra genomföras, inte är tillräckligt skäl för att avslå dessa reformkrav på nytt, och i varje fall blir detta naturligtvis för anhängarna av reformen ett mycket starkt skäl att komma igen, intill dess man lyckats få gehör för de synpunkter, som man anser nödvändiga att få genomförda. Och alla dessa skäl för riksdagen att avslå frågan, nämligen att regeringen och lagrådet och så vidare nu sakna intresse för densamma, blir ytterligare skäl för undertecknad i varje fall att gå in för denna motion och understödja denna art av motioner, intill dess man får dem beaktade.

Jag tror att herr Åkerman har rätt, då han säger, att man kringgår denna lag, och man annonserar ju så pass öppet på detta område, att man väl knappast kan bedra någon i fråga om den verkliga avsikten. När respekten för denna lag alltså inte torde vara alltför uppdriven, synes det mig, som om man skulle kunna vara med om att skapa fram sådana bestämmelser, så att lagen på en bredare front också kan upprätthållas. Faktiskt är det ju på det sättet, att man har lyckats kriminalisera i viss mån upplysningsverksamheten på detta område, och jag tror inte att det är till gagn, att man upprätthåller lagparagrafer, som förhindra ett nödvändigt upplysningsarbete på ett låt vara mycket ömtåligt område, men ett område, där upplysningsverksamhet kanske är nödvändigare än på många andra områden. På andra områden anses det ju vara samhällsgagnande, om man vidtar skyddsåtgärder, på detta område synes det snarare vara tvärtom. Här synes det vara samhällsskadligt, om vederbörande vidtar skyddsåtgärder för att förebygga många gånger mycket beklagliga konsekvenser.

Jag skall med dessa ord, herr talman, be att i första hand få yrka bifall till motionen, och därest denna faller, skall jag ansluta mig till reservationen.

Herr Löfgren: Jag blev uppkallad av ett yttrande av herr Öhman, då han ville göra sig till tolk för den meningen, att genom lagrådets uttalande — efter lagens tillkomst — år 1926 hade saken en gång för alla avgjorts. Det kunde sedan inte bli tal om annat, än att den upplysningsverksamhet, som i full överensstämmelse med och till och med efter påbud i 1918 års lag bedrivs av läkare och med dem likställda, icke faller under lagen. Jag är den förste att erkänna, att enligt lagrådets uttalande skulle denna upplysningsverksamhet inte falla under preventivlagen. Jag var själv föredragande vid tillkomsten av 1918 års lag och ville heller inte vara med om att göra en lag, som stod i motsats till en tidigare. Men jag vill säga, att man vid den tidpunkten hyste rätt mycken tvekan, om inte samtidigt med förslaget om 1918 års lag borde framläggas förslag om upphävande åtminstone i denna punkt av den s. k. preventivlagen. Att man stannade vid ett negativt ståndpunktstagande till den frågan, berodde närmast därpå, att man inte ville äventyra antagandet av 1918 års lag, men även därpå, att det skulle fordras en del förarbeten för att framlägga förslag till lämplig omredaktion av preventivlagen. Vad jag vill komma till är, att den ena eller andra åsikten, vare sig hos en regering eller hos ett lagråd, som efteråt, efter lagens tillkomst, yttrat sig över dess innehåll och verkningar, inte äro på något sätt auktoritativa. Kvar står ändå det förhållandet, att det lagråd, som satt vid lagens tillkomst 1910 och som bland sina medlemmar inte räknade ringare män än Marks von Würtemberg och Petrén, hade ett uttalande, som uppenbarligen gick ut på, att även en efter lojala metoder och i lojalt syfte bedriven upplysningsverksamhet skulle komma att falla under lagen. Det var till och med lagrådets huvudargument för avstyrkandet. Och om den ståndpunkten intogs av det lagråd, som hade att yttra sig över lagen vid dess tillkomst och vars yttrande således ingår bland de motiv, som komma till användning vid lagens tolkning, så kan jag inte förstå annat, än att det ligger ett visst berättigande i den tvekan, som från läkarhåll visat sig.

Det är emellertid inte bara ur synpunkten av intresset att få läkarnas samvetsömhet stillad, som jag vill rösta för reservationen. Jag gör det också som en protest mot det sätt att lagstifta, som tagit sig uttryck även vid preventivlagens tillkomst. I det ena fallet efter det andra har man, när ett praktiskt syfte på det sociala eller ekonomiska området förelegat och man ansett sig böra straffbelägga nya företeelser i samhällslivet, helt enkelt tagit och stoppat in ett tillägg här och där i strafflagen, i vår gamla strafflag, som inte uppställts

*Om
upphävande
av den
s. k. preventiv-
lagen.
(Forts.)*

Om
upphävande
av den
s. k. preventiv-
lagen.
(Forts.)

med hänsyn till dessa nya ändamål. Man började med Åkarpslagen, och vi veta alla, vilket besvär man haft att få den modifierad, så att den stämmer både med positiv rätt i övrigt och med det allmänna rättsmedvetandet. Vid den lagens tillkomst yttrade sig ingen mindre än herr Trygger emot den, och hans yttrande mot Åkarpslagen är kanske den skarpast formulerade kritik mot densamma, som någonsin framställts. Då gällde det att komma åt vissa företeelser på arbetsstridernas område. Sedan uppkom frågan, hur man skulle kunna hämma, ingalunda spridningen av smittsamma könssjukdomar, utan vissa strävanden att minska nativiteten, strävanden som ansågos skadliga särskilt av preventivlagens befrämjare och propagatör, herr Thyren. Men i stället för att lösa den frågan fristående och vidtaga de åtgärder, som kunde vara lämpade efter syftet, så tog man helt enkelt och flyttade in en bestämmelse, som medförde straff för något, som under vissa omständigheter måste anses vara fullständigt berättigat, men som nu över hela linjen jämfördes med otuktigt och sedeslöst uppträdande. Så hade vi häromdagen ett fall, som jag inte åter skall gå in på, men som är ett exempel på alldeles samma tendens att i den gamla lagen göra en ändring och sedan överlåta åt domaren att tillämpa den på ett förnuftigt sätt, en tillämpning, som i alla fall alltid måste bli subjektiv, beroende på dens åsikt, som för tillfället sitter som domare. Man tröstar sig med, att en lag, som kanske objektivt sett bör tolkas på ett sätt, som kan leda till oriktiga konsekvenser, nog skall tolkas av förståndiga domare på det »riktigare sätt» man avsett. Men uppfattningen om vad som är det riktigare sättet förändras tid efter annan. Det är hela denna tendens, som jag vill rikta mig mot, då jag yrkar bifall till reservationen.

Lagrådet 1926 hade ett skäl mot att nu göra någon lagändring, vilket särskilt berörts både av lagutskottets ordförande och av herr Öhman. Men det hade även ett annat. Jag inskjuter, att tydligen även 1926 års lagråd ingalunda ansett preventivlagens uppställning vara riktig, ty det ger på hand, att från principiella synpunkter kunna viktiga och vägande invändningar göras mot lagen, och det antyder, att, om det gällt att *införa* denna lagstiftning, skulle lagrådet nog ställt sig emot den. Men, menar lagrådet, då det är frågan om att ändra en lag, måste man tänka på att inte göra detta i onödan, särskilt i fråga om en lag, som är så pass nyligen antagen. Det verkar till minskning av lagens auktoritet, att man så där undan för undan med korta mellantider ändrar på en lag. Ja, detta är fullkomligt riktigt, herr talman, om den lag det är fråga om att ändra i verkligheten har medfört en förändring av rättstillståndet, om den haft verklig betydelse för vad som tillämpas som rätt. Då kan det vara riktigt att inte för snart göra någon ändring. Men här är ju även lagrådet 1926 med på den uppfattningen, att om man tar bort den bestämmelse, som vi nu tala om och vilken har missuppfattats av dem, som bedriva upplysningsverksamhet på detta område, så sker därmed bara ett visserligen efter lagrådets mening onödigt förtydligande, men ingen ändring i rättstillståndet. Och vidare, skulle ändringen åstadkomma en missuppfattning hos allmänheten och hos ungdomen om vad som är tillåtet och riktigt, såsom herr Öhman och även lagrådet anmärkt, så skulle denna missuppfattning otvivelaktigt rättas, om åtal skedde inför domstol, eftersom alla äro ense om, att gärning, som sårar tukt och sedlighet och icke har ett lojalt utan ett illojalt syfte, faller under första momentet av denna paragraf.

Under sådana förhållanden kan jag inte finna, att det här är den minsta risk med en ändring men däremot åtskilliga fördelar att vinna, och framför allt synes det mig vara viktigt att få lagen klar, så att varje osäkerhet i dess tillämpning förebygges. Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Åkerman avgivna reservationen.

Herr Petré: Herr talman! Hur litet tilltalande det än är att offentligt yttra sig i denna ömtåliga fråga kan jag likväl icke såsom läkare underlåta att säga några ord, ty den är i alla fall en viktig hälsovårdsfråga.

Alla kunna väl vara ense om att det är ett allvarligt samhällsintresse, att allt, som kan göras för att motverka könssjukdomarnas utbredning, också göres. Genom lagen angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar har också givits ett erkännande åt den individuella profylaxens betydelse härutinnan. I lagens 27 § fastslås vikten av att bland allmänheten sprida kunskap om könssjukdomarnas natur och, märk väl, även om medel, som stå till buds för att hindra överförande av smitta.

Utskottet har här uttalat den meningen, att med nuvarande avfattning av preventivlagen hindras icke en sådan lojal upplysningsverksamhet, och utskottet åberopar sig därvid på 1926 års lagråd. Att emellertid icke det uttalande, lagrådet nämnda år gjorde, härvidlag kan vara av någon avgörande betydelse, har redan framhållits av den föregående talaren. Vad jag å min sida ville framhålla och vad jag begärt ordet för att framhålla, är, att det verkligen är ett faktum, att lagens nuvarande formulering har hindrat läkarnas upplysningsverksamhet på detta område. Jag skall också anföra en tilldragelse, som styrker detta mitt påstående. När dermatologiska sällskapet i Stockholm, vilket utgör en sammanslutning av specialister på hud- och könssjukdomarnas område, för några år sedan skulle utsända ett flygblad om de smittsamma könssjukdomarna och om medlen för att förekomma smitta och fördenskull underställde medicinalstyrelsen förslag till avfattningen av samma flygblad, fann medicinalstyrelsen efter hörande av sin juridiske expert det vara erforderligt att stryka en punkt i flygbladet, som innehöll den upplysningen, att användande av så kallade preventivmedel vid sexuellt umgänge ofta kan skydda mot överförande av smitta. Denna upplysning kom sålunda icke med i flygbladet. Dermatologiska sällskapet har följaktligen på grund av den nuvarande preventivlagens formulering icke kunnat fritt och obehindrat utöva den upplysningsverksamhet, som ansågs önskvärd till skydd mot smittsamma könssjukdomar. Det synes mig därför, som om det verkligen föreligger goda skäl att genomföra sådan ändring i preventivlagen, att dess avfattning kommer i överensstämmelse med det förslag, som år 1925 utarbetades inom justitiedepartementet.

På de skäl, jag nu anfört, ber jag därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Öhman: Det är sant, herr talman, att det rätt ganska stor tvekan på läkarhåll, huruvida inte den ifrågavarande punkten i preventivlagen lade hinder i vägen för upplysningsverksamhet om användande av preventivmedel som skydd mot smitta. Jag nämnde också nyss att det var denna tvekan, som ytterst föranledde riksdagen att hos Kungl. Maj:t begära utredning rörande upphävande av eller ändring i själva lagen. Kungl. Maj:t lät med anledning härav höra åtskilliga juridiska och medicinska myndigheter. Så gott som alla dessa framhöllo, att det enligt deras förmenande var tydligt, att ifrågavarande bestämmelse i preventivlagen ej äsyftade att hindra en upplysningsverksamhet av det slag, varom nu är fråga. Men då i alla fall på vissa håll uppstått tvekan, hur det förhölle sig i detta avseende, ansågo dessa myndigheter, eller åtminstone en del av dem, att det var lämpligt, att lagen förtydligades. Härefter avgav lagrådet sitt yttrande. Jag kan för min del ej finna annat än att lagrummet är fullt tydligt och klart på den omstridda punkten, och att följaktligen lagen icke lägger något hinder i vägen för ifrågavarande upplysningsverksamhet. Det är ju givet, att lagrådets nämnda yttrande icke är lag lika litet som den mening, som riksdagen om-

Om
upphävande
av den
s. k. preventiv-
lagen.
(Forts.)

Om
upphävande
av den
s. k. preventiv-
lagen.
(Forts.)

fattat genom sitt beslut förra året. Men nog måste man medge, att lagrådets och riksdagens uttalanden utgöra ett synnerligen kraftigt stöd för att lagens innebörd är sådan, att den ej hindrar ifrågavarande upplysningsverksamhet. Herr Löfgren framhöll särskilt, att vid förarbetena för preventivlagen förslaget till lagen rönt kritik från lagrådets sida, särskilt ur den synpunkten, att det ansågs lägga hinder i vägen för en upplysningsverksamhet. I anledning härav vill jag fästa uppmärksamheten på, att det förslag, som remitterades till lagrådet, ej innehöll bestämmelsen, att straff inträder endast under förutsättning att förhållandena äro sådana, att allmän fara för andras förförelse kan uppkomma. Den bestämmelsen insattes av justitieministern 1910 just med anledning av lagrådets kritik, och han yttrade till statsrådsprotokollet, att bestämmelsen tillagts för att förebygga att förbudet komme att drabba, vad han skulle vilja benämna, fullt legitima framställningar i ämnet. Och det är ju sådana framställningar varom nu är fråga. Här ha vi således ett uttalande, gjort vid lagens tillkomst. För övrigt vill jag påpeka, att det huvudsakliga motivet till preventivlagen var att stävja den propaganda, som vid tiden för dess framläggande ägde rum för användande av preventivmedel i syfte att förebygga befruktning. Däremot fäste man den tiden mycket ringa uppmärksamhet vid preventivmedlens betydelse som skydd mot smitta. Den frågan har uppkommit först sedermera, särskilt med anledning av 1918 års lag, som föreskriver, att Kungl. Maj:t skall meddela bestämmelser om åtgärder för upplysningsverksamhet bland allmänheten rörande skydd mot smitta. Av denna anledning tillkallade Kungl. Maj:t en del sakkunniga, som avgivit ett utlåtande. Ärendet är emellertid fortfarande beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

Herr Winberg: Ja, det var mycket värdefullt, att vi ha herr Öhmans bestämde försäkran, att han är på det klara med, att lagens bestämmelser inte drabba en sådan upplysningsverksamhet, varom man här nu talar. Men utan att på något sätt vilja underkänna herr Öhmans auktoritet, anser jag för min del, att detta uttalande inte är tillräckligt att bygga sitt ståndpunktstagande på i denna speciella fråga. Ty det är ett faktum, att bland läkarna råder en bestämd mening om, att det är en viss risk även för dem att utföra dylik legitim upplysningsverksamhet. De ha nämligen ingen garanti för att en sådan upplysningsverksamhet inte kommer att drabbas av denna lagbestämelse. Så länge den uppfattningen förefinnes inom läkarkåren, är det ju självklart, att det inte hjälper, att vi stå här och förklara, att *vi* äro av den bestämde uppfattningen, att det på den punkten inte föreligger någon risk. För övrigt kan jag inte förstå, varför man på detta sätt alltjämt motsätter sig ett klarläggande av lagbestämmelserna i detta avseende, då man själv erkänner, att en viss upplysningsverksamhet på detta område är nödvändig. Det är någon slags konservativ ingroddhet, som säger, att om vi ha fått en lagbestämelse, så skall den vara kvar, även om den alldeles speciellt har karaktär av en *lex in casu*, som man brukar kalla en sådan lagstiftning, vilken kommer till stånd på grund av något särskilt, som inträffat och upprört sinnena i ett visst ögonblick. En dylik lagstiftning är aldrig att förorda, men det är så mycket sämre, om inte lagstiftaren senare, då sinnena lugnat sig litet, och man erhållit insikt om, att denna lagstiftning kom till av förhastande, inte kommer sig för att rätta de felgrepp, man i hastigt mod gjorde, då lagen kom till stånd. Då herr Öhman förklarade, att om detta moment borttages ur paragrafen, lämnas fältet öppet för sådan upplysningsverksamhet, varav fara för allmän förförelse kan uppkomma, och så vidare, så vill jag för det första säga, att det där uttrycket »allmän förförelse» verkar ganska medeltidsaktigt i våra dagar. Men à la bonheur, vi låta det gälla för vad det är. I alla fall är det

ett faktum, som många gånger har påpekats här i denna kammare, att paragrafen innehåller redan ett moment, som fullständigt täcker kravet på straffbestämmelser och skapar den garanti, man vill ha mot dylik upplysningsverksamhet, som inte är önskvärd. Då man vet det, varför skall man då envisas att påstå, att ett borttagande av detta moment, varom nu är fråga, skulle ha så ödesdigra verkningar? Det finns inga skäl att vidhålla en sådan fullkomligt oriktig uppfattning.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionen.

Herr Ekman: Herr talman, mina herrar! Jag begärde ordet, då herr Eliel Löfgren uttalade sig om vad lagrådet år 1910 hade yttrat. Man måste erinra sig, att lagrådet 1910 yttrade sig, innan lagen tillkom, alltså innan man ännu hade erfarenhet av verkningarna av densamma. Lagrådet erinrade först om, att »den propaganda för så kallade preventivmedel, som under senaste tiden förekommit här i landet, har från ett visst håll bedrivits under sådana former, att den otvivelaktigt medfört stor fara för ungdomens sedliga förvildning». — »Det är under dylika omständigheter förklarligt», yttrade lagrådet vidare, »om hos mången väckts tankar på ett ingripande från lagstiftningens sida i syfte att stävja eller förhindra nämnda propaganda, och om dessa tankar tagit form i ett förslag, sådant som det nu föreliggande.» Härefter övergick lagrådet till att närmare granska innehållet i lagen och tyckte sig därvid finna, att den *fullständigt förbjöd* allt offentligt meddelande av upplysning i ifrågavarande syfte även ett vetenskapligt och allvarligt hållet sådant. Lagrådet säger nämligen: »Men i övrigt bör enligt nutida — — — — — uppfattning staten i det längsta möjliga avhålla sig från ingripande mot den, som på ett till formen oantastligt sätt vill verka för sina meningars spridande eller genomförande. Från en dylik utgångspunkt kan det icke vara riktigt, att genom straffbud söka fullständigt utesluta preventivmedlen från den offentliga diskussionens område.» Lagrådet hade fattat saken så, att meningen var att fullständigt utesluta all diskussion eller all upplysningsverksamhet om dessa medel från den offentliga diskussionen, och lagrådet yttrade: »Redan ett första steg på denna väg kan ur nämnda synpunkt vara betänkligt — — — — —.» Det är givet, att med en sådan uppfattning skulle lagrådets uttalande bli avstyrkande. »Med hänsyn till vad i det föregående blivit anfört kan det här åsyftade förbudet mot offentliga yttranden rörande preventivmedel icke tillstyrkas», säger lagrådet. Men denna uppfattning, som 1910 års lagråd hade, innan det ännu ägde någon erfarenhet av huru lagen verkade, har inte kunnat vidhållas. Lagrådet av 1926 har haft större erfarenhet att bygga på. 1926 års lagråd yttrar: »En upplysningsverksamhet — — — — — vilken i allvarlig och värdig form och med beaktande av de — — — — — angivna synpunkterna, från auktoritativt håll komme till stånd uteslutande i syfte att förebygga utbredande av könsjukdomar, läser icke kunna anses medföra någon 'allmän fara för andras förförelse' och således icke heller komma i strid med preventivlagen.» Då hade man redan haft erfarenhet av, huru dessa bestämmelser verkat, och kunde med större visshet och bestämdhet än år 1910 yttra sig om, hur en sådan värdig upplysningsverksamhet ställde sig till lagen och dess tillämpning.

Utskottet har nu, som herrarna se, på sid. 35 i utlåtandet införskaffat statistik rörande lagens tillämpning. Denna visar, att lagen blivit tillämpad år 1925 i Stockholm i 6 fall och i riket i övrigt i 6 fall. År 1926 tillämpades den i Stockholm i 3 fall och i riket i övrigt i 7 fall. År 1927 omfattade tillämpningen beträffande Stockholm 5 fall och beträffande riket i övrigt 11 fall, samt år 1928 i Stockholm 3 fall och i riket i övrigt 5 fall. Men det tillägges: »Utskottet vill härtill nämna, att enligt vad utskottet inhämtat av alla de under åren 1926—1928 vid Stockholms rådhusrätt sakfällda personerna ingen gjort

Om
upphävande
av den
s. k. preventiv-
lagen.
(Forts.)

Om
upphävande
av den
s. k. preventiv-
lagen.
(Forts.)

sig skyldig till annan överträdelse av 18 kap. 13 § andra stycket strafflagen än kringförande till försäljning av preventivmedel.» Jag tror, att man kan våga påstå, att det under lagens hela tillämpningstid inte någonsin förekommit en dom i den riktning, som man här befarat, och som 1910 års lagråd fruktade. Vid sådant förhållande är det ju fullkomligt riktigt, då utskottet i sitt utlåtande yttrat: »Genom den prövning, som sålunda nyligen ägnats frågan om upphävande eller ändring av preventivlagen, finner utskottet de förut uttalade farhågorna, att lagens bestämmelser skulle lägga hinder i vägen för en lojal upplysningsverksamhet uti hithörande ämnen, icke längre vara berättigade.» Och utskottet fortsätter, att utskottet tvärtom numera finner »uppenbart, att den upplysningsverksamhet, vars berättigande man velat säkerställa, kan i önskvärd utsträckning äga rum utan att därigenom preventivlagens bestämmelser trädas för nära, en uppfattning, som också riksdagen givit uttryck åt genom godkännande av utskottets förslidet är avgivna utlåtande i ämnet.»

Under dessa förhållanden, herr talman, biträder jag utskottets yrkande.

Herr Åkerman: Ja, herr talman, tacka för det, att det inte har förekommit några åtal beträffande olämpliga yttranden i de här frågorna, då lagen täppt till munnen på läkarna. Det är ingen läkare, som vågar uttala sig, därför är ingen åtalad! Det är den enkla förklaringen. Och de siffror, som herr Ekman lade fram, och som angåvo, att det var blott kringresande försäljare, som blivit dömda, bero på, att läkarna tegat, och därför inte kunnat åtalas. Inte får man åberopa siffror på det sättet.

Vidare vill jag mot herr Ekmans axplockning rörande 1910 års lagråds uttalande nämna, att det vore mycket frestande att läsa upp hela detta lagråds yttrande in extenso. Men hur vackert och stiligt det än är, vill jag ändå inte göra det, ty jag gissar, att herrarna redan äro trötta. Detta lagråds uttalande kommer dock att i alla tider stå såsom ett ståtligt monument över svensk liberalism mot det försök, som då i alla fall lyckades, att kringskära yttrandefriheten.

Jag vill också säga herr Ekman, att de ord, som justitieministern flickade in i propositionen efter det lagrådet framställt sina anmärkningar, de orden gällde en av detaljerna i lagrådets nedgörande utlåtande. Men det är min fasta förvisning, att hade han återigen remitterat förslaget till lagrådet, och lagrådet hade fått se denna svävande fras, som jag också kan beteckna som medeltidsaktig, så hade lagrådet säkert opponerat sig häremot. Så mycket känner jag lagrådet av år 1910. Vad herr Ekman anförde anser jag därför inte förtjäna avseende.

Herr Ekman: Att vetenskapen inte fått munnen tilltäppt genom de bestämmelser, som vi nu ha, vederlägges av det faktum, att jag själv läst en broschyr, som utgivits i dessa frågor till tjänst för ynglingarna i våra kaserner och i vilken dessa spørsmål behandlas på ett sådant sätt, att det är fullkomligt omöjligt att tänka sig, att det skulle kunna lända till någon förförelse, även om det muntligen skulle hållas.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den av herr Åkerman vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övertvägande ja besvarad.

Herr Åkerman begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 11, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Om
upphävande
av den
s. k. preventiv-
lagen.
(Forts.)

Vinner Nej, bifalles den av herr Åkerman vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 12, i anledning av väckt motion angående lagändringar, åsyftande att företagande av abort må bliva tillåtet.

Ang.
straffrihet för
avbrytande av
havandeskap.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 347, vilken behandlats av första lagutskottet, hade herr *Spångberg* m. fl. hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till regeringen hemställa, att regeringen måtte skyndsamt låta verkställa utredning om, under vilka villkor företagande av abort skulle vara tillåtet samt att förslag till sådan lagstiftning och sådana ändringar av strafflagen måtte föreläggas riksdagen.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrarna *Åkerman* och *Teodor Julin*, vilka på anförda skäl hemställt, att riksdagen, i anledning av förevarande motion, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning, huruvida och under vilka förutsättningar avbrytande av havandeskap borde lämnas straffritt, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Herr *Åkerman*: Herr talman! Här ha vi återigen en av dessa frågor, som gång på gång komma tillbaka. Jag erinrar mig mycket väl, när denna sak första gången skulle förekomma i riksdagen. Då uppsökte jag en gammal ungdomsvän, en framstående läkare. Vi talade länge om detta ämne, och han sade till mig: »Var övertygad om, att denna fråga låter inte tysta ned sig. Den kommer igen, ända till dess ni funnit något sätt att komma till rätta med den!» Han har blivit sannspädd. Och jag tror för min del, såsom jag har sagt en gång förut, då vi behandlat detta ämne, att det går inte att komma ifrån det; förr eller senare måste någonting göras i denna sak.

Herrarna behagade erinra sig, att det var år 1921, som riksdagen första gången gjorde ett uttalande i detta ärende. Då hade framlagts ett förslag om en betydande straffmildring för dessa brott. I det utlåtande, vari lagutskottet tillstyrkte denna betydande straffnedsättning, uttalade lagutskottet sig för att det skulle ske en allsidig utredning av hela denna fråga. Utskottet uppdrog i sitt utlåtande vissa linjer, efter vilka utskottet tänkte sig, att man kunde lösa frågan. Detta utskottets utlåtande godkändes av riksdagens båda kamrar. Ingenting blev emellertid sedan åtgjort. Alla dessa år har det ju funnits en

Ang.
straffrihet för
avbrytande av
havandeskap.
(Forts.)

strafflagskommissionen, den så kallade lilla strafflagskommissionen, men hittills har denna speciella del av strafflagstiftningen icke remitterats till kommissionen.

Lagutskottet har ett par gånger uttalat sig för en utredning, men sista gången saken var före — det var i fjol — blev det ingen majoritet därför inom utskottet, utan då ställde sig utskottet avvisande. Det torde nog till stor del ha berott på, att frågan då låg något annorlunda. Jag skall ej närmare gå in på de sakerna. De bli kanske sedan förklarade av någon annan. I alla fall är nu frågan tillbaka här i sin ursprungliga form. Man har ansett, att det inte går an, att även strafflagen skapar martyrer på ett område, där det redan finnes tillräckligt många beklagansvärda människor ändå. Lagutskottets majoritet har nu inte velat se saken så, och om herrarna läsa motiveringen, så finna ni de skäl, varpå utskottet avstyrker förslaget. Men jag kan ej se annat än att lagutskottets majoritets rädsla, om jag så får säga, väl ändå beror på en missuppfattning av det kvinnliga psyket. Jag är ganska övertygad om, att flertalet kvinnor gärna bli mödrar, att de finna en glädje även i den omsorg och de bekymmer, som i alla fall äro förenade med moderskapet. Hela deras natur är inriktad åt det hållet, och jag tror ej, att en kvinna, som har kommit i ett sådant nödläge, att hon ryser för att bli mor, kalkylerar med strafflagens bestämmelser, något, som däremot synes föresväva lagutskottets majoritet. Jag tycker, att konsekvensen då skulle leda till, att man ogillade den betydande straffnedsättning, som lagstiftaren vidtog 1921. Man har ej hört, att det varit några kvinnor, som på den grunden kommit i någon frestelse att förgöra sina barn. Lika litet, tänker jag, bleve det förhållandet, ifall man nu skulle kunna åstadkomma ännu humanare bestämmelser på detta område. Här begäres ju ingenting annat än en skrivelse, och det vore väl lyckligt, om det finge komma tillsammans några kloka läkare och jurister för att se till om man kunde finna någon lösning på denna fråga. Om man ser på professor Forssners uttalande i ämnet, en så allvarlig och samvetsgrann läkare, så skola ni finna, att han där givit uppslag, som jag anser vara förtjänta av en närmare undersökning. Det finnes även straffrättsliga förebilder, som kunna tagas upp till prövning.

Här begäres som sagt ingenting annat än en utredning, och jag vill vädja till herrarna att vara med om den. Ty tro mig, frågan kommer tillbaka. Det blir icke något slut på detta, förrän frågan blivit utredd. Skulle det då visa sig, att det ej finnes någon acceptabel väg, då må ju lagutskottet förkasta det förslag en blivande kommission kan komma att framlägga, men att nu träda tillbaka från den ståndpunkt, som riksdagen intog redan 1921, kan jag ej finna välbetänt. Därför yrkar jag bifall till motionen.

Herr Öhman: Herr talman! Före 1921 var straffet för den kvinna, som använt fosterfördrivande medel, vid fullbordat brott straffarbete från ett till sex år. År 1921 genomfördes en högst betydande strafflindring, i det att straffet för fullbordat brott sänktes till fängelse, från en månad till två år. Den nuvarande lagen måste således anses verkligt mild, då straffet för fullbordat brott kan gå ned ända till en månads fängelse, och man ju därjämte har tillgång till villkorlig dom och benådning. Under 1928 blevo i vårt land endast fyra kvinnor dömda för fosterfördrivning, och alla dessa fyra fingo villkorlig dom.

Nu är det för övrigt så, att dessa brott endast i ytterligt ringa grad bli åtalade vid domstol. Att så är fallet, beror väl antagligen på, att åklagarna mycket sällan få reda på, att sådana brott begåtts. Men det är allmänt känt, att fosterfördrivning förekommer i vårt land i en mycket stor skala, och det är ju en mycket betänklig sak, icke minst om man tänker på de vådor för kvinnornas hälsa, som denna brottsliga trafik för med sig. Det är väl närmast denna orsak, som föranlett framställningarna till riksdagen i syfte att

vinna bot på missförhållandena. Alla dessa motioner ha åsyftat en ändring i *strafflagen*. Man har velat ha bort straffet för abort, åtminstone i vissa fall.

Nu önska också de ärade reservanterna en ändring i *strafflagen*. De påpeka särskilt två alternativ, som kunna komma i fråga. Det första alternativet är att domstolen skall kunna, där omständigheterna äro synnerligen mildrande, helt och hållet frikänna från straff. Men detta är en fullkomlig nyhet i vår strafflagstiftning, och som utskottet framhållit, kan det ej gå an, att man inför denna regel endast för ett enda brott, fosterfördrivning. Skall den regeln komma in i *strafflagen* — och jag får säga, att åtskilliga skäl tala därför — så bör den ej komma in annat än i sammanhang med en reform av det hela.

Det andra alternativ, som reservanterna förorda är utredning huruvida det kan stadgas ett visst straffritt område för fosterfördrivning och reservanterna påpeka därvidlag två särskilda fall, nämligen dels det, då ett foster har avlats i våldtäkt, och dels det, då det kan antagas, att fostret är abnormt. Nu förhåller det sig emellertid dess bättre så, att fullbordad våldtäkt är ett brott, som ganska sällan förekommer i vårt land, och än mera sällan har man naturligtvis att räkna med det fall, att havandeskap blir följderna. Och vad beträffar de abnorma fostren tror jag ej heller, att fallen äro så särskilt talrika, ty man måste väl här fordra en särskilt hög grad av abnormitet. För övrigt kommer man ju närmast att tänka på ett annat hjälpmedel, när det gäller dessa abnorma foster, och det är sterilisering. Frågan därom börjar nu komma upp på dagordningen.

Reservanterna göra också ett annat uttalande. De säga nämligen så här: »Om och i vilken utsträckning fosterfördrivning, som företages under trycket av ett svårt socialt eller ekonomiskt nödläge, må lämnas straffri, är uppenbarligen en mycket ömtålig fråga», och reservanterna tilltro sig ej nu om att kunna göra något närmare uttalande härom. Man måste vara reservanterna tacksam för den försiktighet och den måttfullhet, som går igenom detta uttalande, men även om nu straffriheten skulle utsträckas så långt, att den skulle gälla även en del socialt betonade fall, skulle helt visst, och det har med skärpa framhållits av lagutskottet vid förra riksdagen, endast ett försvinnande fåtal kvinnor komma att omfattas av lagen. Som hittills skulle fortfarande en mängd kvinnor, säger lagutskottet, för vilka det ej skulle kunna bli tal om straffrihet, söka avbryta sitt havandeskap och till den ändan anlita kvacksalvare. På den stora brottsliga trafiken på detta område skulle man ej alls råda någon bot. Den överväldigande majoritet av kvinnor, som inlåter sig på fosterfördrivning, består ju av unga kvinnor som vilja befria sig från följderna av erotiska äventyr, och av hustrur inom alla samhällsklasser, som av olika skäl ej vilja ha barn. Med dessa skulle man ej komma någon vart genom reservanternas förslag. Tvärtom kan det befaras, om man skulle stadga straffrihet för en del fall, att detta skulle förorsaka en *ökning* av brottsligheten. Lagutskottet framhåller i år, att det skulle kunna hända, att kvinnor som på grund av det nu existerande generella straffhotet ej våga inlåta sig på fosterfördrivning, skulle, ifall det stadgades ett straffritt område — som antagligen måste bli rätt tänjbart — taga det till intäkt eller ursäkt för att taga steget i fråga. Överhuvud taget tror jag, att man måste instämma med utskottet däri, att man på detta område egentligen ej kommer någon vart på straffrihetens väg. Hur saken skall ordnas, är nog ett mycket svårt problem, men den frågan föreligger ej nu, ty nu är det ju bara fråga om en ändring i *strafflagen*. Lagutskottet påpekar några åtgärder, som skulle kunna komma i fråga. Det säger, att man får i främsta rummet lita till en genom upplysning vidgad ansvarskänsla, understödd av åtgärder för undanrö-

Ang.
straffrihet för
avbrytande av
havandeskap.
(Forts.)

Ang.
straffrihet för
avbrytande av
havandeskap.
(Forts.)

jande av de svårigheter av social och ekonomisk art, som för många kvinnor alltjämt äro förknippade med barns födelse — — —». Jag skulle vilja till vad utskottet säger göra det tillägget, att en del åtgärder av den beskaffenhet som utskottet berört redan blivit vidtagna, och att man väl får antaga, att dessa åtgärder ha varit till någon nytta.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till lagutskottets hemställan.

Fröken **Hesselgren**: Herr talman! Jag hade förra året tillfälle att så pass utförligt redogöra för mina åsikter på detta område, att det knappast behöver upprepas i år, men jag kan i alla fall ej underlåta att säga ett par ord, när jag hörde den siste ärade talaren så starkt stryka under, hur denna sorgliga företeelse ökar sig allt mer och mer. Han sade själv, att det är endast tre eller fyra fall, som blivit bestraffade, men talade samtidigt om, att det är ett oändligt antal kvinnor, som begått detta brott. Enligt min uppfattning står man här inför en situation, som är oerhört allvarlig. Om ett land anser sig behöva i lag föreskriva straff för en sak och lagen sedan visar sig vara så fullständigt vanmäktig, att den inte sätter någon som helst damm för den trafik, den avsett att bekämpa, då måste väl en tänkande människa fråga sig: Vad skall man göra? Den föregående ärade talaren sade att frågan bör lösas genom sociala anordningar, och jag tror, att han har fullkomligt rätt. Jag tror, att man måste gå den vägen, men det, som begäres här i reservationen, och det, som begärdes förra året, är, att man verkligen en gång tar upp denna fråga till ärlig utredning. Det står här, att man skall utreda, *huruvida och under vilka förhållanden* man kan göra saken straffri. I uttrycket »huruvida» måste ju ligga, att man med den utredningen avser att verkligen taga reda på, vad som är orsaken till, att denna lagbestämmelse icke verkat som den borde. Kan man göra någonting härför, genom ändring av lagen eller på andra vägar, det är vad man måste söka utreda. Orsaken till att jag anser, att det är nödvändigt, att en sådan utredning göres, är den, att denna fråga hittills blivit sedd uteslutande ur juridisk synpunkt. Detta kan ej vara riktigt, den måste tagas upp även ur social synpunkt och ur läkarsynpunkt och kvinnosynpunkt, och en utredning bör ske just för att det skall bli tillfälle för personer, som representera olika sakkunskap skola kunna komma med ett förslag, som verkligen kan leda till någonting.

Det har sagts, att en strafflindring eller en möjlighet till att under vissa förhållanden göra sådana här ingrepp straffria skulle förorsaka ett ökat antal förbrytelser på detta område. Jag tillåter mig att tvivla på den saken därför, att det, som mer än någonting annat försvagar en lags kraft, är att människor anse, att lagen är orättvis. När samhället spärrar in prostituerade kvinnor i Landskrona, så finnes det ej en eller åtminstone ytterligt få bland dem, som ej känna detta som en orättvisa, och därför är den åtgärden ej heller till någon nytta. När vi ha en sådan här straffbestämmelse, som skär över en kam det, som *kan* vara berättigat och det fullständigt oberättigade, så minskar det känslan av ansvar och vördnad inför lagen. Det är också ett skäl, varför jag för min del tycker, att man bör taga upp frågan till allvarlig undersökning, och därför, herr talman, yrkar jag bifall till reservationen.

Herr **Petrén**: Herr talman! Då jag har begärt ordet i denna fråga, så vill jag redan från början giva tillkänna, att jag alls icke ansluter mig till den kommunistiska uppfattningen, att det är kvinnans ensak, om hon vill taga sitt fosters liv, och att fosterfördrivning utförd av därtill kompetent person alltså skulle betraktas som en tillåten handling. Tvärtom är jag av den uppfattningen, att man bör ha respekt för det liv, som tänts, och att även de ofödda barnen böra ha rätt att leva. Det enda undantag, som därvid bör få äga rum,

är efter mitt förmenande då alldeles särskilda omständigheter tala därför. En sådan omständighet är ju den, att havandeskapet innebär fara för kvinnans liv eller hälsa. Trots att lagen ej känner något undantag, då fosterfördrivning är tillåten, anses ju läkaren dock på grund av en oskriven lag ha rätt att i en sådan situation, då kvinnans liv eller hälsa riskeras på grund av havandeskapet, avbryta detsamma. Frågan är emellertid nu, om det inte kan finnas befogade skäl för att i någon mån utvidga denna läkarnas på allmän rättsuppfattning grundade rätt att i vissa fall avbryta havandeskapet. Jag skall nämna några omständigheter, där en sådan rätt synes mig kunna vara önskvärd. Först och främst vill jag då nämna det låt vara mycket sällsynta fall, att en kvinna blivit rädd med barn genom våldtäkt. Mig synes det verkligen upprörande, att en läkare inte skall ha rätt att i sådant fall avbryta havandeskapet. Men det förekommer vidare fall, då det synes mig kunna från rent rashygienisk synpunkt vara önskvärd, att läkaren äger rätt att avbryta havandeskapet. Antag t. ex. en familj, där en av föräldrarna eller båda tillhöra en släkt, som är ärftligt belastad, och där det redan har fötts ett eller flera barn, som äro psykiskt defekta, och att kvinnan åter blir havande. Skulle det verkligen vara så orimligt, att läkaren i ett sådant fall ägde befogenhet att avbryta havandeskapet? Visserligen kan man säga, att den riktiga åtgärden i dylika fall, där rashygieniska synpunkter göra en barnalstring icke önskvärd, vore sterilisering, eller användande av de preventivmedel, som vi i förra ärendet talade om. Men om en sådan åtgärd blivit försummad borde det väl ej vara orimligt, att läkaren finge rätt att avbryta havandeskapet i ett sådant fall. Ty det är väl ändå av stor vikt, att man gör vad man kan för att söka hindra rasens urartning.

Men jag skulle till och med kunna gå ännu ett steg längre och sätta i fråga, om det ej också understundom vid särskilt ömmande sociala omständigheter skulle kunna vara befogat med fosterfördrivning. Jag har fått ett starkt intryck härav under min verksamhet i Stockholms stads nykterhetsnämnd. Jag tänker nämligen särskilt på dessa barn, som växa upp i hem, där endera av föräldrarna är hemfallen åt dryckenskap. I de flesta fallen är det ju mannen, som är hemfallen åt dryckenskap, och det är slående, hur fullkomligt en sådan man saknar ansvarskänsla. Utan betänkande sätter han det ena barnet efter det andra till världen och låter dem växa upp under de mest sorgliga förhållanden. I en sådan familj är det mycket ofta så, att familjens existens vilar på kvinnan. Genom sitt arbete utom hemmet är det hon, som drager försorg om familjen, under det att fadern förstör sin arbetsförtjänst på rusdrycker. Om nu en sådan kvinna, som redan fått åtskilliga barn, åter blir havande, så inträder ju en synnerligen allvarlig situation för familjen. Ty det betyder först, att hennes arbetskraft försvinner för en tid, så att familjen utsättes för nöd. Vidare nedsätter havandeskapet och barnsörden hennes kanske redan förut på grund av drygt arbete nog så svaga krafter. Fråga är då, om det ej, jag säger rent ut, från *etisk* synpunkt kunde vara mera berättigat att i dylikt fall låta ett spirande liv förintas till förmån för modern och de redan födda barnen.

Jag har härmed velat framhålla några omständigheter, under vilka det synes mig kunna vara fog för att sätta i fråga, att ett avbrytande av havandeskap bör vara för läkare tillåtet, men naturligtvis — det vill jag betona — bör det ej komma i fråga, att läkaren får obehindrad rätt därtill utan någon särskild kontroll, utan synes mig utvidgning av rätten att avbryta havandeskap inte böra införas utan kontrollbestämmelser. Man kunde därvid tänka sig, att t. ex. två läkare måste vara ense om åtgärden, att den ej skulle få utföras annat än på sjukhus av på detta kirurgiska område tillräckligt skolad läkare. Vidare borde det kanske även stadgas, att varje sådant fall skulle anmälas för medicinalstyrelsen, varigenom alltså skulle kunna komma till dess kännedom, om någon lä-

Ang.
straffrihet för
avbrytande av
havandeskap.
(Forts.)

Ang.
straffrihet för
avbrytande av
havandeskap.
(Worts.)

kare missbrukade den rätt, som medgivits. Det skulle kanske redan under nuvarande förhållanden kunna vara lämpligt att, när överhuvud taget ett avbrytande av havandeskap äger rum, anmälan sker hos medicinalstyrelsen.

Jag har velat betona, att jag visst ej hör till dem, som anse, att man ej bör ha straff på fosterfördrivning. I den punkten avviker min uppfattning fullkomligt från den kommunistiska, men jag anser verkligen, att det finnes mycket goda skäl för att begära denna utredning, varom hemställes i motionen. Jag ber därför, herr talman, att i anslutning till vad jag nu har anfört, få yrka bifall till den i ärendet avgivna reservationen.

Herr Winberg: Såvitt jag kunde följa med herr Öhmans senaste anförande synes det mig, som om det skulle utgöra det allra kraftigaste argument för en ändring av de lagbestämmelser, varom här är fråga, vilket förresten redan blivit påpekat av fröken Hesselgren. Herr Öhman meddelade, att egentligen förekommo så och så många brott om året mot gällande straffbestämmelse, men av dessa ha endast fyra stycken blivit beivrade. Ja, det är tack vare den omständigheten, att det allmänna rättsmedvetandet nu har börjat reagera så kraftigt mot tillämpning av denna lagbestämmelse, att det snart nog anses, att ingen vill beivra dessa brott, men ett sådant förhållande är väl också den allra kraftigaste dom över lagbestämmelsen och visar, att den nu är föråldrad och inte passar in i vår tids förhållanden. Nu är det emellertid ej tillräckligt med den omständigheten, att inte de här förseelserna mot lagbestämmelsen i fråga beivras. Man kan möjligen tycka — och jag tror, att herr Öhman lutade ditåt — att eftersom det ej är fler brott, som beivras, och sålunda ej fler, som bestraffas, så är det egentligen ej mycket att resonera om. Ja, men det finnes en annan sida av saken, som är lika allvarlig som beivrandet av dessa förseelser, och det, att ett stort antal kvinnor, för varje år som går, på grund av att de behandlas av s. k. kvacksalvare, blir mer eller mindre fördärvade, ådrager sig långvariga sjukdomar, vilka i många fall medföra döden. Det är, mina herrar, ni, som ovillkorligen hålla på, att denna lagbestämmelse allt fortfarande skall bibehållas, det är ni, som påtaga er ansvaret för alla dessa fall, som förekomma, därför att dessa kvinnor inte kunna få behandling av legitimerade läkare, som skulle kunna utföra behandlingen så, att den ej medför några farliga risker. Detta är den sida av saken, som är den allra allvarligaste, och när herr Öhman samtidigt förklarade, för så vitt jag inte hörde fel, att man inte löser denna fråga på strafflagstiftningens väg, så är jag fullkomligt överens med honom därom, men i och med detsamma har han väl också fällt domen över det hittillsvarande systemet, ty det innebär bara, att man skall lösa denna fråga med strafflagsbestämmelser. Det är därför, som det förefaller, som om motsidans argument började bli mer och mer svaga.

Jag har emellertid vid något föregående tillfälle, när vi behandlade denna fråga, också tillåtit mig peka på en annan sida av saken. Vi tala här många gånger, kanske med större eller mindre rätt, om lagar, som äro mer eller mindre utpräglade klasslagar. Jag har tillåtit mig förut framhålla, att här ifrågasvarande lagbestämmelse till sina praktiska verkningar är i eminent grad en klasslag, därför att överklassens damer, vilka vilja befria sig från havandeskapet, ha många möjligheter, dels inom landet, dels framför allt utomlands, dit de kunna fara och få den där operationen verkställd, utan att det medför någon fara. Arbetarklassens och den mindre bemedlade klassens kvinnor ha inte råd att företaga sådana där resor utan de komma i många fall att kasta sig i armarna på kvacksalvare och bliva mer eller mindre förstörda. Det är sålunda här fråga om en lagbestämmelse, som till sina verkningar är eminent grad är en klasslagstiftning. Det skulle vara en lycka för mänskligheten, om de, som ha hand om lagstiftningen, inte bara följde med sin tid så till vida, att de

åstadkomme de nya lagar, som äro behöfliga, utan också följde med så till vida, att de ginge med på att revidera eller eventuellt avskaffa lagbestämmelser, som icke längre passa för vår tids förhållanden utan endast äro en anakronism och en kvarleva från gångna tider. Det är inte minst viktigt, att man i det senare avseendet följer med utvecklingen, men förhållandena här påminna mig nästan om den gamla gummans förskräckta uttalande; om vilken det berättas, att då hon fick höra, att man hade avskaffat dödsstraffet, sade hon med fasa: »Ja, men Herre Gud, nu ha vi snart intet sakrament kvar!» Det synes vara lagt något sakramentalt över allting, bara det är gammalt, hur vansinnigt det än är och hur litet det än passar in i vår tids förhållanden. Bara därför att det är gammalt, skall det omgivas med en sådan vördnad, att det nära nog blir något sakrosankt över det hela. Man tänker inte ett ögonblick på hur många hundra människor det är, som fått lida just av följderna av en sådan upp- och nedvänd och vansinnig lagstiftning som den, vilken vi nu här tala om.

Jag skulle vilja säga ett par ord med anledning av herr Petréns anförande. Han framhöll att man inte kunde överlåta åt kvinnan att avgöra, huruvida hon vill föda barn eller ej. Jag medgiver, att det är en ganska kinkig fråga, och man kan tvista om den saken, men personligen är jag av den uppfattningen, att man verkligen i en hel del fall måste överlåta detta åt kvinnan. Och när herr Petrén säger, att man måste hysa vördnad eller respekt för det liv, som är i tillblivande, så vill jag genmäla, att det är ganska vanskligt att intaga den ståndpunkten, ty då har man läst fast sig själv. Utgår man från att man skall ha sådan respekt för det vardande livet, att man inte får förinta det, då finns det ingen möjlighet att på detta område göra någonting, men det förefaller mig nu i alla fall, som om inte ens herr Petrén hyste den åsikten. Vad som skiljer oss åt i denna sak — jag tänker nu på oss, som överhuvud taget vilja göra någonting — är, att några ställa sig tveksamma inför frågan huruvida de sociala synpunkterna eller de socialt betonade momenten i detta fall skola få ha någon avgörande betydelse. Jag menar i alla fall, att vid många tillfällen äro de socialt betonade momenten av sådan betydelse, att de nästan kunna bli de viktiga. Om man inte vid en revision av ifrågavarande lagstiftning låter de sociala faktorerna och momenten komma till sin rätt, blir varje revision av denna lagstiftning endast en mer eller mindre välment jämkning av nuvarande bestämmelser.

Även om jag kanske inte i allo kan dela den motivering, som är anförd för reservationen, finner jag emellertid, att densammans yrkande fullt ut täcker, vad jag och de med mig likatänkande i detta avseende hålla före, att man skulle försöka komma till, och därför, herr talman, skall jag inskränka mig till att yrka bifall till reservationen.

Herr **Ekman**: Herr talman! Gentemot fröken Hesselgren och även gentemot den siste ärade talaren vill jag säga, att den omständigheten, att endast ett fåtal av de många förbrytelser, som begås emot denna lag, åtalas, beror därpå, att bevisningen är ytterligt svår att åstadkomma. Jag är övertygad om att denna lag fortfarande har ett säkert fäste i den allmänna uppfattningen hos den övervägande delen av vårt folk.

Vad herr Petréns anförande beträffar, kan jag inte biträda den meningen, att lagen ovillkorligen skall behöva utvidgas på det sätt, som han har föreslagit. Att en läkare, som verkställer en sådan här operation, då fara föreligger för moderns liv, gör det, är ganska naturligt, och det kan inte komma att föranleda något ansvar. Men att av sociala eller andra sådana hänsyn eller av ärfthetshänsyn gå vidare kan jag inte anse vara lämpligt; och jag tror, att den föreställningen, att man skulle kunna göra så, bottnar i en religiös och sedlig uppfattning, som är främmande för vårt folk. Jag tror inte, att det skulle

Ang.
strafffrihet för
avbrytande av
havandeskap.
(Forts.)

Ang.
straffrihet för
avbrytande av
havandeskap.

(Forts.)

vara tillfredsställande för den allmänna religiösa och sedliga uppfattningen ibland det stora flertalet av oss, ifall man på det sättet skulle utvidga friheten att släcka ett redan påbegynt liv.

Herr Petré: Herr talman! Först vill jag säga några ord med anledning av herr Winbergs yttrande.

Han sade, att jag skulle ha yttrat, att jag inte ville, att kvinnan själv skulle få bestämma, om hon skulle föda barn eller inte. Vad jag yttrade var, att jag inte vill, att kvinnan själv, sedan hon blivit havande, skulle få bestämma, huruvida fostret skulle framföras eller ej. Och när herr Winberg säger, att om kvinnan inte själv får den rätten, så vinnes ingenting på detta område, då vill jag säga, att det synes mig dock, att om man finge bestämmelser, som gäve vägledning för läkarna, när de skulle ha rätt att företaga ett avbrytande av havandeskap, även utan att en strängt medicinsk indikation föreläge, skulle ingreppet dock kunna komma i fråga just i de fall, där det är mest påkallat. Men anledningen till att jag inte kan vara med om herr Winbergs ståndpunkt är, att jag icke anser, att det är riktigt, att man skall ha en lagstiftning, som så att säga uppmuntrar till lösa könsförbindelser.

Å andra sidan kan jag inte heller ansluta mig till herr Ekman's ståndpunkt, när han säger, att läkaren inte skulle ha rätt att avbryta havandeskap i andra fall än då det förefinnes en i strängaste mening rättsmedicinsk indikation, d. v. s. då det är fara för kvinnans liv eller hälsa. Det synes mig dock, att sådana exempel, som jag anförde, tydligt visa, att det kan vara ett verkligt samhällsintresse, att läkaren, må vara med iakttagande å vissa kontrollbestämmelser, finge rättighet att något utvidga indikationerna för ett avbrytande av havandeskapet. Och jag vill säga herr Ekman, att jag vet, att även i religiösa kretsar finns det ett ganska stort intresse för att det inte skall födas till världen psykiskt defekta och sjuka individer, även i religiösa kretsar finns intresse för att inte rasen må försämrast.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag skall inte lägga mig i denna diskussion om frågor, där en mängd om och men verkligen framställa sig. Jag har bara begärt ordet, utan att kunna motstå det, därför att här har talats så mycket juridik till förmån för de bestående förhållandena, och här har visats så mycken obenägenhet att taga hänsyn till tidens sociala läge, att jag måste göra ett par påminnelser i den saken.

Man får besinna, att fortplantningsdriften är den starkaste drift, som funnits i hela mänskligheten, sedan denna kom till, och emot den är det ju, som årtusendens civilisation visat, fåfängt att uppställa några reglerande bestämmelser genom lagar. Naturen har gått tvärs igenom alla lagstiftningar och alla regimer och levat sitt eget fria liv i alla samhällsklasser, ifrån den högsta och till den lägsta.

När nu i vår tid särskilt ungdomen har så oerhört svårt att finna sin utkomst och när det reses ofantliga hinder för densamma att ingå äktenskap annat än vid sen ålder, bör man förstå, att detta stora sociala missförhållande är en av anledningarna till att s. k. oäkta barnsborder förekomma, och då griper man till detta medel, varom fröken Hesselgren förklarade, att de, som tillgripa det, säkerligen anse det vara deras fullkomliga rättighet gent emot en enligt deras uppfattning orättfärdig lag.

När det talas om det spirande livets rätt att få leva, så kan man väl säga sig, att under de förhållanden, varom det här är fråga, är det knappast någon välgärning att låta det leva och komma till i en så snöd värld, där det får kämpa emot alla möjliga vidrigheter. Även detta bör således den blivande utredningen i någon mån sysselsätta sig med.

Men, herr talman, att jag begärde ordet berodde särskilt på en tillfällighet för dagen. Jag ville öppna en förberedande skärmytsling till en kommande diskussion. Jag vill säga, herr talman, att spriten och tobaken äro också ofta inkörsporten till de oäkta befruktningarna, och ifrån dem härrör således hela denna historia till stor del.

Ang.
straffrihet för
avbrytande av
havandeskap.
(Forts.)

Vi se, att när det gäller att företaga ett ingripande mot tobaksmisshuset i denna tid, då all vänsterpolitik är i utdöende, utom när det gäller de industriella klasskampfrågorna, så sluta alla partier upp till vakthållning kring det bestående tobaksmisshuset och tillåta bara en i det hela verkningslös gest. Skall man nu bibehålla ett missförhållande, som är en av anledningarna — det får man väl i alla fall säga — till fosterfördrivningen, och nödvändigt ha rökningen kvar, som delvis på omvägar bär skulden härtill, får man väl hitta på andra vägar. Men den förordade undersökningen bör ej undandraga sig att bedöma även denna sida av saken att avskaffa detta missbruk, som första kammarens första tillfälliga utskott av år 1930 enhälligt anser böra negligeras.

Vi komma att talas vid närmare om den saken senare i dag.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu förevarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Åkerman* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 12, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 13, i anledning av väckt motion om vissa ändringar i lagen om polisväsendet i riket, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 1, i anledning av väckt motion om förbud i vissa fall för tobaksrökning i ämbetsverk och vid sammankomster av publik natur m. m.

Om förbud för
tobaksrökning
i ämbetsverken
m. m.

I en inom första kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 225, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära övervägande av:

Första kammarens protokoll 1930. Nr 14.

Om förbud för
tobaksrökning
i ämbetsverken
m. m.
(Forts.)

- 1) förbud med skäligen undantag av tobaksrökning inom statens ämbetsverk, styrelser och inrättningar;
- 2) åtgärder i syfte att förekomma tobaksrökning jämväl annorstädes vid överläggningar och sammankomster av publik natur samt, i den mån riksdagens medverkan erfordrades, framläggande av förslag därom, och
- 3) ovillkorligt förbud för tobaksrökning i statsjärnvägarnas sovkupéer.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Herr Lindhagen: Herr talman, mina herrar! Jag har tillåtit mig att inleda den motion, som väckts i denna fråga, med följande ord: »Med den materiella kulturens uppblomstring sättas också fröen till dess undergång. Detta är naturens lag och historiens vittnesbörd. Tobaksrökningen är en sådan dekadansföreteelse. Den har inget förnuftigt ändamål. Det är blott en vana, som blivit en ovana, vilken icke kan uppgivas. Folkhälsan äventyras, generationernas livsduglighet angripes, trevnaden i samvaron förminskas och pengar, som borde tjäna produktiva värden, kastas bort.»

Det är ju i alla fall så, att även riksdagen haft en förnimmelse av riktigheten i detta åskådningssätt, som inte bara är mitt, utan i själva verket hela nationens i våra ljusare mellanstunder.

Därför skrev riksdagen 1906 och begärde ingripande även genom lagstiftning mot tobaksrökningen bland ungdom. Motion var väckt i andra kammaren av P. Hörnsten med instämmande i syftet av fjorton andra medlemmar i kammaren. Denna 1906 års riksdagsskrivelse, beslutad av båda kamrarna, på en tid, då det ännu fanns målmedveten vänsterpolitik i riksdagen inom de flesta områdena av de andliga verkligheternas värld, gick ut bl. a. på att minderåriga skulle efter föredöme i de svenska spritförfatningarna förbjudas att köpa tobaksvaror, och efter, såsom det sades, verksamt föredöme i utländska lagstiftningar poliskonstaplarna skulle äga rättighet att taga rökverket från dem, när de anträffades rökande på gatorna.

Den skrivelsen rann ut i sanden. Den skickades till bolmande departement, och naturligtvis väckte den otillräckligt intresse. Man förhalade den. Jag själv fick en gång efter många år vandra igenom fyra departement, och ingenstades visste man ens var skrivelsen låg, förrän den slutligen hittades i en byråchefens låda i ett skåp längst bort i hans rum.

År 1929 sade första kammarens första tillfälliga utskott — det näst konstitutionsutskottet mest negativa utskott, som finnes i riksdagen — att det naturligtvis tog avstånd från allt ingripande genom lagstiftning. Jag frågade mig då, om detta nya ansikte på riksdagen — ty utskottets förslag antogs av riksdagen — framträtt till följd av första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, eller var ett uttryck för senare tiders riksdagars större dådkraft eller kanske för deras insomnande i en politiskt maktlös tid. Jag tror, att det senare är fallet. 1909 års riksdagsmän ville någonting, och därför föreslogo de också något, som kunde leda till någonting. 1929 års riksdag ville i själva verket ingenting, och därför gjorde den endast en gest i luften utan innehåll. Vad innebar denna gest? Jo, man talade om ökad upplysning för ungdomen.

1912 tillstyrktes och antogs enhälligt en riksdagsmotion av mig, om ingripande mot missbruk av tobak och kaffe i allmänhet. Med denna riksdagens skrivelse gick alldeles på samma sätt som med 1909 års riksdagsskrivelse. Den rann fullständigt ut i ökensanden däruppe i departementen och ämbetsverken. Här sprangs i trapporna, här interPELLERADES, här motionerades om påminnel-

ser! Förgäves! Skrivelsen hittades till sist i den förutnämnda lådan tillsammans med sin tvillingskrivelse av år 1909.

Ingenting blev gjort, och slutligen avskrevos riksdagens framställningar från vidare handläggning.

Jo, det blev verkligen en sak gjord, och det var den stora saken, att i den upplysningsskrift, som skolöverstyrelsen utgivit till förmån för det omhuldade arbetet mot missbruket av spritdrycker, fogade man till inuti texten något litet om att även tobaken kunde ibland vara skadlig och likaså kaffet.

Nu sade 1929 års tillfälliga utskott, och det var dess stora trumf, att i skolöverstyrelsens broschyr stod för litet om tobaken och kaffet. Det skulle skrivas mera, och på detta stolta program seglade riksdagen fram till en riksdagskrivelse. Jag sade till utskottets sekreterare, som kanske liksom andra utskotts sekreterare ofta är själen i det hela: »Jag nödgas tyvärr yrka avslag på det där skräpet.» Men så tänkte jag: det är bäst i alla fall för saken att ha på hand, att riksdagen skrivit någonting och därför teg jag och lät eländet gå. Men jag kunde naturligtvis inte stanna därvid och har därför i år påkallat en mera handgriplig undervisning i och med en uppfordran till de *äldre*, ty det är huvudfrågan. Såsom vi äldre sjunga, så kvittra de unga, säger ett vist ordstäv, som svenska folket tillägnat sig.

Vad är nu det där för en sorts ny parlamentarism, där allt slags yttre och mekanisk etik skall hänvisas till skolorna, för att de äldre generationerna skola få vara i fred. Inte kunna barnen ha någon väsentlig känsla för sådana saker lika litet som för filosofi och världsproblem i allmänhet. Det går in genom det ena örat och ut genom det andra. Dessutom kan man tänka sig, att i många fall vinnes den motsatta effekten. Genom att tala om dessa saker, uppväcker man nyfikenhet på den förbjudna frukten. Det föranledde ju, som vi veta, själva syndafallet av två vuxna personer i paradiset. Vad skall det inte kunna inträffa med ungdomen!

För övrigt läser ungdomen inte ett ord av skolöverstyrelsens handbok. Ingen läser den. Ja, det är möjligt, att lärarna i läroverken, som skola undervisa ungdomen häri, pliktskyldigast läsa den. Men det skulle vara av stort intresse att få närvara vid en sådan där undervisning av ungdomen, en undervisning, som har den lilla kraft, jag nyss talade om, och som bedrives av en lärare, som i sitt privata liv är rökare, vilket de flesta äro. Lika väl som man inte kan begära, att en sådan här sak skall behandlas på ett förnuftigt sätt i departementen, där de flesta byråcheferna och deras underlydande äro tobaksrökare, lika litet kan man begära det av lärarna. Man kan inte fordra för mycket av människorna.

1929 års riksdagsskrivelse kommer för resten om möjligt att få ännu mindre effekt än riksdagsskrivelsen år 1912, därför att numera står bakom den förra hotfullt statens tobaksmonopol och folkets tilltagande inväxande i nikotinbruket. Jag har sällan varit med om ett så tragiskt skådespel, som då 1914 förslaget om tobaksmonopol lades fram. Två år förut hade riksdagen avlätit sin berörda skrivelse mot tobaksmissbruket med större tillförsikt och allvar än 1929. ty på den tiden voro vi mera intresserade för alla slags viktiga frågor. Två år efteråt kom så en proposition, som berättade, att man möjligtvis kunde befara, att tobaksbruket skulle i början minska något till följd av statsmonopol. Detta hade visat sig i ett och annat land, men, sade propositionen gladeligen: »det har också visat sig, att detta bara var under övergångsperioden». Sedan hade bruket tilltagit mer och mer, så att svenska staten kunde vara förvissad om att få ökade inkomster.

Jag väckte en motion mot detta och trodde, att nykterhetsfolket, som hade ridit på att staten inte skulle få profitera av inkomsterna av rusdryckshandringen, skulle vilja stå på samma ståndpunkt, också när det gällde inkomster

Om förbud för
tobaksrökning
i ämbetsverken
m. m.
(Forts.)

Om förbud för
tobaksrökning
i ämbetsverken
m. m.
(Forts.)

av detta gift. Den store nykterhetskämpen Rääf af Småland stod nedanför min talarstol, då frågan behandlades, och jag försökte hetsa honom att följa sina principer — han gick bort och röstade för tobaksmonopolet! Det är väl ett nattsvart skådespel, då riksdagen 1912 säger, att tobaksmissbruket skall minskas, och 1914 säger: vi godkänna tobaksmonopolet i förhoppning om att tobaksrökningen skall tilltaga. Därför är läget för närvarande ganska förtvivlat i sådana här frågor.

Utom de äldres tobaksrökning, som är upphovet till denna dekadans, tillkommer, att icke blott den manliga ungdomen börjat »kvittra såsom de gamla sjunga», utan nu börjar rökningen även bliva en farsot bland kvinnorna. Jag kan inte tänka mig något ömkligare, än när jag ser de där små flickorna eller »vipporna», som jag visst kallar dem i motionen, då de med cigarretten instucken i munnen taga emot kavaljerrens tändsticka och inte förstå, att kavaljeren hellre skulle gifta sig med dem, om de sade nej vid ett sådant tillfälle än om han bara ser framför sig ett mähä.

En upplysningsverksamhet måste taga formen av ett föredöme från den vuxna generationen. Det är det enda, som verkar på ungdomen, det enda, som verkar på de äldre och som skapar eftertanke. Det har därför förefallit mig, som om staten och sådana juridiska personer, som ju icke kunna taga skada i och för sig själva — ty de kunna ju som juridiska personer icke röka — i alla fall borde kunna gå i spetsen för sina egna verk och inrättningar och genomföra en förnuftig ordning. Då skulle uppmärksamheten riktas på frågan, och man skulle komma till handling från början.

Jag har inskränkt mig till den moderata hemställan, att ett sådant ingripande skulle begränsas till att göra rökningförbudet gällande endast för sådana sammanträffanden, där även icke-rökare ha skyldighet eller eget intresse att infinna sig. Detta är ej en nyuppfunnen grundsats, utan det är en gammal rättsuppfattning, och vad det nu gäller är således att hindra, att den kommer på ytterligare förfall utöver vad den redan skett. Det var ej länge sedan en oskriven lag, att vid sammankomster och överläggningar, såväl officiellt som enskilt, rökning icke kunde ifrågakomma, och till och med på restaurangerna, åtminstone de större och mera besökta, var rökning avlyst vid middagstiderna. Det är en högre kultur än den vi nu befinna oss i, sedan demokratin gjort sitt genombrott. Det är således tidsandan, som bör lirkas in på andra vägar.

I ämbetsverken finnas ofta reglerande bestämmelser just för att upprätthålla den gamla rättsuppfattningen, men de äro olika. I det ämbetsverk, jag tillhör, ett kommunalt ämbetsverk, har tagits såsom självklart, att i samlingssalar och domsalar bör icke rökas. Men redan så tidigt som 1911 föreskrevs av magistraten, att i väntsalarna eller förmaken, vaktmästarrummen och expeditiionslokalerna fick det icke rökas under expeditionstid och så länge session påginge. Detta förbud upprepades 1919 och även 1922. Då anmälde en rådman, som numera ej tillhör rådhusrätten, att förbudet icke efterlevdes på hans avdelning, varför det fordrades skärpta föreskrifter. Förste vaktmästaren fick då i uppdrag att taga itu med saken och inspektera dessa väntsalars särskilt. Efter några år kom han in med följande skrivelse till magistraten: »Sedan jag av magistraten den 20 oktober 1922 fått i uppdrag att övervaka det förbudet om tobaksrökning i vissa lokaler inom rådhuset efterlevdes, har jag försökt att fullgöra sagda uppdrag. Men det har visat sig omöjligt att få några av advokaterna att respektera magistratens förbud, utan man mötes med sådana tilltal som »att det angår er inte», eller »jag förbjuder er att tala till mig» och flera dylika svar. Jag riskerar alltid att komma i mindre uppbyggliga ordstrider med dem, om jag skulle svara i samma anda, och vart det skulle leda är ej svårt att förstå. Om förbudet därför ej på något sätt kan skärpas, får jag vördsamt

anhålla om befrielse från sagda uppdrag, och böra förste stadstjänarna å respektive avdelningar kunna övervaka ordningen i allmänhet.»

Då beslöt magistraten att befria förste vaktmästaren från det otacksamma uppdraget och i stället överlämna det till förste stadstjänarna. Jag har nyligen hört mig för, hur det avlupit, och man säger, att det är omöjligt att få bukt särskilt med åtskilliga advokater. En av dem hade svarat, att man kunde ju försöka ställa honom under åtal. De tillhöra den där överklassen, som infört missbruket att röka i väntrummen, och de bry sig ej om anslagen på väggarna, att rökning icke får äga rum. Jag ämnar nu personligen inspektera.

Den gamla goda seden håller sig dock kvar här och var. I denna plenisal förekommer det icke, att man röker. Varför gör man inte det? Jo, därför att det icke passar sig. Varför passar det icke? Därför att många här äro icke-rökare, och därför att luften blir förskämd, och våra beslut kanske bli sämre därigenom, eller vad det kan vara, som ligger bakom detta rättsmedvetande. Men en ledamot av kammaren sade mig i dag på skämt förstås: »Om något sådant som du föreslagit går igenom, komma vi att motionera om att få röka i plenisalarna.» Då sade jag: »Det blir nog förr eller senare på det sättet, kära bror. Det var ju genom en summa av många sådana dekadansföreteelser, som det stora romarriket gick under.»

En hygglig institution är statens järnvägar. Där gillar man ännu den gamla rättsuppfattningen och har uppdelat oss i rökare och icke-rökare. Där har det till och med ordnats så, att vi få hälften var av dessa stora tredje klassens salongsvagnar. På de privata järnvägarna är det däremot ofta så, att ett litet kyffe reserveras för icke-rökare och ett stort vagnsutrymme för rökare. Men statens järnvägar ha, såsom det anstår en kulturinrättning i statens tjänst, gått i spetsen. Spårvagnarna i riket taga också hänsyn på enahanda sätt. Ingen får röka i spårvagnarna annat än i vissa släpvagnar under sommaren, när fönstren kunna hållas öppna. Eljest få rökarna trängas på plattformarna. Vad ligger bakom detta? Jo, det är denna känsla, att gammal god kultur bör upprätthållas.

För övrigt måste man väl besinna, att i vårt klimat äro katarrar i hals, strupe och näsa folksjukdomar. Läkarna — till och med de som röka — pläga i sådana fall tillråda att undvika rökiga lokaler. Detsamma gäller för influensa. Det kan då icke vara rätt, att personer, som av plikt eller för bevakande av intressen måste besöka samlingslokaler av olika slag, skola utsätta sig för dylika risker. En mängd insjuknanden och farsoters spridning — det vet jag av egen erfarenhet — äro en följd av dylik hänsynslöshet.

Herr talman, då nu mitt yrkande innefattar tre särskilda punkter, men första kammarens tillfälliga utskott som vanligt, trots återkommande påminnelser, ej avgivit sitt utlåtande med en liknande uppdelning i tre punkter, så att man kan göra särskilda yrkanden på varje punkt — det kan ju yppas olika meningar om de olika punkterna — utan utskottet bara i allmänhet hemställt om avslag på alla tre punkterna, skulle jag vilja hemställa, att vår nuvarande talman, liksom greve Hamilton brukade göra vid liknande tillfällen utan någon särskild påminnelse, ville framställa särskilda propositioner på de olika yrkandena, nämligen dels på punkt 1 i motionen, dels på punkt 2 i motionen och dels slutligen på punkt 3 i motionen. Om detta bifalles, gäller det nu första punkten av min motion. Jag har yrkat förbud med skäliga undantag mot tobaksrökning inom statens ämbetsverk, styrelser och inrättningar, och jag ber nu att få yrka bifall till denna punkt. Man kan i själva verket med min framställning säga att undantagen bli regel. Skulle herr talmannen icke anse, att en sådan sönderdelning kan äga rum, ber jag få fortsätta med min motivering även beträffande de två andra punkterna.

Om förbud för
tobaksrökning
i ämbetsverken
m. m.
(Forts.)

Om förbud för
tobaksrökning
i ämbetsverken
m. m.
(Forts.)

Herr **Johansson, Johan Peter**: Herr talman, mina herrar! Riksdagen har tre gånger förut skrivit till Kungl. Maj:t i detta ärende. Det var 1906, 1912 och senast i fjol. Herr Lindhagen hade vid 1929 års riksdag väckt en motion och däri ifrågasatt åtgärder bland annat till förekommande av tobaksrökning inom statens ämbetsverk samt vid överläggningar och sammankomster av publik natur. Utskottet ansåg sig då icke böra tillstyrka denna hemställan, emedan det ansågs, att beträffande statens verk och inrättningar bör det överlämnas åt respektive chefer för dessa verk att avgöra, i vilka lokaler tobaksrökning bör förekomma och icke förekomma. Och beträffande sammankomsterna ansåg utskottet, att det borde tillkomma dem, som anordna dessa sammankomster, att utfärda förbud mot tobaksrökning i de fall, där sådant ansågs nödvändigt eller önskvärt. Jag kunde tillägga också, att utskottet ej ansåg det lämpligt eller önskvärt, att Kungl. Maj:t och riksdagen skulle engagera sig för dessa ordningsföreskrifter av lokal natur. Därför avstyrkte utskottet motionen, och kammaren ställde sig på utskottets ståndpunkt.

I den motion, som nu föreligger, återupptager motionären det yrkande, som av 1929 års riksdag icke blev bifallet, samt ifrågasätter dessutom ovillkorligt förbud för tobaksrökning i statens järnvägars sovkupéer. Jag kan säga, att det inom utskottet funnits de, som sympatiserat med motionären — ja, det ha vi gjort allihop — men det har funnits de, som önskat, att ännu kraftigare, än vad i utskottsutlåtandet har skett, man skulle ha understrukit just de synpunkter, som motionären fört fram. Utskottet har emellertid ej ansett sig böra tillstyrka motionärens förslag, därför att denna angelägenhet — vad som nu rör förbudet mot tobaksrökning i statens järnvägars sovkupéer — har utskottet menat fortfarande böra tillkomma järnvägsstyrelsen och icke Kungl. Maj:t och riksdagen att ordna. Såvitt jag vet, är det ju också redan nu förbud mot tobaksrökning i alla statens järnvägars sovkupéer. I somliga fall är förbudet villkorligt, i andra fall är det ovillkorligt. Motionären talar i sin motion om att han varit ute för den malören att ha en medresande, som ej respekterade trafikreglerna utan allt fortfarande rökte trots herr Lindhagens erinringar. Men det har motionären ju sig själv att skylla för. Han hade kunnat anmäla sin medresande för trafikbefålet, som har befogenhet att i sådana fall avbryta resan för den tredskande. Under sådana förhållanden har utskottet ansett det icke vara av nöden eller ens lämpligt, att riksdagen skulle nu ånyo i detta ämne skriva till Kungl. Maj:t.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den hemställan, vartill utskottet kommit.

Herr **Leander**: Med herr talmannens benägna medgivande skall jag tillåta mig citera några ord ur en gammal tobaksvisa, som jag lärde mig för mycket länge sedan och av vilken jag tyvärr glömt det allra mesta. Jag minnes emellertid början och den lydde så här: »Bort med tobak och snus, bort med pipa, kardus, ty nu skall utan krus göras rent i vart hus.» Och i en annan strof hette det: »Se på ynglingen där med den bleknande hyn, som blåser sin jordiska lycka mot skyn.» Och sannerligen, om en diktator uppträdde, som kunde med maktspråk bjuda i synnerhet de unga gossarna och dessa små »vippor», som motionären talade om, att avstå från sin cigarrettrökning, så hade den mannen gjort en god och fosterländsk gärning, som skulle lända icke minst den rökande ungdomen till ovärderlig nytta.

Nu förstår man ju, att det kan vara ganska svårt att på lagstiftningens väg råda bot mot tobaksmissbruket, men något kunde kanske vinnas även på den vägen, och det skulle enligt min åsikt löna mödan att ändå verkligen försöka det. Det motionären här begär är ju ganska rimligt, och man tycker, att det skulle kunna genomföras. Man hänvisar till upplysningen, och det gör

ju också utskottet. Men det tyckes icke vara nog med bara upplysning utan det behöves också, att lagen träder till och understödjer saken. Det har, det må jag ärligt säga, ibland harmat mig och säkerligen många andra att se, att t. ex. arbetare just under arbetstiden, just under det de stå med mursleven eller ett annat verktyg i handen, de också ha snuggan eller cigarretten i mun. Det måste väl ändå hindra arbetet, så att det ej kan utföras med samma schvung och ordentlighet som annars. Men det är icke ett dugg bättre utan snarare tvärtom, när man kommer in till en ämbetsman i hans ämbetsrum och mötes av en sky av rök och finner honom under tjänstetiden sitta där med cigarren eller snuggan i mun. Man kanske tycker, att detta är trångbröstat och fanatiskt, men, herr talman, jag vet icke, om det är bevis på vidsynthet och belevnhet att blåsa tobaksrök i ansiktet på sina medmänniskor, som kanske känna sig ganska besvärade därav. Ty det finnes verkligen sådana, som rent av må illa av tobaksrök. För några år sedan under en riksdagsperiod hade jag en vikarie, som skötte min befattning och som ständigt och jämt satt på expeditionen och rökte. Han hade så lyckats inpyra och infektera väggar och gardiner och allt annat på expeditionen med tobaksrök, att jag verkligen kände obehag att behöva sitta där, när jag kom tillbaka och skulle börja min tjänst igen. Det dröjde månader, innan jag kunde få ut denna tobaksrök. Därför tycker man ej, att det vore för mycket begärt, om det utfärdades verkligt förbud för tjänstemännen att röka under tjänstetiden. Man får väl antaga, att denna vana icke så behärskar dem, att de ej kunna för några timmar avstå från rökningen; som de få idka så mycket de behaga i sina egna hem. I ett civiliserat och välordnat samhälle kräves det ju, att den ene tager hänsyn till den andres smak och trevnad.

Därför finner jag för min del mig kunna med mycket gott samvete biträda herr Lindhagens förslag, och jag ber att få yrka bifall till hans motion.

Herr Wagnsson: Det är som bekant mycket svårt att göra herr Lindhagen till lags. I fjol hade herr Lindhagen väckt en motion, i vilken han påyrkade tre olika åtgärder från riksdagens sida. Den första var en ny skrivelse till Kungl. Maj:t om övervägande snarast möjligt, vad från det allmännas sida kan åtgöras för att motarbeta missbruk av tobak, den andra förnyande av skrivelsen 1926 om särskilda åtgärder till förekommande av minderårigas tobaksbruk, och den tredje påyrkade »övervägande och åtgärder för återupplivande av den forna upplysta folkseden att vid offentliga överläggningar och andra sammankomster av publik natur tobaksrökning ej må tillåtas». Av dessa tre moment hade utskottet tillstyrkt, kan man säga, de två första, som utskottets samtliga ledamöter ansågo vara det väsentligaste, men däremot hade utskottet ej ansett sig kunna tillstyrka vad motionären i den sista punkten påyrkat. Herr Lindhagen kände sig så tacksam mot utskottet att, som han meddelade i kammaren nyss, han hade underrättat utskottets sekreterare, att han närmast var benägen att yrka avslag helt och hållet på utskottets utlåtande, fast han sedermera ej gjorde det. Riksdagen godkände emellertid med en liten formell omredigering utskottsutlåtandet, och en skrivelse med begäran om utredning i berörda avseende kom till stånd.

Herr Lindhagen kommer emellertid tillbaka i år med en motion rörande tobaksmissbruket och nu polemiserar han mot vad riksdagen i fjol beslöt. Denna polemik upprepar han här i kammaren. Han säger bland annat, att det kan ifrågasättas om det kan vara av någon som helst betydelse med undervisningen i skolorna om tobaksmissbrukets skadlighet, ty ungdomen är ej lagd för sådana förmaningar. Dessa förmaningar gå in genom ena örat och ut genom det andra. Ja, kanske de rentav väcka nyfikenhet på den förbjudna frukten. Och vidare läser icke ungdomen skolöverstyrelsens handbok och före-

Om förbud för tobaksrökning i ämbetsverken m. m.
(Forts.)

Om förbud för
tobaksrökning
i ämbetsverken
m. m.
(Forts.)

skrifter. Ja, överhuvud taget är det ingen som läser dem, och därför finner herr Lindhagen dessa åtgärder, som herr Lindhagen i fjol själv var med om att påyrka, meningslösa. När man hör det och går tillbaka till herr Lindhagens fjolårsmotion, ser man att han där bland annat yttrade: »På grundvalen av forskningens resultat och erfarenhetens vittnesbörd bör organiseras en effektiv upplysningsverksamhet och detta ej på snålskjuts till anslagen åt nykterhetsrörelsen.» Och så tillägger han: »Propagandan bör drivas i hemmen, i läroverken och vid universiteten samt i pressen och utgivna skrifter eller annorledes.» Alltså, i fjol ansåg herr Lindhagen önskvärt, att läroverken driva propaganda i detta syfte. I år säger herr Lindhagen, att det kanske rentav kan vara farligt att driva någon propaganda, ty det kan till äventyrs väcka, som han yttrade, ungdomens nyfikenhet på den förbjudna frukten.

Det finnes emellertid en annan liten egenhet i herr Lindhagens motion, som jag ber få fästa kammarens uppmärksamhet på. På sid. 4 i motionen tager herr Lindhagen upp ett problem, som vittnar om, för allt i världen, det verkligt goda hjärta, herr Lindhagen har, och ingen vill annat än ge det varmaste erkännande åt detta. Han säger, att det enda som gör, att man ställer sig betänksam mot åtgärden här, är kanske att det till äventyrs kan gå ut över oskyldiga personers försörjningsmöjligheter, och det vill han icke vara med om. Åtminstone böra de få fullgott vederlag. Han tänker på den ekonomiska skada, som kan tillfogas cigarrhandlarna, men så säger han i fortsättningen, och jag ber herrarna lägga märke till detta: »Jag tror nu, att de ovan av mig föreslagna restriktionerna ej skola ekonomiskt skada cigarrhandlarna. Rökarna, som ej vidare få njuta sitt rökverk i vissa samlingslokaler, komma förmodligen att taga skadan igen genom att sedan röka så mycket ivrigare på de otaliga tillåtna ställena.» Citatet är belysande. Å ena sidan påvisar motionären, att missbruk föreligger, som motiverar restriktiva åtgärder, och så i samma andedrag säger han, att dessa åtgärder troligtvis ej komma att resultera i någon nämnvärd minskning i konsumtionen av dessa varor. Herr Lindhagen är verkligen ute på en argumentationsstråt, där åtminstone jag har ganska svårt att följa honom.

Det finnes också något annat i vad herr Lindhagen här anfört, som bör väcka envar till eftertanke. Herr Lindhagen omnämner, att Stockholms rådhusrätt har för sina ämbetslokaler bestämmelser av den art, som han önskar att riksdagen nu skall antaga som gällande för samtliga ämbetsverk. Men samtidigt berättar han förste vaktmästarens lidandeshistoria, då det gällt att se till att få dessa åtgärder upprätthållna. Nog förefaller det mig egendomligt, att anföra detta som belägg på att riksdagen även för andra ämbetsverk bör genomföra restriktioner, vilkas efterlevande det är så svårt att kunna på något sätt hålla uppsikt över.

Medan jag har ordet, herr talman, nödgas jag också, därtill särskilt anmodad, fästa uppmärksamheten på en annan fråga, som är av uteslutande formell natur men som kanske ej bör passera utan att ett ord därom också blir sagt. Utskottet har, då det gått att granska herr Lindhagens motion, funnit en egenhet, som dess bättre är ganska sällsynt i riksdagen. Utskottet har nämligen funnit, att den motion, som av kammaren remitterades till utskottet, ej till ordalydelsen överensstämmer med den motion, som är tryckt och utdelad till kammarledamöterna. Motionen väcktes sista motionsdagen, men sedan motionstiden var utgången, har motionären från tryckeriexpeditionen rekvirerat korrektur och vidtagit åtskilliga ändringar, låt vara av väsentligen formell art, och gjort vissa icke obetydliga tillägg till motiveringen, så att motionen icke överensstämmer med den, som utskottet fått till sig remitterad från kammarens sida. Det skulle vara för riksdagsarbetet ganska beklagligt, om den seden skulle vinna en allmänna utbredning, att en motionär efter

motionstidens slut gjorde ändringar i en motion, rekvirerade upp korrektur från tryckeriexpeditionen och gjorde tillägg av sådant, som han icke hunnit få med, då motionen skrevs. Jag vill åtminstone för min del inlägga en gensaga mot ett sådant förfaringssätt.

Jag ber, herr talman, få yrka bifall till utskottets utlåtande, sådant det föreligger, i alla punkterna.

Herr Lindhagen: Av utskottsordförandens anförande får man nu den upplysningen, att det inom utskottet varit delade meningar. Somliga hade velat få fram ett uttryck av sympati för motionen. Men så har man i för mig ofattligt syfte kompromissat ihop sig, så att utskottsutlåtandet är färglöst, ett oskrivet blad.

Den siste ärade talaren har icke ansett sig kunna följa herr Lindhagen. Men vad följer han då själv? Nu sökte han till och med göra motionären misstänkt, därför att han bättrat på motiveringen, vilket väl också varit bra för utskottet. Talaren yttrade också: »Som bekant är det icke lätt att göra herr Lindhagen till lags.» Men det är ju lika omöjligt för herr Lindhagen att göra kompromissande utskottsledamöter till lags. Som bekant är det nämnda formel, som man ofta får höra utskottsledamöter anförda, då de intaga en negativ ståndpunkt. Det där »det är så svårt att göra denna motionär till lags» är ett bekvämt sätt att komma ifrån själva saken.

Nu har kammarens talman sagt, att han önskade framställa proposition på det sätt, jag föreslagit, men han har hemställt till mig att vid detta tillfälle i alla fall tala om alla punkterna av motionen på en gång. Därför skall jag, innan jag söker ytterligare tillrättalägga något av vad Wagnsson sade, inlåta mig något på de två andra punkterna också.

Den andra punkten avsåg åtgärder i syfte att förekomma tobaksrökning även annorstädes vid överläggningar och sammankomster av publik natur samt, i den mån riksdagens medverkan erfordras, framläggande av förslag därom. Det är nämligen så, att denna gamla rättsuppfattning, som också sträckt sig till det enskilda livet, nämligen att det skall härska rönkningsförbud vid sådana sammanträffanden, där även icke-rökare ha skyldighet eller eget intresse att infinna sig — denna rättsuppfattning går ännu mer tillbaka till de privata sammankomsterna än när det gäller tillämpningen inom allmänna verk och inrättningar för närvarande. Vid bolagsstämmor, föreningssammanträden och folkmöten inomhus rökes det oftast betydligt. Och partimötena bruka enligt min erfarenhet, var man än befinner sig, vara bland det rökigaste av allt.

Men nu har det i alla fall visat sig, att det finnes en ganska bestämd rättskänsla, särskilt inom det socialdemokratiska partiet, som givit detta tillkänna genom två praktiska inlägg i denna fråga, vilka slagit mycket väl ut.

Det ena inlägget skedde vid den stora socialdemokratiska landskongressen sommaren 1929. Den hölls i konserthusets stora sal, men där gäller rönkningsförbud för alla, som begagna salen. Då inträffade för första gången, att på ett stort partimöte fick ingen rökning komma i fråga. Jag kan ej tro annat än att de flesta kände det som en befrielse. De som ej kunde undvara rökning, fingo gå ut i trappuppgångarna och klädlogerna och sedan komma igen. Det var en härlig luft i lokalen och en härlig stämning, en av rök oförvillad åskådning på tingen, som gjorde sig gällande.

Vid denna riksdag föreslog jag också i socialdemokratiska partigruppen vid dess första sammanträde beslut om rönkningsförbud vid sammanträdena. Jag trodde ej, att det skulle lyckas, och därför gått och ruvat på saken i flera år. Nu inträffade emellertid, att förslaget, såvitt jag kunde finna, antogs med våldsamt majoritet. Så högröstad var man för bifall. Det bevisar, att den gamla rättsuppfattningen ej är död.

Om förbud för tobaksrökning i ämbetsverken m. m.

(Forts.)

Om förbud för
tobaksrökning
i ämbetsverken
m. m.
(Forts.)

Emellertid, i partirummen där uppe har man ställt upp en mängd småbord mellan stolarna, och på varje bord står det ett tändsticksställ. Således ett uttryck för dekadansen i vårt tidevarv. Nu få de där tändsticksställena bara en historisk betydelse vid de socialdemokratiska sammanträdena och jag skall, när jag får tid, komma in med en framställning också till de andra partierna, så att tändsticksställena bli överflyttade till Nordiska museet. De böra i varje fall tagas bort, ty de innebära en uppfordran till olagligheter mot kulturen.

I stadshuset i Stockholm, som skulle vara modernt i alla avseenden, var det på samma sätt; när man kom in i Bråvallasalens stora sessionsrum, där fastighetsnämnden har sina överläggningar, befanns en lång rad av cigarrkoppar uppställda såsom i slaglinje över det kolossala långbordet. Jag vill tillägga, att de genom mitt förvällande finnas ej längre där.

Nu menar jag alltså, att även i det enskilda livet bör den av utskottet avvisade lagstiftningsåtgärden göra sig gällande, lika väl som när det rör exempelvis spriten, men med samma måttfulla avgränsning, som jag föreslagit till skydd för andra medborgare. Det finnes ju en mängd författningar med förbud mot buller och förargelseväckande beteende samt mycken annan ovarsamhet mot nästan. Och skydd mot tobaksmissbruk är fullkomligt lika befogat. Därför har jag hemställt i andra punkten av min motion om en skrivelse i detta syfte.

Sedan kommer den tredje punkten om o villkorligt förbud för tobaksrökning i statens järnvägars sovkupéer. Ja, det är då det minst betydelsefulla i motionen, men därvidlag har utskottet skrivit, att det sistnämnda önskemålet finner utskottet i hög grad beaktansvärt. Men så har utskottet — jag vet ej, om det är i känslan av att man icke är säker om majoritet för sin mening — tillagt, att denna fråga synes kunna ordnas på administrativ väg, utan att framställning göres från riksdagen. Varför detta, herr Johansson? Jag har ju bara begärt en administrativ ordning genom en skrivelse, och vem skall då taga initiativet och begära administrativa åtgärder hos Kungl. Maj:t? Tänka kanske utskottets ledamöter personligen göra det, så är jag förstas tacksam, men när det nu föreligger en motion i riksdagen och alla tryckkostnader ha lagts ned på den, kan man väl bespara statsverket utgifter och enskilda personer besvär genom att bara tillägga, att man tillstyrker motionen i den punkten. Men det får icke göras något positivt. Handlingslösheten är något utmärkt, som man bör beflita sig om.

Jag får nu säga, att det icke är minst farligt med de där sovkupéerna, ty i dem rökes det nästan aldrig. Men vad som frapperat mig är, att på senare tid har det — förmodligen på tillskyndan av någon tjänsteman i järnvägsstyrelsen, som själv älskar tobak — kommit upp ett anslag i sovkupéerna, där det står med stor stil: »Rökning tillåten», men under står det med mindre stil: »såvida de andra passagerarna medgiva detsamma». Det är så karakteristiskt för herrar rökarens lagstiftningsåtgärder. Det har visserligen bara hänt mig en enda gång ett obehag i följd av detta, som jag också omnämnt här i motionen. Det var nämligen en medresande i sovvagnen, som tittade på detta anslag: »Rökning tillåten», och så tog han upp sitt röktyg, slog eld och började bolma. Jag vill icke vara otrevlig, men för principens skull fäste jag i mina mjukaste tonfall hans uppmärksamhet på att han också skulle läsa vad som stod inunder och så måste jag tillägga, att jag icke tillät rökningen. »Tack», sade han spotskt och så ställde han sig mitt i dörren mellan korridoren och sovkupén och bolmade, så att hälften av röken kom in i sovkupén och andra hälften i korridoren. För mig gjorde det ingenting, ty han upphörde efter en stund, och jag sov tämligen rökfritt. I korridorerna rökes det dock fritt och ett sådant tillstånd är diskutabelt men man får väl vara undseende. Man kan ju dra sig in genast och stänga dörren. Men anslagen i kupéerna måste bort och ersättas med absolut förbud.

Mitt krav i den punkten tycker utskottet som sagt är synnerligen beaktansvärt. Men utskottets ordförande rekommenderade i alla fall att motionären bort ha anmält förenämnde person, tagit reda på hans namn samt ingått med angivelse till vederbörande. Men inte är jag någon fiskal, som går och ställer folk under åtal för en sådan sak. Hur kan utskottets ordförande ha en så blodtörstig uppfattning, om hur man skall umgås med sina medmänniskor? Utskottets ordförande menar ju å andra sidan, att saken bör ordnas på administrativ väg.

Utskottsutlåtandet är så enkelt avfattat som man överhuvud kunnat göra. Utskottet har icke alls diskuterat de frågor, som framlagts till övervägande. Det har en gång tillstyrkt en skrivelse om upplysningsarbete bland ungdomen det har riksdagen beslutat, och därför anser utskottet, att riksdagen i denna sak icke bör »ånyo» göra en framställning. Men det, som nu har framhållits i motionen, rör icke upplysningsarbetet bland de unga utan en annan sak, som jag yrkade på redan förra året, men som utskottet då icke, såsom Wagnsson uttryckte sig, avstyrkte, utan totalt underlät att yttra sig om. Nu har jag åter tagit upp den punkten, vilken rör en administrativ ordning, som riksdagen aldrig skrivit om. Därför tycker jag, att utskottet åtminstone icke skulle säga »ånyo gör framställning» om en sak, som utskottet mycket väl vet, att riksdagen aldrig gjort framställning om, och som det självt underlåtit att tillstyrka riksdagen.

Herr Wagnsson har nu ingen annan utväg än att klandra, att jag förbättrat min motivering, att döma av det till utskottet remitterade motionsexemplaret. Det är riktigt, men om det skett i original exemplet eller i korrekturet erinrar jag mig icke. Hur många gånger göra vi icke ändringar i våra yttranden, för att de skola hänga ihop eller bliva något bättre? Det är ju allmän sed och allmänt tillåtet. Ingen tog väl någon skada av att motiveringen blev bättre. Vad har Wagnsson haft för olägenhet av att min motion blivit bättre? Möjligen den, att om den varit sämre, hade han kanske haft lättare att angripa den. Men detta hör ju icke hit. I Wagnssons anförande, vilket var olikt hans personlighet i övrigt, var det bara sådana småhugg hela vägen, utan rimligt försök att yttra sig om saken, för vilken utskottet till synes inte har något större intresse.

Hur har det gått nu med riksdagens skrivelse förra året? Det brukar utskottet eljest gärna tala om, men icke denna gång. Jo, den 28 juni 1929 remitterade socialdepartementet skrivelsen till medicinalstyrelsen förstås. Därifrån har för mig uppgivits, att styrelsen för sin del satt sig i förbindelse med skolöverstyrelsen och träffat avtal om att medicinalstyrelsen och en representant för skolöverstyrelsen skola sammanträda, förmodligen för att få det där lilla tillägget om tobaken och kaffet i skolöverstyrelsens handbok något större. Utan inverkan på skolbarnen. Och därvid stannar det nog.

Beträffande det enskilda livets sammankomster, har jag också velat inskränka mig till det nödvändigaste. Därför avstår motionen från fordran på rökfria rum inom restauranger och dylikt. Dessa näringsställen och deras personal skulle lätt äventyra sin ekonomi allvarligt. Icke rökare kunna också hålla sig borta från rökiga matställen.

Herr Wagnsson tycker emellertid, att detta är en svår illogik. I motionen har nämligen lagts till, halvt ironiskt och helt sakkunnigt, att rökarna komma förmodligen att taga skadan igen genom att röka så mycket ivrigare på de otaliga tillåtna ställena. Jag har föreställt mig, att det skulle vinnas något verkligt till en början genom att på vissa begränsade områden skydda icke rökare och därigenom tillika väckas eftertanke. I motionen har uttryckligen sagts, att jag icke vill inverka på någons rätt att sköta sig, hur han vill.

Nu tyckte Wagnsson vidare, att då instruktionerna i rådhuset i Stockholm ej efterlevts, vore det oegentligt att söka föreslå regler för statens verk. Att

Om förbud för
tobaksrökning
i ämbetsverken
m. m.
(Forts.)

Om förbud för
tobaksrökning
i ämbetsverken
m. m.
(Forts.)

rökning icke äger rum på expeditiionslokalerna och vaktmästarrummen i rådhuset, det är säkert. Det är i väntrummen, som förbudet icke alltid respekteras, och alldeles särskilt lär det ej respekteras av advokaterna. Den omständigheten, att rönkningsförbudet respekteras i vaktrummen och expeditiionslokaler, är ett framsteg. När det icke efterlevs i de andra rummen, bör det meddelas skärpta bestämmelser. Var lugn, herr Wagnsson, att tobaksrökningen också i väntlokaler icke långt härefter kommer att vara borta. Jag skall själv inspektera, och eventuellt gå in med en skrivelse till advokatsamfundet. Det behövs bara, att en bestämmelse blir omgärdad med maktmedel och icke överlämnas till en värnlös vaktmästare, för vilken höga herrar ofta icke ha tillräcklig respekt.

Vilka ansträngningar måste således göras för att undgå sympatier för en sak, som nog de flesta människor anse behjärtansvärd.

Alltså, herr talman, yrkar jag bifall till alla tre punkterna.

Herr Pauli: Herr talman! Jag ber om ursäkt att jag blandar mig i denna debatt, fastän jag icke tillhör utskottet. Jag bör kanske också be om ursäkt, för att jag icke bara kommer att beröra de tre punkterna i herr Lindhagens nu förevarande motion, vilka han själv medgivit skola få diskuteras i ett sammanhang, utan tänker följa herr Lindhagens föredöme också i det fallet, att jag under diskussionen om den föreliggande punkten även yttrar mig om den följande punkten på föredragningslistan, nämligen den som handlar om hans motion om förbud i vissa fall för tobaksrökning i riksdagens och dess verks lokaler.

Herr Lindhagen sade för en stund sedan, att den här frågan bedömdes mycket gynnsammare, ur hans synpunkt, på den tiden, då det ännu bedrevs »verklig vänsterpolitik» i riksdagen. Herr Lindhagen tycks alltså anse kampanjen emot tobaksrökningen vara ett utslag av vänsterpolitik. Kanske han skulle vilja se ett stöd för denna uppfattning i ett uttalande av förre engelske premiärministern Baldwin, vilket nyligen föll i mina händer. Han skall ha förklarat, att han alltid haft den uppfattningen, »att piprökare äro i besittning av en klokhet, en förmåga av lugn bedömning och en andlig vidsynthet, som alla icke-rökare sakna». Mr Baldwin är som bekant högerman, och detta vore alltså ett utslag av högerståndpunkten i tobaksfrågan. När vi, å andra sidan, hörde herr Lindhagen, som ju är långt avancerad vänsterman, för en stund sedan förklara, att omdömet tvärtom blir fördunklat av tobaksmolnen, kan man föräntledas att tro, att det verkligen finns en höger och en vänster i denna fråga. Men då vill jag också påminna om vad en annan ärad ledamot av kammaren, herr Leander, yttrade för några minuter sedan. Han harmades starkt över att se t. ex. socialistiska murare bedriva sitt arbete med snuggan i munnen, men han harmades icke mindre starkt, då han tänkte sig ämbetsmän, troligen av högerfärg, sitta på sina ämbetslokaler och göra sig skyldiga till liknande grava förseelser under arbetet. Herr Leander synes alltså ha den uppfattningen, att sådant förekommer på båda sidor om partigränserna. Jag har med dessa anmärkningar också velat understryka detta och opponera mig mot herr Lindhagens åsikt, att denna fråga skulle ha något med höger och vänster i politiken att göra.

Herr Lindhagens uppträdande i denna som i andra frågor påminner mig om en annan framstående vänsterman och frihetskämpe, för vilken jag för övrigt har den största respekt, liksom jag har det för herr Lindhagen. Det är den berömda engelske författaren George Bernard Shaw. Han strävar liksom herr Lindhagen att befria mänskligheten ifrån alla möjliga dekadansföreteelser, bland annat rökning. Ja, han går ju ännu längre, ity att han även vill avskaffa köttätandet. Jag tror inte herr Lindhagen är av hans mening därvidlag

och att han alltså inte heller, som den oartige Bernard Shaw, skulle vilja besvara en middagsbjudning med förklaringen, att han icke önskar äta döda djur. Men i fråga om tobaksrökning o. dyl. äro de två på alldeles samma linje. Och de äro det även beträffande *sättet* att införa det eftersträfvade lycko- och frihetstillståndet. De stå båda på förbudslinjen. Jag kommer ihåg, att jag för något år sedan läste en intervju med Bernard Shaw, där intervjuaren frågat: »Hur tänker sig egentligen Mr Shaw, att fattigdomen skall avskaffas i världen?» — »Den skall förbjudas», sade Shaw, »vid hot om livsstraff.» Fullt så sträng är ju inte herr Lindhagen. Men det skymtade dock fram en ganska hotfull linje i hans första anförande, när han tänkte sig den eventualiteten, att polisen skulle få bemyndigande att gå och ta cigarrer och cigarretterna ur munnen på pojkar, och likaså när han sedan sade, att det behöves »handgriplig undervisning» även av de äldre. Han nämnde också, att det icke borde överlämnas åt »värnlösa» vaktmästare att övervaka efterlevnaden av dylika föreskrifter. Ja, låta vi fantasien löpa litet grand i den här öppnade riktningen, så kanske vi rent av komma fram till det perspektivet, att polisen går omkring i riksdagslokalerna och tar cigarrer och cigarretter ur munnen på olydiga riksdagsmän. Detta har naturligtvis inte herr Lindhagen sagt och kanske inte heller menat, men det blir konsekvensen av hans tankegång.

Jag har nu den uppfattningen, att förbud i detta fall är tämligen överflödigt. Jag ber få påminna om vad herr Lindhagen nyss berättade. Han hade lyckats genomdriva, att vid den socialdemokratiska riksdagsgruppens sammanträden rökningen bortogs genom en överenskommelse, och han tänkte sig, att det skulle kunna ske även inom andra partier. Den omständigheten är ju ett exempel på hur utmärkt bra det går att vädja till självdisciplin och självuppföstran i stället för till förbud. Jag tillåter mig att här tillhandahålla en liten idé för en tobaksmotion av herr Lindhagen för ett följande år. Hur skulle det vara, om man skulle försöka främja riksdagsmännens självuppföstran genom att, i stället för att införa förbud mot tobaksrökning på de ställen, där sådan förekommer i de här lokalerna, upphänga lämpliga deviser och anslag på lätt skönjbara platser? Herr Leander har nyss med känsla deklamerat en tobaksvisa från sin ungdom, som lämpligen kunde användas som sådan text. Jag kommer för min del ihåg en annan tobaksvisa, som jag hörde två småländska skolkamrater på gymnasiet föredraga mycket uttrycksfullt:

»Röka tobak är ett bruk,
som från Indien vi lärde,
mången sätter därpå värde,
mången blir av lukten sjuk.
Kära gosse, tänk så här:
mycket dumt det ändå är
båd' att snusa och att röka.
Jag vill aldrig det försöka.
Hellre jag min kassa spar
och min hälsa haver kvar.»

Hur skulle det vara, om man först prövade denna vackra pedagogiska texts inverkan på ämbetsmännen och riksdagsmännen, innan man tog till storsläggan och skred till det direkta förbudet?

Herr **Bergman**: Eftersom den siste ärade talaren ledde denna debatt över på det humoristiska området, så kanske tiden är inne för mig att i en punkt få polemisera mot herr Lindhagen, eftersom han i sitt anförande berörde mitt speciella forskningsområde.

Om förbud för
tobaksrökning
i ämbetsverken
m. m.
(Forts.)

Jag ber då att bestämt få dementera den högst överraskande uppgiften, att romarriket gick under på grund av tobaksrökning. Det var en gammal enfaldig tysk baron, som för några år sedan visades omkring i Rom av en berömd landsman, en framstående tysk arkeolog. Man hade där hittat ett besynnerligt lerstycke, som såg ut som ett slags rör av svartmuskig färg, och den gamle baronen frågade vad det var. Med den mest gravallvarliga min förklarade då den berömde arkeologen, att det med en viss sannolikhet antagits vara det som fanns kvar av salig Romulus tobakspipa. Romulus var ju Roms grundläggare enligt sagan. Det påstås, att baronen efter denna upplysning förvärvade denna dyrgrip. Jag kan väl aldrig tro, att herr Lindhagen har fått se denna apokryfiska pjäs och är lika lättlurad.

Men det var icke blott i egenskap av arkeolog, som jag kände mig uppkallad av herr Lindhagens anförande. Han tycktes även vilja angripa mig och mina meningsfränder i alkoholfrågan genom att säga, att vi, som ju arbeta mot spriten, däremot ha för litet intresse för tobakens motarbetande. Jag ber då att få säga, i likhet med min meningsfrände herr Leander, att jag till fullo uppskattar herr Lindhagens strävan i detta avseende. Jag ber även för min del att få tillstyrka hans motion. Visserligen varken kör eller slår man ihjäl människor efter att ha rökt en cigarr, som man däremot stundom gör efter att ha fått alkohol i kroppen, men jag tycker dock, att motionen är så moderat hållen, att den visst förtjänar avseende. Att man i offentliga lokaler, där även icke-rökare måste vistas, icke skall få röka tobak, finner jag fullt motiverat. Man skulle till och med kunna gå ännu längre.

Jag ber således, för att nu till sist tala allvar, att få yrka bifall till herr Lindhagens motion.

Herr Boberg: Herr talman! Utskottets ärade ordförande sade, att det inom utskottet funnits en del ledamöter, som sympatiserat med motionen och därför velat, att utlåtandet skulle gå i en för motionären mera gynnsam riktning. Detta är riktigt. Jag tror också, att det inom kammaren finns många, som sympatisera med herr Lindhagen. Tobaksmissbruket är verkligen alltför mycket utbreddt och de skadliga verkningarna därav äro så stora, att om något kunde göras för att inskränka detta missbruk, så skulle det vara till nytta i både det ena och det andra avseendet. Men när man ifrån denna sympati, som man har för herr Lindhagen, vill söka gripa praktiskt på frågan, ställer det sig något annorlunda. Nu föreslår herr Lindhagen i sin andra motion, som behandlas i utskottsutlåtandet nr 2, »att i riksdagens arbets- och samlingslokaler förbud skall med skäliga undantag gälla för tobaksrökning». Riksdagsmännen äro ju valda av folket såsom förtroendemän, och det kan vara ganska svårt för ett tillfälligt utskott att föreslå en skrivelse, åsyftande en lagstiftning, som skulle förbjuda dessa folkets valda ombud och myndige män att få röka i de lokaler, där de vistas. Jag tror, att det i praktiken kommer att bli rätt svårt. I den andra punkten i motionen föreslås det, »att i riksdagens sällskaps- och läserum samt restaurang och kafé avskiljas rökfria utrymmen för icke rökare». Hur skall det ske?

Herr talmannen yttrade, att han finge fästa herr Bobergs uppmärksamhet på att kammarens första tillfälliga utskotts nu föredragna utlåtande nr 1 icke rörde frågan om förbud för tobaksrökning i riksdagens lokaler utan att denna fråga behandlades i utskottets under nästa punkt på föredragningslistan upptagna utlåtande nr 2.

Herr Boberg fortsatte: Ja, men herr Lindhagen vill ju, att alla punkterna skola behandlas samtidigt och själv tilläts han tala om det hela.

Herr talmannen påpekade, att den nu pågående överläggningen väl finge omfattas samtliga tre punkter i motionen nr 225, om förbud i vissa fall för tobaksrökning i ämbetsverk och vid sammankomster av publik natur m. m., men däremot icke motionen nr 226, om förbud i vissa fall för tobaksrökning i riksdagens och dess verks lokaler, vilken motion icke behandlades i det nu föreliggande utlåtandet.

*Om förbud för
tobaksrökning
i ämbetsverken
m. m.
(Forts.)*

Herr Boberg: Ja, herr talman, i varje fall sympatiserar jag och flera inom utskottet med själva syftet i herr Lindhagens motion, men vi funno, att svårigheterna att genomföra hans önskingar voro av den beskaffenheten, att vi måste avstå ifrån försöket att framställa något förslag därom.

Beträffande nu tobaksrökning i statens järnvägars sovkupéer hade jag önskat, att utskottet understrukit önskemålet om förbud för tobaksrökning därstädes något kraftigare, och om detta utskottets förslag blivit riksdagens beslut, kunde ju herr Lindhagen, som är en framstående man med ganska stort inflytande, ha skrivit till järnvägsstyrelsen och sökt att få en annan ordning till stånd i det avseendet. Det är ju ofta så, att enskilda, framstående män vända sig till styrelser här och var för att få till stånd ändringar i vissa anordningar, och jag har märkt, att de vid vissa tillfällen ha lyckats i dessa avseenden. Jag skall nu avstå från att begära ordet, när den andra frågan kommer före.

Herr Lindhagen: Blott några ord till herr Pauli.

Jag fick icke veta, hur herr Pauli ställde sig till frågan. Herr Bergman polemiserade visserligen mot mig men slutade med att yrka bifall, men herr Pauli yrkade väl avslag, förmodar jag, fastän han icke sade det heller. Han inlät sig icke på saken utan gjorde en kringgående rörelse i anslutning till herr Wagnssons anförande. Därför vill jag fråga honom: Anser Pauli, att tobaksrökningen är ett missförhållande, som bör stävjas i någon mån, eller skall man låta den opåttalt fortgå?

Jag har visserligen talat om vänsterpolitik, men Pauli tror, att det är de nuvarande, bräckliga och tillfälliga partierna, jag menar. Vänsterpolitik kan drivas inom vilket av de nuvarande partierna som helst. Det betyder bara det, att man intresserar sig för verkliga förbättringar i samhällstillståndet, och därför fanns det förr vänsterpolitik på detta område såväl som på andra liknande kulturområden inom alla partier. I detta fall bildas en särskild vänster för tillfället, och jag syftade således icke på vänstern i den meningen som Pauli talade om.

Herr Pauli framhöll särskilt, att en frivillig överenskommelse var så bra, och det måste man sträva efter. Men jag tror knappast, att Pauli kommer att lägga två strån i kors för sin del för att åstadkomma dylik frivillig överenskommelse. Det framgick åtminstone icke av hans uppläggning av frågan och hela hans framställningssätt. Han råkade, olyckligtvis för honom, också åberopa socialdemokratiska partigruppens beslut, som skulle vara utslag av en sådan frivillig överenskommelse. Visst icke, Pauli! Det beslöts genom att man voterade ja och nej, och de, som stannade i minoritet, voro mycket onådiga efteråt, icke minst mot förslagsställaren. Så var det med den frivilligheten.

Herr Bergman bryr jag mig nu icke om att bemöta, ty han yrkade ju bifall i alla fall, ehuru det skulle kunna sägas något med anledning av hans anförande.

Nu är det verkligen på det sättet, att nykterhetsfolket, som jag nämnde, kan man icke få att odelat gå med på denna sak. De äro visserligen absolutister i alkohol, men söka ofta ett surrogat i rökning. Det gör, att man icke kan få denna rörelse helt intresserad i denna fråga, ehuru den borde utvidga sina linjer från det ena till det andra på folkhälsans område.

Om förbud för
tobaksrökning
i ämbetsverken
m. m.
(Forts.)

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande utskottets hemställan, i vad den rörde varje särskild punkt av herr Lindhagens i ämnet väckta motion.

I avseende å utskottets hemställan, såvitt anginge punkten 1 av motionen, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels bifall till berörda hemställan, dels ock bifall till nämnda punkt i motionen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan i förevarande del med övervägande ja besvarad.

Herr *Lindhagen* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första kammarens första tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 1, såvitt angår punkten 1 av den i ämnet väckta motionen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles nämnda punkt i motionen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Vid härefter beträffande utskottets hemställan i fråga om punkten 2 i motionen gjorda propositioner, dels på bifall till denna hemställan, dels ock på bifall till motionen i berörda del, bifölls utskottets hemställan.

Slutligen gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan, i vad den rörde punkten 3 i motionen, samt vidare på bifall till motionen i denna del; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Om förbud för
tobaksrökning
i riksdagens
lokaler m. m.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 2, i anledning av väckt motion om förbud i vissa fall för tobaksrökning i riksdagens och dess verks lokaler.

I en inom första kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 226, hade herr *Lindhagen*, under åberopande av motiven till motionen I: 225, hemställt, att riksdagen ville besluta:

1) att i riksdagens arbets- och samlingslokaler förbud skulle med skäliga undantag gälla för tobaksrökning;

2) att i riksdagens sällskaps- och läsrum samt restaurang och kafé avskildes rökfria utrymmen för icke rökare;

3) att åt vederbörande uppdroges efter skäligt beprövande verkställa de förenämnda besluten; samt

4) att för riksdagens verk och inrättningar skulle införas enahanda förbud för tobaksrökning, som i förberörda motion ifrågasatts för statens ämbetsverk, styrelser och inrättningar.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet anfört:

»Då några åtgärder i det av motionären angivna syftet icke synas behöfliga eller lämpliga, får utskottet hemställa, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.»

*Om förbud för
tobaksrökning
i riksdagens
lokaler m. m.
(Forts.)*

Herr **Lindhagen**: Denna motion innefattar endast en tillämpning på riksdagens verk, styrelser och inrättningar och riksdagen själv, och synpunkterna äro i huvudsak desamma som i den föregående motionen.

Jag vill anmärka, att då jag åtskilde motionerna på detta sätt så avsåg jag, vad som brukas i slika fall, att den senare saken skulle gå till bankoutskottet. Jag hade aldrig föreställt mig, att om en remiss i annan ordning skulle ifrågakomma, den också skulle komma att gå till ett tillfälligt utskott. Det var icke fråga om någon utredning här utan bara fråga om vidtagandet av vissa åtgärder i riksdagens och dess verks lokaler, som kanske också kunde kosta något pengar. Det föll mig som sagt aldrig in, att den skulle remitteras så galeit som till första tillfälliga utskottet. Utskottets ordförande har ock sagt mig, att han haft betänkligheter däremot. Om motionen remitterats till bankoutskottet, kunde frågan ha kommit före i bägge kamrarna och kanske den även fått någon annan betoning ifrån bankoutskottet än ifrån första tillfälliga utskottet. Det är ett förbiseende synes mig av talmanskapet och dess sekreterare. Nu är det icke värt att bråka, när det redan har skett, och jag får därför yrka bifall till motionen.

Den avser icke, såsom herr Boberg möjligen trodde, att riksdagens ledamöter skola vara förbjudna att röka i detta hus. De få röka överallt utom i denna samlingslokal och i utskottens lokaler under sammanträdena. I sådana rum, där alla måste sammankomma, bör det vara rökfritt, och det skadar sanneligen icke förhandlingarna och icke heller skadar det vår karaktär, vår fysik eller våra portmonnäer, om vi tillägna oss ett sådant åskådningssätt. I alla kapprummen, korridorer och vestibulerna, och där det icke hålles sammanträde, får däremot var och en röka hur mycket han vill, men icke heller gärna på expeditionen. Det är det, som skulle övervägas av vederbörande, var förbudet bör gälla.

Min mening är dessutom den, att likaväl som i järnvägskupéer och i restaurangvagnar avskiljas rökfria utrymmen, bör så ske även i riksdagshuset. Jag skall yttra mig exempelvis bara om första kammaren.

Varför skall man icke här kunna få läsa en tidning i ett rökfritt rum? Rökarna må gärna behålla övertaget — de ha ju tillgång till alla förnäma rum — men jag tycker, att man kunde upplåta åt oss stackars minoritetsfolk åtminstone ett av de mindre rummen, där vi kunna få vara i fred för nikotinångorna.

På samma sätt är det med skrivrummen, där man kan önska sitta ganska länge både för att studera handlingar, skriva brev eller rätta sina yttranden m. m. Varför ej reservera åtminstone det lilla rummet bortom buffén för icke rökare samt inrätta där ytterligare ett par skrivplatser, med bibehållande dock av vår enda soffa. Det har varit en tradition, att detta ensamma rum skall vara fritaget, men på de sista tiderna har det också blivit berökt.

Vidare bör det i röda rummet eller vad det kallas, som ligger mellan sammanbindningsbanan och tidningsrummet, också vara förbud för rökning till förmån för tidningsläsare. Om ni tycka, att det är alldeles för stort tilltaget, så gör två rum av det och låt upp ett litet anspråkslöst utrymme på sidan såsom rökfritt. Man kan ju insätta glasörrar emellan dem, så kunna vi ändå få titta på varandra.

I kafélokalerna finns det tre rum. Varför skall icke ett enda av dessa rum

*Om förbud för
tobaksrökning
i riksdagens
lokaler m. m.
(Forts.)*

kunna få vara rökfritt? Det är ju en atmosfär där nere, som är för en influensapatient alldeles äventyrlig, även om man finner sig i obehaget. Jag föreslår, att rummet till vänster blir fridlyst.

I restaurangen där nere kan man ju sätta upp en stor glasvägg med en glasdörr emellan de två avdelningarna, gärna en stor för rökare och en liten för icke-rökare. Det bör finnas en liten del av salen, där de, som så vilja, kunna få äta rökfritt.

Det var till dessa stormande och orimliga åtgärder, herr talman, som motionen syftade, och jag kan icke finna annat än att det är ett rimligt och berättigat krav. Jag yrkar bifall till motionen.

Herr Johansson, Johan Peter: Beträffande herr Lindhagens anmärkning, att motionen borde ha remitterats till ett annat utskott, vill jag meddela, att det är riktigt, att frågan varit uppe i utskottet, men utskottet har ansett sig icke sakna befogenhet att behandla frågan och har följaktligen ansett, att motionen icke borde återlämnas till kammaren. Det finns ingenting i grundlagen, som säger, att icke ett tillfälligt utskott kan behandla sådana motioner som denna. Vissa grundlagstolkare anse t. o. m. att sådana frågor, som röra kammarens enskilda angelägenheter, kunna företagas till avgörande i kammaren utan utskottsbehandling. Skulle en anmärkning ha gjorts beträffande motionens remitterande, skulle det ha skett, då motionen remitterades men icke nu.

Vad sedan själva sakfrågan i motionen angår, vill jag nämna, att vi ju nu ha rökfritt i plenisalarna och att det icke heller under utskottssammanträdena får rökas. Här finnas också fem enskilda rum, och där kan man ju skydda sig mot tobaksrök. Om man gör en hövlig framställning till herr talmannen att få avstänga lilla rummet, närmast intill kammarens buffé, är jag förvissad om att även det kan gå för sig, utan att man behöver taga till en så stor apparat som ett riksdagsbeslut och en skrivelse till Kungl. Maj:t.

Vad däremot beträffar förslaget, att man skulle balka av i matsalen och kafélokalerna för att ha rökare och icke rökare i särskilda bås, så tror jag icke, att det är görligt av rent praktiska skäl, ty man måste i varje fall ha dörrar emellan båsen, och då tränger tobaksröken in ifrån det ena till det andra rummet. Jag är icke rökare själv och jag är besvärad av halskatarr, så att nog tycker jag det är besvärligt med tobaksrök, men en människa, som är livsduglig och skall leva i den här världen, måste tåla andra människor. Jag kan ha en viss uppfattning, men jag kan icke begära, att alla kamrater i riksdagen skola rätta sig efter min uppfattning. Jag föreställer mig, att vi ha svagheter litet till mans. Det får man räkna med, och därför får jag ha överseende med andra människor och andra människor få ha överseende med mig. Man måste tänka på vad som är praktiskt möjligt eller icke. Det är icke praktiskt möjligt att skilja rökare och icke rökare från varandra här i världen, då de måste leva tillsammans. Jag tycker icke det är skäl att upptaga tiden längre med prat om sådana saker.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Kvarnzelius: Herr talman! Jag förmodar att med den formulering, som herr Lindhagen givit åt sina önskemål i fråga om tobaksrökning i riksdagens lokaler, skulle dessa kunna tillmötesgå, utan att man för det ändamålet besvarade Kungl. Maj:t med en skrivelse.

Jag minns från den tiden, då buffén först anordnades häruppe, att det där fanns ett anslag om att tobaksrökning var förbjuden. Jag tror, att det tillkom genom dåvarande ledamoten av kammaren, herr Swartz, som icke heller kunde tåla tobaksrökning. Det respekterades av kammarens ledamöter. Det var ingen, som rökte där. Jag tycker det är ganska naturligt, att denna lilla

buffé kan få vara befriad från tobaksrökning och likaså detta skrivrum, som ligger utanför buffén. Jag tycker också, att det genom herr talmannens åtgöranden kunde sättas upp anslag om förbud mot tobaksrökning där, och jag är övertygad om, att ingen kommer att överträda detta förbud. Det kommer att respekteras lika säkert som blockadlappar i allmänhet respekteras av arbetare. Det kunna herrarna vara förvissade om.

De, som vilja röka i matsal, ha i så fall stora matsalen därnere att gå till. Jag tycker, att det även är rimligt, att det blir ett rökfritt rum i kaféavdelningen till restaurangen där nere, så att de, som bli generade av tobaksrökning, få vara för sig själva, om de vilja, men jag tycker fortfarande icke, att man behöver skriva till Konungen om en sådan sak och icke till riksgäldsfullmäktige heller, som jag hör herr Lindhagen säga, att meningen var.

Jag tycker, att vi kunna enas om att bifalla motionärens hemställan på det sättet, att vi anhålla hos vederbörande att gå i författning om att buffén, skrivrummet och ett rum nere i kaféet bli försedda med anslag om att tobaksrökning där är förbjuden. Jag är övertygad om att det kommer att respekteras av tobaksrökarna.

Herr **Ström, Fredrik**: Jag skulle inte ha tagit till orda i denna fråga, ty jag tycker, att det diskuterats ganska utförligt redan, men jag har hela tiden suttit och haft en känsla av att man från utskottets sida icke har behandlat motionären riktigt. Överhuvud taget har jag fått den uppfattningen, att utskottet i allmänhet gentemot den store arbetsgivaren Lindhagen bete sig mindre honnett och att man i det här fallet, i bägge de här fallen, har förfarit synnerligen illojalt. Det måste jag för min del anse. Att behandla en sådan fråga på ett så ytterst kortfattat och rätt snävt sätt, det är icke riktigt gentemot någon ledamot av kammaren och framför allt icke gentemot den ledamot, som är kammarens ålderspresident. Jag tycker, att utskottet borde i detta fall ha visat en smula hövlighet.

Sedan vill jag säga, att ehuru jag själv är rökare, kan jag icke finna annat än att det ligger åtskilligt i vad motionären framhållit, men jag medger, att det är riktigt vad som här sagts om att det är en för stor apparat att skriva till Konungen i en sådan fråga. Om någon god vilja förelegat hos utskottet, hade det kunnat förfaras på det sättet, att utskottet förhört sig hos riksdagens egna vederbörande myndigheter och ifrån dessa fått ett uttalande i den riktning herr Kvarnzelius antydde. Då kunde man ha avstyrkt denna motion med skäl och då hade det ändå visats ett tillbörligt tillmötesgående, men att med en och en halv rad avfärda en sådan sak, när en ledamot av kammaren kan motivera en framställning med att det gäller hans hälsa och andra ledamöters hälsa, tycker jag är oriktigt. Man bör visa något tillmötesgående, och ett sådant behandlingssätt som detta måste i längden föranleda protester. Jag tycker det är mycket obehagligt, att sådana skola behöva förekomma.

Herr Kvarnzelius' förslag förefaller mig synnerligen tilltalande, och det innebär i verkligheten ett bifall till motionen ehuru på ett mera praktiskt sätt än vad motionären föreslagit, och jag ber att få instämma i detta förslag.

Herr **Leander**: Jag ber få fästa uppmärksamheten på att det här icke är fråga om att skriva till Kungl. Maj:t, ty då det gäller riksdagens egna angelägenheter, beslutar riksdagen själv därom och behöver icke vända sig till Kungl. Maj:t. Det har motionären icke begärt heller, och vi äro oförhindrade att fatta beslut t. ex. i enlighet med vad herr Kvarnzelius föreslagit.

Nu säger utskottet att »några åtgärder i det av motionären angivna syftet icke synas behövlige eller lämplige», men jag förstår icke, att det skulle vara olämpligt att riksdagen här vidtager åtgärder. Det kan väl icke vara ur vä-

*Om förbud för
tobaksrökning
i riksdagens
lokaler m. m.
(Forts.)*

Om förbud för
tobaksrökning
i riksdagens
lokaler m. m.

(Forts.)

gen, att riksdagen, som skall reformera allt och alla, också reformerar sig själv, men det har visat sig ganska ofta, att det är svårt för riksdagen att sopa rent för egen dörr, som det heter. Nu skall det dock erkännas, att det här i första kammarens sällskapsrum icke förekommer tobaksrökning i så ofantligt stor utsträckning. Jag har icke varit inne i andra kammarens rum på senare tiden, så jag vet icke, hur det förhåller sig därmed nu, men under den tid, jag tillhörde andra kammaren, förekom det mycket mera rökning där än nu i första kammaren. Man begär ju icke av riksdagens ledamöter, att de skola vara några dygdemönster, utan det visar sig nog, att vi ledamöter av riksdagen lik-som alla andra människor äro behäftade med åtskilliga svagheter. Men det har väl ändå sin betydelse, ifall riksdagsmännen ge ett gott exempel i ton, takt och belevnhet, och det verkar naturligtvis fördelaktigt utåt, om en sådan ordning, som motionären begär, införes.

Vill man följa den anvisning, som herr Pauli givit, att hänga upp deviser och anslag här och var på lämpliga ställen i riksdagen så, för all del, skall jag vara med om det och då skall jag stå till tjänst med att teckna ned den lilla visa, som jag uppläste en del av i mitt förra anförande, och kanske jag då kan komma ihåg mera, så att jag kan fylla ut den. Den tycker jag vore ganska lämplig att använda som devis; särskilt de där orden »ty nu skall utan krus, göres rent i vårt hus», d. v. s. här i riksdagshuset. Jag ber att få yrka bifall till motionärens hemställan.

Herr Johansson, Johan Peter: Jag vill bara till herr Ström säga det, att detta utskott behandlar icke motionärer, det behandlar motioner. Vi ha i utskottet icke att taga hänsyn till vem som är motionär utan till vad motionen innehåller och att rätta oss därefter. Vi ha i detta utlåtande skrivit två rader till motivering, och det tycker herr Ström är ohövligt. Är det ohövligt att vara kort och korrekt? Vi ha väl icke skrivit något ohövligt där.

Landshövding Kvarnzelius yrkade, att man skulle vidtaga vissa åtgärder, och det har också varit utskottets mening, så att detta yrkande sammanfaller med vår tanke. Men vi ha icke ansett, att det skall vara behöfligt att fatta beslut i riksdagen om den saken, då den kan ordnas så enkelt som genom en hänvändelse till herr talmannen och till kanslideputerade.

Jag yrkar, herr talman, fortfarande bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Jag vill gentemot herr Ströms vänliga ord bara säga det, att jag påfordrar ingen hänsyn till min person, och det har jag aldrig gjort. Jag slåss för en sak, och sedan är det ligkiltigt vad som vederfares mig. Det har jag alltid ansett — jag skall icke bli statsråd.

Nu vill jag till kammarens kännedom läsa upp utskottets enkla motivering för sitt avslag. Den lyder i sin helhet: »Då några åtgärder i det av motionären angivna syftet icke synas behöfliga eller lämpliga, får utskottet hemställa om avslag.»

Vad är det då som föreslagits i motionen? Jo, »att i riksdagens arbets- och samlingslokaler förbud skall med skäliga undantag gälla för tobaksrökning; att i riksdagens sällskaps- och läserum samt restaurang och kafé avskiljas rök-fria utrymmen för icke rökare; att åt vederbörande uppdrages efter skäligt be-prövande verkställa de förenämnda besluten; samt att för riksdagens verk och inrättningar skall införas enahanda förbud för tobaksrökning, som i förberör-da motion ifrågasatts för statens ämbetsverk, styrelser och inrättningar».

Nu säger utskottets ordförande, att det har varit utskottets mening, att nå-got skall göras. Men så skriver utskottet ändå att »Då några åtgärder i det av motionären angivna syftet icke synas behöfliga eller lämpliga» etc. Man

skall väl bestå sig med så pass mycket, att man säger, att utskottet finner, att sådana åtgärder äro olämpliga, men det har icke skrivits, utan glömts bort.

Utskottets ordförande blev uppenbarligen litet rädd för herrar Kvarnzelius' och Ströms kritik och då kröp han till korset på detta sätt.

*Om förbud för
tobaksrökning
i riksdagens
lokaler m. m.
(Forts.)*

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övertvägande ja besvarad.

Herr *Lindhagen* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad första kammarens första tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Då alla ärenden på föredragningslistan nu blivit behandlade, medgav kammaren, på framställning av herr talmannen, att de anslag, som utfärdats till sammanträdets fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade proposition nr 162.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 54, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under sjätte huvudtiteln gjorda framställningar om anslag till väg- och vattenbyggnadsväsendet jämte i ämnet väckta motioner;

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framställda förslag rörande avsättning till statsverkets fond av rusdrycksmedel; samt

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till fonden för mötande av förluster å Aktiebolaget Kreditkassan av år 1922.

Anmäldes och bordlades

bevillningsutskottets memorial och betänkanden:

nr 9, angående remitterande till annat utskott av vissa till bevillningsutskottet hänvisade motioner, avseende åtgärder till stöd för det svenska jordbruket;

nr 10, i anledning av väckt motion om frihet från stämpelavgift vid lagfart å fång enligt ensittarlagen;

nr 11, i anledning av väckt motion om upphävande av tullen å tryckpapper, konsttryckpapper och planschverk;

nr 12, i anledning av väckt motion om befogenhet för Konungens befallningshavande att medgiva utskänkning av vin å vissa turisthotell;

nr 13, i anledning av väckt motion om möjliggörande av tillverkning till avsalu inom landet av porter med 18 procent inbryggningsstyrka (klass III); och

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 126 § 1 och 2 mom. taxeringsförordningen den 28 september 1928;

sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för den inhemska sockerbetsodlingens uppehållande jämte i ämnet väckta motioner; samt

jordbruksutskottets memorial nr 16, i anledning av remiss från kamrarna av dels Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till befrämjande av lantmännens andelsrörelse dels ock vissa motioner i fråga om jordbrukets stödjande.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 5.35 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Fredagen den 7 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 3.30 e. m.

Herr statsrådet *Johansson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 176, angående upplåtelse av vissa områden å Kungl. Djurgården till Stockholm—Rimbo järnvägsaktiebolag och till Stockholms stad;

nr 178, angående godkännande av avtal mellan kronan och Stockholm—Rimbo järnvägsaktiebolag samt kronan och Stockholms stad rörande marköverlåtelser m. m.; samt

nr 179, angående viss ändring beträffande säkerheten för statslån till Åmål—Årjängs järnvägsaktiebolag.

Vid föredragning av bevillningsutskottets memorial nr 9, angående remitterande till annat utskott av vissa till bevillningsutskottet hänvisade motioner, avseende åtgärder till stöd för det svenska jordbruket, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bevillningsutskottets betänkanden nr 10—14 ävensom sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1.

Vid föredragning av jordbruksutskottets memorial nr 16, i anledning av remiss från kamrarna av dels Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till befrämjande av lantmännens andelsrörelse dels ock vissa motioner i fråga om jordbrukets stödjande, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Herr **andre vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Jag ber att få föreslå, att sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1 uppföres först bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista.

Detta förslag antogs.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner blevo propositionerna nr 176 och 178 på begäran bordlagda, varemot propositionen nr 179 nu hänvisades till statsutskottet.

Avgåvos och hänvisades till konstitutionsutskottet nedannämnda motioner:
nr 252, av herr *Norling* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till lag om kommunalstyrelse på landet m. m.;

nr 253, av herr *Norling* och herr *Carlsson, Carl*, om rätt för kyrkostämma och kyrkofullmäktige att själva utse ordförande; samt

nr 254, av herr *Norling*, om befrielse i vissa fall för församling, som anslutit sig till kyrklig samfällighet, från skyldighet att utse egna kyrkofullmäktige.

Avgåvos och hänvisades till behandling av lagutskott nedannämnda motioner:

nr 255, av herr *Schlyter* m. fl., i anledning av vissa straffbestämmelser i Kungl. Maj:ts proposition med förslag till motorfordonsförordning m. m.;

nr 256, av herr *Schlyter* m. fl., i anledning av forumbestämmelserna i Kungl. Maj:ts proposition med förslag till motorfordonsförordning m. m.;

nr 257, av herr *Bergman* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till motorfordonsförordning m. m.;

nr 258, av herr *Larsson, Johan*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till motorfordonsförordning m. m.;

nr 259, av herr *Österström* m. fl., i anledning av viss körhastighetsbestämmelse i Kungl. Maj:ts förslag till motorfordonsförordning;

nr 260, av herr *Österström* m. fl., i anledning av viss i Kungl. Maj:ts förslag till motorfordonsförordning förekommande bestämmelse om hastighetsmätare;

nr 261, av herr *Löfvander* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till vägtrafikstadga;

nr 262, av herr *Bärg* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till motorfordonsförordning;

nr 263, av herr *Nylander*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till motorfordonsförordning m. m.;

nr 264, av herr *Nylander*, angående utredning om övergång från vänstertrafik till högertrafik; samt

nr 265, av herr *Bergström, Albert*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till motorfordonsförordning m. m.

Herr *Tamm* väckte en motion, nr 266, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av ett statens skogsodlingsanslag.

Denna motion hänvisades till jordbruksutskottet.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande nr 12, i anledning av väckt motion om rätt för riksdagens ledamöter till fribiljetter under viss tid å statens järnvägar;

bankoutskottets memorial:

nr 22, med föranledande av kamrarnas skiljaktliga beslut beträffande bankoutskottets utlåtande nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under elfte huvudtiteln gjorda framställning angående ändrad ordning för prövningen av vissa ärenden om understöd åt efterlevande efter i statens tjänst anställda personer jämte en i ämnet väckt motion; och

nr 23, med överlämnande av redaktionskommitténs för utgivande av ett historiskt och statsvetenskapligt arbete om den svenska riksdagen berättelse över kommitténs verksamhet under år 1929;

andra lagutskottets utlåtande nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 31 mars 1922 (nr 130) angående uppbörd av avgifter för försäkringar i riksförsäkringsanstalten jämlikt lagen om försäkring för olycksfall i arbete; samt

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 2, i anledning av väckt motion, I: 227, angående samverkan mellan staten och städerna i dispositionen av statens jord.

Upplästes följande inkomna läkarintyg:

Riksdagsmannen herr *Alexander Nilsson* är på grund av urticaria oförmögen fullgöra sitt riksdagsmannaupdrag under en vecka från dato.

Stockholm den 7 mars 1930.

B. Lindberger.

Justerades protokollsutdrag för denna dag ävensom protokollen för den 28 nästlidne februari samt den 1 och den 4 innevarande månad.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 3.47 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
